HIERONYMI CARDANI ME-DIOLANENSIS MEDICI LIBER DE LIBRIS PROPRIIS.

IN VIRTVTE

ET FORTVNA.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

LVGDVNI,
Apud Gulielmum Rouillium,
ſub ſcuto Veneto.

1557.

Cum Priuilegio Regis.

HIERONYMI CARdani Mediolanēſis Medici liber De libris propriis, eorúmq; ordine, & vſu, ac de mirabilibus operibus in arte medica per ipſum factis, ad Nicolaum Siccum Mediolani iuſtitiæ Præfectum.

*

CVm multi, N. Sicce, hoc noſtrum ſcribendi aſsiduum ſtudium non ſolú ciues, ſed etiam exteri, qui in vrbe noſtra morantur, non probent: alij verò, quibus diuinius eſt ingenium, quærāt diligentius quæ à nobis ſcripta, & quæ ex ſcriptis edita, quæ non: quidam etiam tantos labores tantámque ſedulitatem admirentur, quomodóque fieri potuerit vt tot tantáque conſcripſerim, támque varij argumenti, præſertim impeditus artis continua exercitatione: nonnulli etiam dubitent de his, quæ planè miraculis ſimilia facta de me prædicantur, an veræ ſint, an, vt medicorũ

vulgus calumniatur,partim non vera, partim temerario quodam auſu tentata periculosè , licet fælici ſucceſſu, rogant,an aliam viam , quàm quæ aliis ſit in vſu , inſtituere coner,ac ſequi conſueuerim , omnibus his hoc vno opere ſimul reſpondendum duxi. Cúmque iampridem libellum de libris propriis conſcripſerim , hunc ipſum illo ſublato , ne bis de eadem re verba facerem , titulo eodem inſcripſi.Verùm cùm longè maior hic eſſet,pluráq; contineret quàm prior ille,placuit vt & titulus libri augeretur.Difficilem ſanè prouinciam me ſuſcepiſſe intelligebam , vt qui de me ipſo ſcribens vix calumniam ſubterfugere poteram , tum ob multiplicem hiſtoriam,rerúmque varietatem,tum etiam vt fidem facerem his quæ à me ſcripta eſſent. Verũ poſtquã toties à me ſcriptus,ac iam quindecies, non iam difficilem prouinciam, ſed difficillimam aggreſſum planè me intellexi. Cũ enim mihi ipſi non ſatisfacerem , vix fieri poſſe exiſtimaui, vt cuiquam alij ſatisfacere poſſem. Etenim inter tot difficultates verſabar , ſeu omnia narrarem,ſeu aliqua ſupprimerem,vt laudando conquerendóque par periculum ſubirem.Parúmque abfuit, ne, vt in fabula,
aſin

aſinum in foſſam abiicerem. Verùm animo confirmatus pertæsúſque iam abſumpti fruſtrà temporis, conatus ſum iacturam iactura, ſi poſsem, leuare. Atque id primum certis mihi rationibus propoſitis, ſine quibus, vt reor, penitus impoſsibile eſſe duco opus hoc fæliciter abſoluere. Earum prima erat, vt omnem animi perturbationem ſcribendo à me ſemouerem: ne, ſi voluntati meæ & præſenti etiam commodo forſan ſatisfacerem, ſuccedentibus temporibus liber his vitiis maculatus perueniret ad poſteros, hominis irati ſpeciem referens. Altera ratio fuit, vt vera conſtanter adiicerem, nihil metuens, qui tot iam maiora pericula euaſerim. Simul vt quæ omnino tuta non eſſent ita inuoluerem, vt ne quis dicta, quæ dicta non eſſent, contendere poſſet. Præſcinderem verò ſolum minima, & quæ probari nõ poſſent. Ratus iuremeritò inter tot æmulos dubia pro falſis habenda eſſe. Quæ verò minima ſunt, cum ad poſteros peruenerim, curioſitatem nimiam, & inopiam maiorum, & quam hi vocant puſillanimitatem, Græci fælicius μικροψυχίαν, teſtantur. Itaque claris ſolum ac ſplendidis exemplis contentus ero, reliqua prætermittens, quæ, & ſi nobi-

liora ſint,quia tamen teſte carent , ficta vi-
deri poſſent.Hoc tamen ſolum me malè ha
bet,quod cùm iam hoc primum anno hanc
obſeruationem inierim , maxima pars ex-
emplorum perierit inter tot negotia atque
curas,tum ſcribendi aſsiduum ſtudium ob-
liuioni tradita. Verùm et hanc quantulam-
cunque partem ſeruari omnino præſtitit,
quàm totam periiſſe.At cum mecum ipſe re
uoluerem,cui potiſsimum hoc opus dicare-
tur,neminem inueni ex amicis, quem tibi
præferrem.Nam Reges, aut alios incogni-
tos quærere,quibus libri dedicentur,homi-
nis eſt aut plura de ſe pollicentis, aut plus
iuſto ſperantis. Tu verò cùm nobilitati ge-
neris animi quoque ſplendorem adiunxe-
ris,tum ſtudium ſingulare, peritiámq; ma-
ximam liberalium, vt vocant, artium, me-
ritò de his iudicium facere potes. Ego verò
nomen tuum ac gloriam, quantum mihi
fas eſt,ad poſteros traducã, vt quemadmo-
dũ fortitudine & prudentia præſenti ſæcu-
lo notus es vſque ad Indos, ita humanitate
& erga ſtudioſos amore futuris ſæculis per
me quoque innoteſcas.Simul hoc commo-
dum nactus, vt quoniam peracta ſunt hæc
omnia in hac ciuitate,in qua nõ ſolum ma-
giſt

giſtratu,ſed propria potentia amicorúmq; multitudine nihil te latere poteſt,fidem hiſtoriæ noſtræ adiicias, ac velut teſtis omni fide dignus aſsiſtas.Obteſtor autem non ſolum te,ſed alios quoſcũque,qui nunc hac in vrbe authoritate pollent,vt videant ſi quid à me hìc falsò aſcriptum ſit,aut auctum vel immutatum:quod ſi deprehenderint,omnẽ fidem libello abrogent,nihílqueverum eſſe exiſtiment.Neque ſeſe à me deceptos homines poſtea querantur,ſed à te potius,híſque qui plurimũ poſſunt in hac ciuitate , quos, vt exactores veritatis,in iudicium poſtulo. Quòd ſi omnia hæc,vt ſe habent,referũtur, admonitos lectores,imo rogatos velim, ne mihi vitio vertãt,quòd plura de me loquar, quòd meipſum laudare videar,quòd vitam moréſque meos,tum libros tãquam aliquid egregij,ſcriptis mandem,aut quòd in multiplici ſciẽtiarum genere ſcripſerim, quódve numinis fauorem teſtatus ſim. Nã quorundã importunitate atque maledictis coactus ſum fieri præco laudum mearum, narraréq; publicè,quæ ſupra fidem in arte geſſerim.Non equidem gloriæ ſtudio,ſed vt illorum maledicta refellerem : Nec turpior mihi eſſe debet vera defenſio , tametſi cum

laudatiõne mei ipſius neceſſariò coniuncta ſit, quàm calumniatoribus falſa accuſatio. Verùm quibus graue videtur, quod cum librorum meorũ Elẽcho aliqua de me gloriosius ſcripſerim, hi nihil agũt aliud quàm, ꝙ fatentur ſe Hieronymum, Auguſtinum, Ciceronem, Galenum, Eraſmum nunquam legiſſe, aut ſi legerint, omnino contempſiſſe. Namque hi omnes hæc omnia ſcriptis ſuis mandarunt, quamquam quidam obſcurius, quidam diffuſius. Nos tamen Galenum inprimis ſequuti, qui, vt ingenuum decet virum, apertè & ſine diſsimulatione aliqua hæc omnia complexus eſt, non ſolum à iuſta accuſatione, ſed etiam à calumnia tutos fore nos exiſtimamus. Quamobrem hiſtoriam ipſam iam aggrediamur. Annum agebam, ni fallor, decimumoctauum, Geometriam ſolum ſub patre edoctus, cùm aliquãdo eum comitatus, ipsóque domum quandam ĩngreſſo, & me foris expectante (hærebam autem planẹ trabi, ita diem illum memoria teneo) funus efferretur. Itaque ſubiit mortis vehemens cogitatio & ſolicitudo quædam, cum adoleſcentulus mihi mortem ipſam tanquam præſentem, aut ſaltem omnibus neceſſariam, propónerẽ. Id quo-

que

que mihi durum videbatur ſic vixiſſe, tan-
quam nunquā vixiſſem. Seu verò id numi-
ne quodam impellente acciderit, ſeu iuue-
nili impetu,non facilè dixerim. Hoc vnum
ſat ſcio,ab ineunte ætate me inextinguibili
nominis immortalis cupiditate flagraſſe.
Quamobrem eo ardore ſtimulatus, quod
ſolum reliquum erat cœpi libellū velle con
ſcribere de locorum diſtantia per longitu-
dinem latitudinémque inuenienda. Erat
enim mihi liber quidam antiquus de trian-
gulis,Hebri Hiſpani,cuius auxilio,vt dixi,
libellum de dignoſcenda locorum diſtan-
tia conſcribere adortus ſum: quem tamen
perficere non potui, quædam enim deerāt, 1
quæ poſtea Monteregiū docuiſſe animad-
uerti.Hunc autem, qualiſcunque fuit, lin-
gua Benuenſium potius quàm Latina con-
ſcriptum,tradidi Auguſtino Lauiſano Co-
menſi à ſenatus libellis amico paterno. Pau
lò pòſt decreui liberius in gymnaſio literis
operam dare. Atque ita precibus matris &
amici prædicti,miníſque meis,vt qui omni-
no abire quoquo deſtinaueram, diſceſſum
in Academiam ſequenti anno impetraui.
Succedenti autē profeſſus ſum elementa
Geometrica publicè Papię.tertio anno Me

diolani manſi bello impeditus, quo, ne academia frequentaretur, prohibitum eſt.

Interim mortuus eſt Nicolaus Cardanus iuuenis, annum f. rte agens trigeſimum, quem cum vidiſſem animam efflantem, adeò exterritus ſum, vt toto triduo vix mente conſtarem. Atque ea cogitatione meditatus ſum: exemplo illius
2 Philoſophi Galenici, librum De immortalitate paranda: conſcripſi igitur, dedíq; amico eidem. Cùm verò ſuccedenti anno Pa-tauiam me contuliſſem ob bellum, vt dixi, peſtis maxima Mediolani ſæuiit, ex qua mortuus eſt amicus ille noſter: & cum eo, vt fieri ſolet in his caſibus, libelli mei bona quadam fortuna periere.

3 Interim verò librum quendam, quem Papiæ iam inchoaueram, eodem anno ſub Franciſco memoria Bergomenſi, auxi. Is eſt quem poſtea, ſuo loco vt dicemus, Contradicentia medicorum eſt appellatus.

Anno quoque eodem ſcripſi folia quinquaginta commẽtariorum in quinque primas lectiones primi Poſteriorum, quæ mutuò cum dediſſem Octauiano Scoto, neſcio quo caſu, amiſſa ſunt. Et tamen antea decerpſeram Contradictiones, quas in libellum

lum foliorũ decem contuli, cuius initium
eſt Prima contradictio textu commenti 4
xxix. Primi priorum. Neceſſe eſt aliquam
præmiſſarum eſſe ſimilem concluſioni, non
ſolum in affirmatione & negatione ſed in
modo. Extat aliud exemplum huius libri
apud medicum quendam, eum tamen inter
meos, quos ſupereſſe vellem, non annu-
mero.

Sequenti anno Rector Academiæ dictus
ſum, genio indulſi aſsiduè, meúmque mo-
rem ſequutus aliquam mihi methodum, &
de hoc conſtitui. Conſcripſi itaque farragi-
nem quandam De ludis, quam ſucceſſu tem 5
poris in quatuor libros digeſsi: quorum pri
mus perfectus eſt De ludo latrunculorum
atque aliis, qui ſola induſtria egent. eſt fo-
liorum centum: folia intelligo ſimilia his,
quæ ſunt librorum de Subtilitate, impreſ-
ſione Baſilienſi. Initium operis, *Non per vi-
tio alcuno.* Eſt enim materna lingua ſcri-
ptus. Secundus eſt De ludis, qui à ſola fortu
ua pendent, cuiuſmodi Alea, Primeráque,
de qua folia xx. éſtque pars ea perfecta. Ter
tius eſt De ludis, qui ex fortuna & occulta
induſtria pendent, vt Trapola, Triumphí-
que. Quartus eſt De ludis pendentibus ex

fortu

fortuna,apertáque induſtria , velut fritilli ludi plerique. Ad voluptatem hæc ſcripta ſunt.Dicebat ille,

Arcus & arma tuæ tibi ſint imitāda Dianæ.
Si nunquam ceſſes tendere,mollis erit.

Acceſsit commodum , quo multa & varia ſcripſi,neq; enim mens tandiu intenta vni negocio eſſe poteſt. Quod & Galenum , & Ariſtotelem, ac Theophraſtum feciſſe video. Dum eodem tempore modo in ſeriis, modo in iocis verſantur : perſæpe mentem ad cæleſtia & ſuperos erigunt : quandoque, quæ ad mores attinent , tractant. Vt enim materia prima in formas diuerſas pro tempore mutatur , ita intellectus in exempla rerum.

Anno ſequenti,qui fuit ſalutis M.D.xxvj. contuli me in oppidum Saccenſe prope Patauium x. millibus paſſuum : atque ibi artē exercens ad annū vſque M.D.xxxiij. manſi,quòd patria noſtra bello, & ſeditionibus, latrociniiſque vaſtata ac quaſſata eſſet:ibi primū farraginem immenſam,& ſupra ccc. folia ſcripſi Methodi medendi,quam digerere in quatuor libros propoſueram : nunc verò deſpero.quod verè malè me habet,eſt, quòd in quarto eius operis collegeram au-

xilia

xilia ad morbos compoſitos, rem prorſus medico vtiliſsimam: & forſan aliquando, ſaltem eum librum, abſoluam. Vt ſit operis 6
titulus De morbis compoſitis, quandoquidem reliqua tractatio à multis peracta ſit. Eius vtilitas eſt ſic morbos curare, vt ſi aliis ſint coniuncti, eis nō noceas, aut etiam proſis. Vix attinget hic liber folia centum.

Scripſi & Epidemia, orſus ab anno 7
M.D.xxvj. vſq; ad annum M.D.xxxiij. quorum *initium* eſt, Anno M.D.xxvj die xxiiij. Septembris, quæ mihi natalis fuit, contuli me in Saccenſe oppidum. magnitudo libri foliorum xxxvj. opus ſatis inconditum.

Ibidem conſcripſi libellum De peſte, qui 8
interiit cum eſſet abſolutus.

Alium De pituita inchoaui, cui coniun- 9
ctum fuit opus De Re venerea: ſed ambo hi libri corrupti ſunt vrina felis.

Conſcripſi etiam libellum Chiroman- 10
tiæ, quem poſtmodum in libros De Rerum varietate tranſtuli.

Poſt modum, vxore ducta, redij in pa- 11
triam menſe Februario, anno M.D.xxxiij. valetudinarius, paupérque. Et vt medicorum oppugnationem deuitarem, Gallaratum me contuli. Conſcripſi ibi ſpatio xix. menſium

12 menſium librum de Fato.foliorum nunc eſt cxx. nam ter auctus eſt. Initium verò illius eſt: Omnes qui ſcribēdo gloriam conſequi ſe poſſe ſperant. Diuiſi eum poſtmodum in quatuor libros.Sed libet tabulam non ſolū librorū,ſed etiam capitum ipſorum ſubiice re, quod etiam facturus ſum in quibuſcunque clarioribus voluminibus. Ea autem eſt:

TABVLA LIBRO-

rum de Fato.Liber primus de Fati cognitione & Demonſtratione.

1 De modo procedendi in hoc libro.
2 Quid ſit fatum.
3 Ea quæ fiunt,quatuor modis fieri.
4 Demonſtratio firmiſsima oſtendens omnia Fato fieri.
5 Quæ ſunt,quando ſunt,neceſſariò ſunt.
6 Differentiæ rerum,& neceſsitatis.
7 Quæ fiunt, à cauſis numero finitis neceſſario fieri.
8 Omnia agentia naturalia vltimo conatu effectus ſuos producere.
9 Quæ ab appetitu & ratione reguntur, eadem Fati lege teneri.

10 Quaſcunque cauſas propoſitas effectum ſibi proprium producere.
11 Ratio prima Fatum eſſe ſuadens, ſumpta à Dei ſcientia.
12 Ordinem tribus modis dici.
13 Ratio ſecunda ſuadens Fatum eſſe, à futuris ſumpta.
14 Ratio tertia ſuadens Fatum eſſe, à Fati ſubſtantia ſumpta
15 De quinque ſignificatis huius nominis Fatum non propriis.
16 Autoritates Fatum confirmantes, & communis conſenſus de illo, & de tribus Parcis.
17 Experimentis probatur Fatum eſſe.
18 Fati quatuor ſpecies iuxta modorum numerum quibus fit.
19 Fatum duplex ratione originis.
20 Si Fato aliqua non fiant, nihil prorſus Fato fieri.
21 Fatum eſſe non ſolum neceſſarium, ſed totum immobile & indiuiduum, & an ſubſtantia vel accidens.
22 Exempla & mixtiones cauſarum quibus Fatum conſiſtit. Liber ſecundus continet rationes quę aduerſus Fatum adducuntur, ſoluítque eas.

1 Ratio prima aduerſus fatum à caſu & fortuna ſumpta.

2 Ratio ſecũda aduerſus fatum à conſilio ſumpta.

3 Idem fato conſilióque ac caſu vel fortuna fieri.

4 Ratio tertia aduerſus fatum ab his quæ contingunt, ſumpta.

5 Ratio quarta aduerſus fatum à pœnis ſumpta.

6 Quantum interſit interponere fatum & negare liberum arbitrium.

7 Fatum eſſe confirmatur autoritatibus ſacræ ſcripturæ.

8 Ratio quinta aduerſus fatum ſumpta à fluctibus maris.

9 Vtrum quælibet varietas in cauſis præcedentibus ſufficiat mutare effectum.

10 Quæ agunt certis temporibus atq; proportionibus, & quibus agant.

11 Exempla temporum & proportionum in motibus naturalibus.

12 Ratio ſexta, quòd poſito fato Deus videtur eſſe iniuſtus & ingratus.

13 Ratio ſeptima, quòd ſi fatum ponatur, erit aliquid Deo potentius.

14 Ratio octaua, quòd poſito fato aufertur

cultus diuinus.

15 De neceſsitate religionis.

16 De vtilitate religionis.

17 De damnis & incommodis religionis.

18 Ratio nona, quòd ſi fatum ponatur, potentiæ non erunt, nec omnis homo aptus erit riſui.

19 Ratio decima, quòd ſi fatum ponatur, futura proximiora non erunt certiora contra ſenſum.

20 Ratio vndecima, quæ docet non poſſe demonſtrari fatum eſſe, quia voluntas corrupta poteſt odiſſe bonũ, & eligere deterius.

21 Ratio duodecima aduerſus fatum ab autoritatibus philoſophorum ſumpta.

22 Ratio decimatertia aduerſus fatum ſumpta à communi conſenſu, & maximè prudentium virorum, & eorum qui exiſtimationẽ apud homines magnam habent.

23 Ratio decimaquarta, quòd credulitas fati inutilis ſit actionibus.

24 Ratio decimaquinta, quòd fatum diuinationi, propter quam inuentum eſt, ſit inutile.

25 Quòd Aſtrologi,ſeu fatum ſit,ſeu non, non poſſunt certè prædicere futura.
26 Quomodo diuinatio ſtante fato vtilis eſſe poſsit.

Liber tertius de generalibus conſecutionibus ad Fatum.

1 Diuinationem omnem à fato pendere, & quòd triplex eius genus ſit.
2 Prodigia quomodo futura doceant.
3 Prodigia debere his,de quibus ſunt,pro portione reſpondere.
4 Prodigia quæ ſignificant, & quæ ſunt inania.
5 Prodigia cur à lege noſtra reiiciantur.
6 Cur quædam,quamuis maxima,abſque prodigiis fiant.
7 Modi meliores futura præuidendi.
8 Præſagia ex Aſtrologia.
9 Aliqua ſingularia comparata ad aliquas cauſas quo ad quaſdam conditiones poſſunt eſſe neceſſaria.
10 Præſagia ex phyſionomia.
11 Præſagia ex lineis corporis & næuis.
12 Fati vtilitas triplex:alia ad fortitudinẽ, ad incommoda ferenda,ad ſcientiam ordinis vniuerſi.
13 Ea in quibus fatum eſt manifeſtius.

14 Mundi ſeptem vincula demonſtrantur.
15 Vinculum primum cum Deo, & quid ex hoc ſequatur.
16 Vinculum ſecundum mortalium cum cœlo,& quæ ſequuntur ex hoc.
17 Vinculum tertium cum cauſis naturalibus ordinatis,& quæ ſequuntur.
18 Vinculum quartum vnitatis, & quæ ex hoc pendent.
19 Vinculum quintum interitus & ſucceſſionis in mortalibus.
20 Vinculum ſextum Fati.
21 Vinculum ſeptimum mundi cum homine.
22 Præſagia ex oraculis & Sybillis.
23 Præſagia ex ſomno.
24 Præſagia ex ſortibus.De ſupplicationibus ſacrificiis,& expiationibus.
25 Fatum in ſingularibus eſſe ſed tamen ad generalia per ea pertingere.

Liber quartus de propriis conſiderationibus,quæ ex fato pendent.

1 Cognitio Fati in vnoquoque.
2 Naturalia maximè obnoxia ſeruituti,

arbitriũ minimè, ſenſus mediocriter.

3 Fata legum.

4 De cauſis mutationis earum, & illarum autoribus.

5 De prophetis, & cauſis eorum.

6 De cauſis ceſsationis miraculorum.

7 De dubiis & diſputationibus inter leges & philoſophos.

8 Fata Imperiorum.

9 Fata Prouinciarum.

10 De quinque calamitatibus vniuerſi. Et quòd plures eſſe non poſsint.

11 De fine ſæculi & fato in hominibus.

12 Signa ſenij Mundi.

13 De Mundi ſucceſsione ſecundum Principes intelligentias.

14 De Mundi ſucceſsione ſecundum ætates.

15 De his quæ in ſucceſsione principatus intelligentiarum in Mundo fiunt.

16 De his quæ in ſucceſsione ætatũ Mundi adueniunt.

17 De eiſdem ſecundum Apocalypſim. Et de terreſtri Paradyſo.

18 Simile dupliciter dici, quo ad totum, & partem.

19 Similia quædam frequenter, pauciora

raró

raro,eadem nunquam.

20 Mentis & morum imago quomodo remaneant in ſcriptis.
21 De Animæ ſubſtantia.
22 Vtilitas liberi arbitrij.
23 Liberæ voluntati diſcrimen in comparatione ad præterita & futura.
24 Eos,qui fato credunt, plerunque eſſe ſapientiſsimos.
25 De cauſis errorum noſtrorum.
26 De cauſis noſtrorum Calamitatum.
27 Eſſe ordinem quendam generalem ex quo tota fati lex pendet, & in quo comprehendatur:& operis totius concluſio.

Docent autem hi libri ſpecialiter futura in ſingulis regionibus, hominúmque ſortem.Atq; inter reliqua illud præcipuum eſt, non poſſe Italiam vnquam decem annis continuis ſine bello magno eſſe. Et quamuis de Fato multi ſcripſerint,velut Cicero, Alexander,& Pomponatius: Cicero tamẽ, vt cuius non eſſet profeſsio,ornatius quàm verius ſcripſit:nec ea tractatio completa ad nos peruenit, ſed ex duobus libris primus tantũ: Alexander malè: Pomponatius te-

nuiter:nemo ſufficienter. Verùm tractatio illa adeò vtilis erat, vt prætermitti non poſſet. Nã fortes nos facit ad calamitates perferendas, prudentéſq; reddit eos qui felices ſunt, dum norunt omne bonum & omne lumen datum eſſe deſuper.

13 Libros quoque de Aſtrorum iudiciis, quos nouem pòſt annis edidi ter auctos, nunc verò redegi in decem. Primus eſt de principiis artis aſtronomicæ pertinentibus ad motus & naturam ſyderum. Secundus de principiis artis prædicendi. Tertius de tabulis neceſſariis, earúmque vſu. Quartus generales regulas iudicandi continet. Quintus de aëris mutationibus. Sextus de fame, bello, peſte, ac ſimilibus. Septimus de genituris. Octauus de directionibus. Nonus de reditibus. Decimus de exemplis ducentarum geniturarum. Initium operis eſt, Hoc totum quod nos ambit. Folia continet circiter ducenta. Hic liber ſe habet ad Ptolomęi commentaria, velut Epidemiorum libri ad libros aphoriſmorum in medicina. Eſt autem dilucidior commentariis. Tunc etiam librorum de Rerum varietate farraginem inchoaui, ſed adhuc quorſum non intelligebam. Cum verò parum eſſet mihi

eò eunti,totum tamen illud parum cõſumptum erat. Sed valitudo reſtituta, viréſque confirmatæ,& filio auctus eram.Itaq; quaſi è ſcopulo inacceſſo me præcipitaturus in mare, decreui in patriam redire anno M.D.xxxiiij.menſe Octobris.Tum exigua ſpes affulſit. munus enim mihi delegatum eſt profitendi feſtis diebus Geometriam, Arithmeticam,& Aſtrologiam, minimo tamen honorario. Et illud etiam minimum ſuaſu cuiuſdam amici egregij præfecti xenodochij imminuerũt:ita cum huius recordor,in mentem venit fabellæ illius Apuleij de annonæ præfecto. Sed tranſeat hoc cum aliis. Fatale enim mihi eſt à nullis deterius habere,quàm à ciuibus meis & amicis. Erat hoc legendi inſtitutum ex teſtamẽto patricij cuiuſdam noſtri Thomæ Plati. Vt verò magis audientes allicerem, pro Geometria Geographiã, pro Arithmetica Architecturam docebam.Hinc occaſio nata cõſcribendi quinque volumina. Sed non tam occaſio fuit quàm ſomniorum monita. Quid autem acciderit, dicere non grauabor.Vix tres aut quatuor menſes lapſi erant à tempore reditus in patriam ,cum ſub aurora nocte quadam videbar iuxta montis radi-

cem cum toto humano genere,pueris, mulieribus,viris,pauperibus, diuitibus currere.Erat mons mihi à dextra anteriore parte vitibus areſcentibus ſine fructu, quales ſub Autumno eſſe ſolent, conſitus, reliqua medietas, quæ mihi à tergo relinquebatur virens tota, ſed ſola erica ſquallida etiã velut per hyemem eſſe conſueuit. Itaque tam concitati curſus & tantæ multitudinis mecum currentis cauſam requirens, ſimul & quò curreremus, interrogans, reſpondit ę ſociis vnus, Ad mortem: hæc vox adeò me exterruit,vt protinus montem,ſtipitibus vitium innixus,aſcenderim: nam altera parte lubricus admodum & arduus nimis erat: cum verò pergerem vltrà quaſi euaſurus,tã ingens periculum ſtatim poſt verticem, ad quem iam conſcenderam, voraginem obſcuram & tetram, adeóque profundam cõſpexi,vt vel ſola illius memoria me perterreat:nec vnquam eius abſque horrore,quãuis per ſomnium res viſa mihi ſit, recordari poſsim. Itaque conuerſo itinere per montis verticem, qui planus erat, retrocedens, herbida ac ſqualida illa parte paululũ iam proceſseram, cum offertur mihi caſa ruſtica vnico tugurio,atque eo ex palea ſordida

confecto,quales apud nos ſolent eſſe agrico
larum pauperum: ſimúlque puer pallidulus
annum agens circiter xiiij. cinerei coloris,
ſago indutus ,quem ego manu apprehen-
dens ſimul & ingreſſus,tugurioli & ſomnij
finem feci. Intellexi ex hoc ſomnio me ad
immortalitatis curam erigi. Iam verò ani-
mus adeò euiluerat, ſpéſque ipſa defecerat,
vt diu,quid ſomnium ſignificaret, interpre
tari neglexerim. Credidi tamen in ſpē præ-
ter ſpem, vt ſacra ſcriptura dicit, & quali-
cunque modo conſcribere aggreſſus ſum
libros ſpe quadam quaſi edendi, cum nulla
affulgeret. Hoc tamen ſomnium, velut ini-
tium noſtræ gloriæ,ſi qua omnino eſt,erít-
ve,in ectypis ex aduerſo imaginis meæ de-
pinxi. Interpretor autem ipſum ſic:nam à
numine eo, à quo ſeruatum me ſæpius ma-
nifeſtè vidi, immiſſum exiſtimo: omnes
mortales naturæ impulſu ad mortem pro-
perant,interitúmque non ſolū præſentis vi
tæ,ſed & famæ:conſuluit genius vt ad virtu
tis montem aſcēderem is erat: vitibus,id eſt,
vita plenus,abſque fructu tamen, & abſque
voluptate: quoniam frondes aridæ erant.
Aſcendi laborioſè, ídque ob paupertatem
reliquáque impedimenta,futurum demon-

ſtrauit. Vitis tamen denuò frondeſcit, & fructum parit, ſubſequentium ſæculorum gloriam, alternámque viciſsitudinem oſtendens. Vorago illa, impedimentum, ne vltra humanas metas tranſirem, cùm tanto impetu ad inacceſſa deferrer: reditus per ericas, vitam in fine ſuauem, ſed tamen abſque fructu, abſque gloria, ſignificat. Caſa illa & puer quid oſtendat, nondum intelligo. Atq; hæc ita ſe habuerunt.

Verùm vt ad ordinem redeam, eodem fermè tẽpore quindecim libros nouæ Geometriæ condidi hoc ordine: conſequentia enim ſingulis propoſitionibus ſuo loco adieci, demonſtrauíque. Ita factum eſt vt quinque primis libris ſinguli reſpondeãt, ſexto autem duo, decimo vnus. Nam tres intermedij ad Arithmeticam ſpectant, vndecimo tres reliquis ſinguli, vt omnes numero & magnitudine elementis Euclidis æquentur. Initium operis, Cùm duarum quantitatum. Docent hi libri figurarum diuiſionem, tum inſcriptiones, quas omiſit Euclides. Principia quoque affectuum in quantitatibus proportionem eandem habentibus demonſtrant. Vtque ex vnaquaque propoſitione aliam elicere liceat, tranſitúmque à ſuper

ſuperficiebus ad corpora: velut cum cubi la-
tus diuidendo cuborum conſtituimus pro-
portionem. Multa enim Euclides non tan-
quam inutilia aut ignota de figuris planis
ac corporibus proportionibúſque ſed quo-
niam ad finem, quem propoſuerat neceſſa-
ria non erant, prætermiſsit.

Inde Arithmeticam artem conſcripſi 15
lxviij capitibus contenta, in cuius titulo va
riatum eſt, ſed cauſam alibi declarauimus,
eam tamen cum in opus perfectum tranſtu-
lerim, præſentibus non annumero, tametſi
edita ſit.

Sphærę etiam commentarium edidi: ita 16
vocari ſolet opus quod à Sacrobuſto con-
ſcriptum eſt. Extāt hæc, velut & duo alia in
primos Vitrunij de Architectura, quæ ſunt 17
apud Ferrarium. Deſtinaueram opus perfi-
cere: ſed commodius viſum eſt vt res potius
ſectarer, & quæ tractaſſem, in libros de Va-
rietate Rerum atque de Subtilitate tradu-
cerem.

Simili modo etiam interpretatus ſum
primum ac ſeptimum Geographiæ Ptolo-
mæi librum, quæ commētaria & latinè ex- 18
tant, & materna lingua à principe Iſtonij
eleganter conuerſa.

Tunc

19 Tunc etiam libros de circulis Sphæri-
cis,vmbris,atq; ponderibus: ſed rem à Mõ-
teregio peractam inueniens, deſtiti, ſo-
lúmque quædam fragmenta ſuperſunt de
ponderibus,& vmbris.

Hucuſque multa paraui, ſed nihil editio
ne dignum. Vidi autem per ſomnium librũ
tribus coloribus depictũ, qui mihi à patre
oſtendebatur, delectabátque me non ſolum
colorum varietas,quippe rubro,viridi, au-
reóque diſtinctus erat,ſed etiam multò ma-
gis res tractata : iámq; cœperam libros hoc
argumẽto de Varietate Rerum inſcribere,
ordinare, atque perficere:cum interim Lu-
douicus Ferrarius in domum venit. is ad-
huc puer conſcripſit hos libros. Quo tem-
pore, vt etiã in medicina aliquid ſcire vide
20 rer, librum De malo medendi vſu confe-
21 ci,& alium adiũxi,cuius titulus erat,Quod
nullum ſimplex medicamentum noxa ca-
ret.Initium prioris eſt,Medicam artem an-
tiquis temporibus:poſterioris, Multos ego
vidi medicos.amborum magnitudo folio-
rum xvj.Porrò in his duobus libris propo-
ſitum erat damnare quæ perperam agun-
tur vitiáq; indicare,ſed deerat occaſio edẽ-
di. Itaque forte fortuna aliâs cum in acade-

mia

mia eſſem cum nemine contraxeram amicitiam, niſi cum adoleſcentulo quodam pallido, qui vltro ad me acceſsit, cum & ego, fatis ita volentibus, cuperem illius amicitiam, aliorum autem ditiorum ac potentiorum aſpernarer, ita is mihi adhæſit, vt cum alio prorſus neſciret omnino viuere. Mortuo patre factus eſt dominus tabernæ typographicæ, multorúmq; prælorum, vt certè videantur omnia noſtra à quodam numine directa. Huic igitur aperio conſilium meũ, libenter ſuſcipit onus, inquiens: hoc paruũ eſt quod proponitur, etiam ſi tota impenſa peritura ſit, tui gratia imprimam. Exiſtimo tamen non magnam iacturam me facturũ: hæc ille. Atque meritò ſuſpicabatur cũ ab omnibus contemnerer & oppugnarer, in artis autem operibus negligerer, cur erat vt alios docere vellem? Sed altius latebat fati mei conſilium. Imprimitur liber, atque hic primus eſt editorum lxvj. continebat abuſus: ſecundo cum ab iiſdem imprimeretur, centum complexus eſt. Pręcipua in eo ſunt laſſeris vires: præceptum quod non agendo ſemper minus peccatur quã quippiam perperam agendo: Quanta occurrant conſideranda rectè agere volenti. Exceptus quoq;

eſt

eſt à multis alacri animo, ceſsítque res aliter quã ſperábatur. Sed & longè aliter commodum, quod expectabamus ex illis libellis. nam non paruam retardationem attulit ad gloriam in arte conſequendam. Nacti nanque æmuli ex argumento libri occaſionem, dicebant, Nunquid modo dubitatis hunc inſanire? aliúmque medendi modum aliámque, quàm nos, medicinam profiteri, cum in tot rebus ritum noſtrum accuſet? Itaque meritò, vt dicebat Galenus, qui tot inſanientibus contradicere niterer, inſanire viſus ſum: cum enim neceſſarium eſſet me vel illos aberrare, quis mihi crederet contra tot probatos vſu viros, diuites, ſenes magna ex parte, nec mediocriter eruditos, cultos veſtibus, ornatos moribus, facundia vulgari præditos, amicis atque affinitatibus potentes, auráque populari in ſublime elatos, inde, quod maximum erat, tot artibus ad cauendum ad fallẽdúmque inſtructos. Ego verò pannoſus, ita vt mihi non conueniret illud, Veſtibus inquam homini ſurgit bona fama decúſque. Itaque egregio hoc meo inuento penè fame perij. Sed audi aliud. Cõtigit autẽ hoc anno M.D.xxxvj. medebar Comitem (ita vocant dignitatem

quan

quanda)Camillũ Boromeum ſanaueràmq; à morbo ſatis graui, & cui alij opem afferre non potuerant:ille non admodum tunc liberalis in me fuerat, quòd pernoctare alio in morbo apud illum, vt reor, noluiſſem: itaque deſerui hominem. Fortefortuna trãſibam iuxta domum eius, aduocant ad ancillam ægram, vado, curo, ſanatur intra biduum, paulò pòſt puellus annorum ſeptem, qui illi vnicus remanſerat, ægrotat, conuolant ſtatim ad me, ſed ea die monitus per ſomnium fueram, vt ingens periculũ, quod imminebat, cauerem: diligentius ſolito rem tracto: video pulſum integra vna pulſatione quarto ictu & certo ordine deficere: admoneo matrem de hoc: abſtineo à medicamẽtis validioribus. Quid plura? quarto die, cum morbus leuis eſſe videretur, extinctus eſt. Medici qui conuenerant, cum me odiſſent, clàm accuſabant, dicentes me morbũ non intellexiſſe: ſed cũ non haberent quod damnarent, ſiquidem, vt dixi, ſomnio præmonitus ab omnibus potentioribus auxiliis abſtinueram, euaſi periculum, ne pater me occideret. Adeò enim horum ſicariorum maledicta famam meam læſerant, vt multis piaculum occidendo me facturos, ſi per

per leges licuiſſet, perſuaſum eſſet: ſeruauítque me Deus ab imminenti periculo, cũ non multo pòſt hi, qui mihi inſidiabantur perierint. Sed licet ab iniuria omni liberatus ſim, ille tamẽ, vt par eſt patrem vnicum lugentem filium perſuasúmque quòd ex ignorantia mea periiſſet, omnibus in locis peſſimè de me loquebatur. Succeſsit & malo malum per idem tempus fermè: nam librum de Iudiciis aſtrorum primùm ediderам: quod mihi famam Aſtrologi iniunxit. Ita tot modis & inſanus paupertate, & Aſtrologus profitendo edendóque libros, & imperitus caſu illuſtris pueri, & modum alium medendi obſeruans ex titulo libri nuper edito, iam propè ab omnibus habebar. Atque hæc omnia in vrbe omnium nugaciſsima, & quæ calumniis maximè patet.

Sed hæc mittamus. Olim me ſolabatur neceſsitas fati in his, nunc video hæc omnia, & collegij oppugnationem feliciſsimè ceſsiſſe. Nam cum tot aduerſis tam multa mihi negotia incubuerint, vt vix explicare me potuerim: & quæ confeci opera conficere, quid futurum arbitraris ſi quid horum defuiſſet? Nam præter immenſam ſucceſ-

ſuum

ſuum felicitatem, quæ ſemper me comitata eſt, ad hoc exercitium totus natus videbar. nulla enim in re mihi defui: neque natura neque fortuna conatus noſtros deſeruit, adeò vt niſi illa obfuiſſent, quæ dixi, incomparabilem mihi gloriã in hac vita comparaſſem. Sed Deus ad meliorem me vocauerat. Conſcripſi igitur reuocatus ab eo exercitationis impetu, duos libros Floridorũ, 22
id eſt medicarum diſputationum. Vnum cuius initium eſt, Sanitas eſt diſpoſitio, qua vnumquodque membrum perficere poteſt operationes ſuas; continet capita xxiij. folia centum. Eius titulos vt principalioris libri aſcribere libuit: ſunt autem hi,

1 De ſanitate & reliquis diſpoſitionibus.
2 De ſpiritu.
3 De viribus.
4 De febre diaria.
5 De humoribus
6 De febre putrida.
7 De membris.
8 De Hectica.
9 De febre peſtifera.
10 De ventriculi morbis.
11 De Inteſtinorum morbis.

12 De iecoris morbis.
13 De renum morbis.
14 De capitis morbis.
15 De Symptomatibus capitis.
16 De Symptomatibus Pectoris.
17 De Symptomatibus membrorum naturalium.
18 De Symptomatibus extremorũ menbrorum.
19 De Symptomatibus abſceſſuum & vulnerum.
20 De Symptomatibus variis & raris.
21 De Signis.
22 De Interrogationibus & agendis.
23 De auxiliis raris.

Proprius vſus libri maximáque vtilitas eſt difficillimas medicinæ quæſtiones ſimplici oratione edocere. Ordinem quoque & facillitatem ſecuti ſumus, vt ſi ad ſubiectam materiã reſpicias, adeò neceſſaria ſit, vt ſine horum cogitione medicus eſſe non poſsit: ſin ad facilitatem, quemlibet poſsit inuitare ad legendum: ſi ad ordinem, & facile inuenire poſsis, & inuenta memoriæ commendare. Summum enim ſtudium nobis fuit, vt lectores & ſtudioſos iuuaremus,

poſt

poſtquàm tot ſunt quæ hominesab optimo
opere auertunt.Pleraque autem ex his, quę
ibi traduntur, apud Galenum vix poſſunt
inueniri,imò apud illũ dubia atque obſcu-
ra ſunt,ſi modo ſint.Seu quod prætermiſſe-
rit, ſeu quòd libri,in quibus hæc tradũtur,
interciderint.

Alter liber de medicamentis ſimplici- 23
bus,cuius initium eſt, Faba inuerſa herba
eſt.

Sub iiſdem quoque temporibus libros o- 24
cto cõſcripſi de Indico ſeu Gallico morbo.

Primus liber continet cauſas & originẽ
huius morbi:Secundus,ſigna:Tertius, gene
ralem methodum curandi, vtpote medica-
mentis,victus ratione, ſanguinis miſsione:
Quartus,curam per argentum viuũ:Quin-
tus,per lignum Indicum,corticémque eius,
aquam,vinum ſimplex,compoſitum: Sex-
tus,de cyna radice: Septimus, de Sarza Pa-
zilia.Octauus de exquiſitiſsimo modo cu-
randi hunc morbum. Initium operis eſt.
Hunc morbum initium habuiſſe. Magni-
tudo foliorum ccxxiiij. Hi libri vnguenta
& medicamenta mirabilia continent ac ra-
tionem curandi ſublimem & ſingularem.
Nouus morbus,noua curãdi ratio, magni-

ſica experimenta, methodúſq; medendi ſin
gularis. Habet enim hic morbus multa præ
cipua, magnitudinem cum lentitudine, va-
rietatem magnam, ſpecies multas.

Per eadẽ tempora, quòd ſomniis ſæpius
admonitus eſſem de impendẽtibus caſibus,
25 ſcripſi decem libros ſomniorum. Primus
generalem illorum rationem continet. Se-
cũdus agit de generalibus ſimulachris. Ter
tius de hominis partibus, naturalibúſque
actionibus. Quartus de actionibus aliis.
Quintus de homini adhærentibus, Sextus
de quadrupedibus. Septimus de auibus &
piſcibus. Octauus de Plantis, & metallicis.
Nonus de rebus artificioſis. Decimus de
exemplis, éſtque hic liber aliis iucundior le-
ctu. Initium operis, A multis quidem negle-
cta eſt ſomniorum interpretatio: magnitu-
do foliorum cclx. Excoluimus hanc artẽ
tametſi de ea Artemidorus, aliíque ornatè
ſcripſerint.

Tunc verò contigit vt quidam Brixiẽſis
nomine Ioannes Colla, vir proceræ ſtatu-
ræ, macilentus, pallidus, ſubniger, cauis ocu
lis, manſuetis moribus, tardus in ambulan-
do, rarus verbis, ingenioſus, ac in mathema
ticis exercitatus, Mediolanũ veniret: retu-
lítq;

líque inuentas eſſe duas regulas Algebræ,
vt vocant,cubi & numeri inuicem compa-
ratorum , ſciſcitatus ſum à quo ,à Scipione
Ferreo Bononienſi,inquit:Quis habet ? di-
xit,Nicolaus Tartalea & Antonius Maria
Floridus , ſed Tartalea cum Mediolanum
veniſſet,illas me docuit, quamuis ſatis inui
tus. has cum diligenter perſcrutatus eſſem
cũ Ludouico Ferrario inuenta demõſtra-
tione alias innumeras etiã adinuenimus,
vt ex his librũ artis magnæ conficerẽ. Con 26
ſcripſi igitur operis perfecti primum librũ,
cuius initiũ eſt , Si ab antiquitate aut neceſ-
ſitate. Et eſt foliorum xl. Tertium foliorũ
lxij:cuius eſt initium, Cũ in radicibus quan
titatum,& Quartum foliorum xxx. initiũ,
Denominatio eſt numerus. Sextum quoq;
filiorum xcvj. initium cuius eſt , Numero-
rum alij dicuntur primi:Decimũ,cuius ini-
tium eſt,Hæc ars olim à Mahomete, folio-
rum lxxxiij.Primus enim eſt de integris.Se
cũdus de partibus.Tertius de lateribus qua-
dratis cubíſve . Quartus de incognitis.
Quintus de proportionibus.Sextus de nu-
merorum proprietatibus. Septimus de mer
catura. Octauus de redditibus. Nonus de
his quæ ſunt extra ordinem. Decimus de

regulis magnis,atque ideo ars magna voca tur:atque hic ſolus ex omnibus editus eſt. Vndecimus docet planorũ menſuras.Duodecimus ſolidorum. Tertiusdecimus quæſtiones arithmeticas, vt Quartusdecimus Geometricas.Hi libri complura continent ſingularia:primũ quidem proprietates numerorum admirabiles, & maximè vſq; ad ſeptem continua proportione connexos. Laterum & ſolidorum ac ſuperficialiũ vires, operationes, regulas generales inueniendi numeros occultos ex notis,quas Algebræ vocant, breues ac incognitos huculque ſupputandi modos, multáq; alia mira dictu. Si nos gloriaremur artem hanc à nobis inuentam,tametſi de ea Nicomachus, Ptolomæus, Pacciolus, Boetius, multa ſcripſerint,fortaſſe non mentiremur. Nam neque centeſimam partem eorum, quæ à nobis inuenta ſunt, tanti viri attigere. Sed de hoc vt de aliis iudicium ſucceſſoribus noſtris relinquimus. Nos tamen ob id, Perfectum id opus appellauimus, quòd humanũ ſenſum fermè excedit.

27 Tum verò Arithmantiam exaraui perfecíque propemodum, & cum perfeciſſem, deleui.licet enim ingenioſa eſſet, ac admodum

dum delectabilis,quia tamen veritatis in ſe nihil continebat, & multorum malorũ cauſa eſſe poterat, ideo protinus vt perfeci, laceraui diſcerpsíque.

Poſtmodum cum artes & libros nihil proficere aduerſus temporum & mortaliũ malignitatem viderem, ſed potius intentũ his abducere hominem à lucro famáq;,quaſi dolorem leniturus,quòd cogerer propoſitum relinquere, libros tres de Conſolatione conſcripſi: quorum initium eſt,Vtinam ex tot tantiſque veterum monumentis,quę barbarorum bellis interierunt. Magnitudo foliorum xxxvj. Primus generalem rationem conſolationis continet. Secundus de mortis ac luctus conſolatione. Tertius de conſolatione infortuniorum quæ contingunt circa externa. Hos libros ſcio multos ſpernere. Nam fælices his ſe non indigere putant:infælices, ad ſolatium miſeriæ non ſufficere. Et tamen fælicibus moderationẽ, dum inconſtantiam humanæ conditionis docent,præſtant: infælices, ſi omnia rectè æſtimare velimus, fortes reddere poſſunt. Nam noſtra omnia momentanea ſunt, & nihil aliud quã flatus & vẽtoſus tumor eſt ipſa fælicitas humana. Nullum medicamẽ-

28

tum omnes ſanare poteſt: ſunt affectus animi qui prorſus ſint inſanabiles. Non tamẽ artis opus ſperni debet aut medicinæ, aut philoſophiæ. Arrianus & Plotinus adeo inſtant, vt parum talia referre putent, nos aliquid, ſed multa falsò æſtimari docemus. Impreſſus eſt hic liber ab Octauiano Scoto primùm: deinde cum libris de Sapientia à Ioanne Petreio Nurimbergæ. Id qua ratione contigerit, nunc explicabo. Neque enim, vt dixi, Octauianus ſponte libros meos, neque libenter imprimebat iacturam veritus impenſæ: Nam tametſi lucrum feciſſet in librorum De malo medendi vſu, impreſsione, id tamen in libris de conſolatione poſteà compenſauit: non ſolum quòd titulus & forſan etiam ſtylus non arrideret, ſed quòd typographus ipſe innumeros atque turpiſsimos errores imprimẽdo commiſiſſet. Quã ob cauſam Librum de aſtrorum iudiciis primum ego mea impenſa Mediolani imprimi curaui, quòd eſſet exiguus valde, folia continens decem tantũ. Verùm eo quoquo modo diſtracto, & etiam cum iactura, vbi libros de Conſolatione tam fœdè à typographo Scoto cõſpurcatos vidiſſem, decreui Practicam Arithmeticæ Mediolani

excu

excudere: ſatis enim conſtabat implexum opus, quódque notis variis atque figuris indigeret, ſi alibi quàm Mediolani excuderetur, tum ob cauſas dictas, tum materiæ, quæ tunc noua videbatur, difficultatem, tum etiam exemplaris obſcuritatẽ infinitos errores habiturum. Quod ſi Venetiis apud eoſdem Scotos excuderetur, ne vmbrã quidem ſuperfuturam: vt mihi omnino labor & gloria, Typographo impenſa peritura eſſet. Statui igitur Mediolani librum imprimere. oblata eſt occaſio: nam Bernardus Caluſchus Bibliopola ſuis impenſis id egit, ſuóque periculo, decémque coronatos mihi pro exemplari dedit. Tanti fuit noſtra fortuna. nam mea impenſa excudi non poterat: neque, vt dixi alibi, præterquã in vrbe noſtra: nec, ſi non impreſſus fuiſſet, noſtra monumenta inueniſſent typographum. cõtinuo enim eo opere impreſſo cœperunt omnia cõmutari. Nam adieceram catalogũ qualemcunque librorum noſtrorum, quos vel ſcripſeram vel cœperam ſcribere: & liber is diſtrahi cœpit in Galliis atq; Germaniis. Ita cum tunc eſſet Andreas Oſsiander Nurimbergæ vir eruditiſsimus latinæ, græcæ, hebraicæq; linguæ peritus, tum typo-

graphus Ioannes Petreius bonis literis ſi quis alius fauens, inito cõſilio totis viribus mecũ agere cœperũt, vt aliquod opus excudendum illis traderem. Atque ita initium gloriæ noſtræ, ſi qua deinceps fuit, hinc ortum habuit. Ergo primum librum de aſtrorum iudiciis auctum edidi.

Deinde per eadem tempora cum cõſcri-
29 pſiſſem tres libros De Aeternitatis arcanis,
mox in ſeptem diuiſi, magnitudine operis
& varietate argumenti motus. Itaque non
ſolum librorum, ſed etiam capitum ob ſub-
iecti elegantiam, ſeriem ſubieci.

TABVLA LIBRO-

rum de Arcanis Aeternitatis. Libri primi de Deo, Mundi ortu, numero, magnitudine.

PROOEMIVM.

1 Quænam ſupponere oporteat.
2 Quænam ſint, & quot genera eorũ quæ ſciuntur, & cognoſcuntur.
3 De modis quibus homines cognoſcunt abdita, & de afflatus generibus.
4 Deum

4 Deum eſſe vnum,& æternum.
5 Ariſtotelis ſuppoſita.
6 Ariſtotelis ſententia & rationes pro mũdi vnitate.
7 Ariſtotelis ſententia & rationes pro mũdi termino.
8 Ariſtotelis ſententia & rationes pro mundi æternitate.
9 Peripateticorum ratio circa Dei ſcientiam.
10 Suppoſita ex hiſtoria aduerſus Ariſtotelem,& eius reſponſiones.
11 Oppugnatio reſponſionum illius.
12 Diſputationis initium aduerſus philoſophos.
13 Deum eſſe infinitum.
14 Deum cuncta ſcire.
15 Deum omnia poſſe.
16 Quòd non omnis potentia iuxta hominum opinionem,perfici poteſt.
17 Infinitum eſſe in mutatione.
18 Infinitum etiam in corporeis actu inueniri, & quid ad hoc philoſophi reſpondeant.
19 Species rerum non eſſe æternas.
20 Mundum initium habuiſſe.
21 Mundum generari & corrumpi rationibus

nibus à ſenſibilibus ſumptis.
22 De interitu & generatione mundi.
23 Nihil eſſe æternum præter Deum.
24 Solutio rationis cuiuſdam de ſtirpibus contra æternitatem.
25 Solutio rationum Ariſtotelis pro mundi vnitate.
26 Solutio rationum Ariſtotelis pro mundi termino.
27 Solutio rationum pro mundi æternitate.
28 Solutio rationum peripateticorum de Dei ſcientia.

Libri Secundi qui eſt De mundi diuini quem intelligibilem vocant, conſtitutione.

1 Quæſita deſiderata & de decem generibus hominum.
2 De tribus ſubſtantiis.
3 De generibus entis.
4 De Dei prouidentia.
5 Abyſſus diuinæ ſapientiæ & de cauſis malorum.
6 Quomodo idem ſit vnum, & producat.

7 Quomodo idem ſit ſimplex,& fælix.
8 Quomodo idem ſit neceſſarium & liberum.
9 Quomodo quod non intelligit, quæ intelligant, producat.
10 Vtrum vnum idémque ſimul ſit, ac totum.
11 De incorporeis.
12 De anima.
13 Animam humanam eſſe immortalem.
14 De eo quod eſt ſupra animam.
15 De dæmonibus & cultoribus aërearũ regionum.
16 De mundi anima.
17 De Idæis,& quid ſint.
18 De Pulchritudine.

Libri Tertij qui eſt de mundi ſenſibilis conſtitutione, & ordine.

1 De ſex mundi,ſeu vitæ generibus.
2 De conſenſu & diſſenſione partium mundi.
3 De cæli varia ſubſtantia.
4 De aëris regionibus,
5 De materia omnium.

6 Quæ

6 Quæ in vniuerſo maiore ex parte aliquam inſignem vim habuere.

7 Cæli motum fieri per partes non commenſurabiles.

8 Dialectica oſtenſio, quòd idem bis fieri non poteſt.

9 Anima in animalibus ex putredine genitis an cauſa præparationis, an præparatio cauſa animæ.

10 Mathematica cur aliter eſſe nõ poſsint.

11 Partium orbis conſtitutio,& mores.

12 Species quæ, & quot, & de mundi ordine.

13 De imaginibus ſeu ſpeciebus ſenſibilium.

14 De ſpecie,& qualitate.

15 Cur hoc totum,& partes.

16 De Natura.

17 De mixtione generali.

18 De æternitate & tempore.

19 De eo quod potentia,& actu eſt.

Libri quarti,qui eſt de ordine rerum humanarum.

1 De mundi & hominis ſimilitudine, & æqua partium diſtributione.

2 De

2 De ſenſu & memoria.
3 De contemplatione.
4 De numeris.
5 De virtute & peccato.
6 De fælicitate.
7 Congregationes an digniores ſingularibus.
8 De legum neceſsitate, vſu, & damnis.
9 De legum comparatione.
10 In omni falſo, veri, in omni vero, falſi aliquid contineri.
11 Moſem fuiſſe verum prophetam.
12 Quibus argumentis Chriſti diuinitas oſtendatur.
13 Miracula fuiſſe vera.
14 Chriſti conceptionem, & illius atque Auguſti natiuitatem fuiſſe myſticam.
15 De Rerum humanarum æqua diſtributione.
16 Quòd huius mundi voluptates ſint inanes.
17 De quintuplici genere humanæ vitæ, ac fine hominis.
18 De arte militari.
19 Imperia & regna eſſe animæ ſenſibilis.
20 Imperia & regna eſſe mundo neceſſaria.

Libri

*Libri quinti, qui eſt de ſucceßibus re-
rum naturalium.*

1 Quàm difficilis ſit hæc tractatio de ſucceſsibus.
2 Quot & quanta accipere oporteat ad rectè prædicendum de futuris.
3 De triplici ſucceſsionis genere, cæleſti, naturali & humano, & eorum differentiis.
4 De xxj. generibus terminorum vitæ.
5 Quòd mundus diu ſuperfuturus eſt.
6 Expoſitio verbi Chriſti, ego ſum veritas, quantum mundus durabit.
7 Quomodo in infantia mundi ſapiẽtes, & prophetæ ſeu vates.
8 Quomodo intelligenda ſint ea verba, Et prædicabitur hoc euangelium.
9 Qui dicantur magni nodi, & de cognitione temporum eorum.
10 Quæ in ſucceſsiuis temporibus fiant.
11 Qua ratione Mundus fluat per tempora.
12 De ſeptem calamitatibus generalibus.
13 De cauſis earum.
14 De ſignis præcedentibus eas.
15 De prodigiorum interpretatione.

Libri

Libri ſexti qui eſt de ſucceßione rerum humanarum.

1 Quanta ſit humanæ conditionis miſeria.
2 De duplici modo quo cunctæ res finiuntur.
3 Nullam legem poſſe eſſe perpetuam.
4 De legum interitu,& cauſis eius.
5 Signa mutationum legum.
6 De legum promulgationibus, & initiis, & Philoſophorum opinionibus, de fine bonorum.
7 Leges & regna,ciuitates & familia, certos habere fines demõſtratur hiſtoria, ratione naturali & mathematica.
8 Libros & ſcripta ſapientum neceſſario interire.
9 Linguas & artes etiam ſuum habere interitum.
10 Quantam vim habeant mores & inſtituta.
11 De exitio imminente.
12 Quòd in omni exitio imminente pręuenit vnus,qui prædicit.
13 Nullum imperium vel regnum poſſe eſſe perpetuum.

14 De cauſis deſtruentibus regna & imperia.
15 Quod mutatio ſedis imperij deſtruit imperium.
16 Quod nulla ciuitas poteſt eſſe perpetua.
17 De ciuitatum vario interitu & calamitatibus.
18 Quod quæ ad vnum, & in vno, & quæ decedunt omnia calamitoſa.
19 Religio an vtilis ad artem militarem, & quæ & quomodo.
20 Quæ ſint neceſſaria ad obtinendum imperium vniuerſi.
21 Addita ad legem Chriſti impedire imperium vniuerſi.
22 Gallos, Italos, Hiſpanos, Germanos, non poſſe adipiſci imperium vniuerſi.
23 Indiam orientalem à Luſitanis, occidentalem ab Hiſpanis, Hochelagã à Gallis defecturam.
24 Omnes qui ſanguine proprio libertatem quæſiuere, obtinuerunt.
25 De cauſa excidij Iudæorum.
26 De perturbationibus Maûmethanorum.

27 Circuitus eſſe in rebus humanis vt etiã in naturalibus.
28 De Chriſti Imperio, quando, & vbi erit.
29 De Cauſis repugnantiæ in conſtitutione ſtatus cuiuſq; reipublicæ.
30 Leges ciuiles breuiter explicatæ.
31 Exemplum generale de ciuitate Mediolanenſi.

Libri ſeptimi qui eſt de fine mundi.

1 De fine mundi.
2 De prodigiis præcedentibus finem mundi.
3 De mundi reditu poſt interitum.
4 Breuis Epilogus hiſtoriæ mundi.

Facile igitur eſt ex his quæ capitibus ipſis pro titulis præſcribuntur, materiam librorum coniectari. Difficillimus tamen liber eſt primus propter mundi numerorum magnitudinem, & vitam. Animi quoque & mentis vnitas, immortalitas, conſenſus, & varietas, atque diuiſio non leuis.

Superfuit ex farragine illa folium vnum 30

de ſapientia, quod auxi primùm, deinde in quinque libros diuiſi, edidíque: eius operis initium eſt; Quanquam omnium bonorũ ſapientiam diuiniſsimam eſſe conſtet. Agit autem in primo, de diuina ſapientia: in ſecundo, de naturali: in tertio, de humana: in quarto, de diabolica: in quinto, de errorum emendatione. magnitudo foliorũ lxx. Explicant hi omnem humanæ vitæ curſum, viuendíque rationem. Explodunt vanam ſuperſtitionem, mortaliúmque cupidam futura ex illicitis artibus præſciendi mentem coarguunt. Fælicitati parandæ hi vtiles ſunt. Sed mortales non adeò ſapientiæ præceptis velut artibus atq; ſcientiis indigere ſe exiſtimant. Hi, ſi emendatiores in publicum prodiiſſent, non erant paruæ vtilitatis: quandoquidem humanam vitam excolere non parum ſit, cuius exemplo nos ſumus, qui cum fato fortunáque quadam vndique aduerſa nacti ſimus, nec ex parentibus, aut affinibus, vel filiis, vel amicis, auxilium habuerimus: ita tamen nos geſsimus, vt plurimis vix perſuaderi poſsit, non hæc omnia mihi auxilio fuiſſe, quandoquidem alij vix cum his omnibus & ſtatum & dignitatem tueri, & opes parare poſsint. Neq; hæc prodenda

denda erant ſi vel metuerem: vel publicam vtilitatem priuatæ ac propriæ non præferrem, haud ignarus hæc omnia contra ſapientiæ præcepta prodi. Neque tamen hoc mihi difficillimum, ſed id longè magis in vrbe noſtra ſapientiæ operam dare, & gloriam in arte quærere. Sed de his hactenus: nam inferius multò dilucidius explicabuntur.

Ex eadem farragine ſumpta eſt materia libri, De animi immortalitate: cuius eſt initium, Sæpe ac diu dubitatum eſt an animus hic noſter. folia continet lx. hunc ergo Gryphius anno M.D.xlv. vt alium Ioannes Petreius præcedenti anno, excuſsit. Docet hic liber animum noſtrum eſſe immortalẽ: communíque omnium ſapientum conſenſu ex homine in hominem à ſupremo die tranſmigrare, multorum quoque mirabiliũ quæ circa mortuorũ imagines contingunt, tum aliorum cauſas reddit. Hic certè liber medius eſt inter obſcuriſsimos & clariſsimos: humiles & altiſsimos. Velut qui de anima ſimpliciter tractat humilium eſt nobiliſsimus, & qui de dæmonibus nobiliſsimorum humillimus. De animi quoque immortalitate, Plato ſcripſit, ſed ita vt per ironiã 31

ſcripſiſſe videatur, dũ ſeriis fabulas miſcet. Illud quoque addidimus quod præter Ariſtotelem eſt non contra.

32 Simili ratione ex librorum De conſolatione farragine librum, qui dicitur Conſolatorius amantium, perficere deſtinaueră, ſed maioribus intentus deſtiti. Perfeci autẽ primum contradicentium, quem impreſsit Octauianus Scotus. inde denuo cum ſecundo Gryphius. additi ſunt tres ſequentes, vt omnes ſint foliorum circiter quadringentorum. ſupereſt & farrago pro ſequentibus aliis libris, ſed hic perfectos tantum connumeramus. Initium operis eſt, Vita hominis breuis eſt. Quilibet liber centum octo contradictiones continet. Fuerunt hi libri neceſſarij, nedum vtiles, ne multorum librorũ iactura fieret, quaſi vel ſuppoſititij haberentur, aut à viro, cui non plena fides adhiberi deberet, ſcripti: & vt ſciremus quibus in caſibus hæc, aut illa conuenirent.

33 Conſcripſi & eodem tempore librum de libris propriis, imo non librum, ſed potius tabulam deinde auxi, iterúmque mutaui, donec ad hanc magnitudinem, húncque ordinem redigeretur. Nõ tam neceſsitate eorum quæ adiiciebãtur in dies, quàm etiam

cert

certo iudicio liber hic tam ſępe mutatus eſt. Iconem ergo quandam mihi in eo propoſui omniũ eorum quę à me conſcripta ſunt, non ſolum ad memoriam confirmandam, eligendóſque mihi libros quos prius abſoluerem,& caſtigarem:ſed vt doceam quibus cauſis,temporibus, quóq; ordine talia conſcripſerim ,& vt vim numinis ſuo loco teſtarer.Imitatus ſum in hoc ſcribendi genere Galenum,& Eraſmum, qui ambo catalogum librorum ſuorum ſcripſerunt. Quod ſi Eraſmusmaiore fuit autoritate,licuit imitari,ſi minore,cum rectè fecerit,mihi licuiſſe conſtat. Plura de hoc non adiiciam, cum ſemetipſum prodat.

Anno M.D.xliij. Florentiã inuiſi.Deinde Senas profectus Franciſcum Sfondratũ præfectum vrbis , virum omni laude dignum , ac de me bene meritum ſalutaui. Is cum reuerſus eſſet Mediolanum ſequente æſtate ob ingentia bella academia in vrbẽ noſtram tranſlata eſt:abeuntibus etiam profeſſoribus ob inopiam rei pecuniariæ , locũ eius accepi,qui Papiæ iãanno M.D.xxxvj. pro me fuerat ſubrogatus,medicinámque profeſſus Mediolani , inde Papię vſque ad M.D.lj.niſi quod M.D.xlvj.intermiſi : ſcri-

ſi igitur his annis cõmentaria in duas pri-
mas ſectiones aphoriſmorũ, foliis cclxxvi
quorum initium eſt, Intermiſſum diu ac pe-
nè interruptũ legendi munus. Hæc autem
cum Epidemiorum interpretatione in qua-
tuordecim libros digeram, nec ſolum hos,
ſed omnes Germanos Hippocratis libros
hæc expoſitio complectitur, non tamen o-
nia verba, ſed ſolum ſẽtẽtias aphoriſticas.
Appello aphoriſticas ſententias, quæ grauĩ-
tate ſenſuum, & pondere verborum perbre
uiter etiam ſcriptæ ſunt. Itaque quod aliàs
propoſueram, ſcilicet vt totum Hippocra-
tem commentarer, præſtiti, nec tamen infi-
nitum illud opus peregi. Reconditos ſenſus
in omnibus commentariis eruere tum expe
rimento, tum ratione, tum etiam ex eiuſdẽ
autoris propriis verbis docui: quæ imperfe-
cta erant, perfeci, dubia declaraui, & expo-
nendo viam quaſi mediam, ne in contradi-
ctionẽ trahi autor poſſet, proſequutus ſum.
Generaliter autem hæc in omnibus: in his
vero etiam totam Hippocratis, & Galeni
doctrinam adieci. Nouis, ſed tamen veriſsi-
mis interpretationibus additis, quo illu-
ſtrior ſenis ſententia euaderet. Itaque iure
merito hęc commentaria omnibus noſtris

ope

operibus præſtant. Siquidem maturo iã annis conſilio conſcripti ſunt: ac magis per otium: deinde quoniam vniuerſam artem, licet generaliter tantum, amplectuntur: & diuini, vt ita dicam, Hippocratis ſententiæ inhærent, & finem habent nobiliſsimum, quippe artem parandæ aut ſeruandæ ſanitatis. Quatuor enim artes totas quatuor voluminibus complexus ſum: Arithmeticam in opere perfecto: ſed & eam, vt dixi, penè etiam totam inueni: verum cùm non adeò nobiles hæc ars profeſſores habeat, non in tot manibus erit, tum verò etiam ob difficultatem. Aſtrologiam in commentariis iam ſupra Ptolomæum editis. ſed & hæc ob difficultatem licet nobiles, paucos tamẽ habent lectores, tum magis quòd plures inuidos hæc ars ſortita ſit. Muſicam in quinque libris reſtitui ab extrẽma iniuria vetuſtatis ac deſuetudinis, amiſsis etiam libris qui de ea tractabant ob temporum longitudinem: ſed tamen his libris pauci operam dabunt, quòd qui exercitatione illius non delectantur nec intelligent, nec curabunt artis principia & rationes: qui vero ipſam exercent artem, ab eruditione ac mathematicarum ſcientia plurimum abſunt. At commentaria

hæc in Aphoriſmos & in vniuerſam Hippocr. doctrinam, præter id quod totam artem amplectuntur, hiſtoria delectant, & vtilitatem ſecum coniunctam habent, ſcribuntúrq; eruditis, nobilibus diuitibus: ipſa ars in veneratione: ipſa autoris fama inclyta, cuius nomẽ colitur apud omnes, ad quos memoria eius peruenit. Ipſa tamen opera, quæ dixi, quatuor præſtantiſsima ſunt meo iudicio omnium, quę à me conſcripta ſunt, tametſi non ignorem multos alios libros è noſtris maiori in precio apud multitudinẽ habẽdos: velut libri de Subtilitate, de Varietate rerum, de Arcanis æternitatis, & de Fato. Sed, ni me fallit opinio, quatuor illa perpetua erunt cum humani generis ætate, hi autẽ à pluribus legentur: quo fit vt hæc commentaria, cum in vtroque genere præſtent, omnibus, quæ ſcripſimus, ſint pręferenda. Poterat & quatuor primis opus Metopoſcopię adnumerari, quod & in eo totam artem à me inuentam tradiderim: verùm humilioris cuiuſdam argumenti, & in genere coniecturali verſari videtur. Sed ad ordinem redeo.

35 Succedenti anno ſcripſi in artem medicam foliis clxiij. quorum initium eſt, Iã diu.

Rurſus in ſectionem primam Auicennę 36
foliis cl. initium, Hucvſque diuerſis cum
ambagibus.

Interim verò conſcripſi per ocium duos 37
libros de Circulis, quorũ initium eſt,Cum
duo circuli ſe inuicem ſecant: folia xxiiij.
continent.Propoſitum fuit in eisvt obliqua
multa rectilineis æqualia, imo potius non
æqualia eſſe demonſtrarem.Nam hoc quaſi
exemplum eſt diuinarum contemplationũ.
Id verò in ſuperficiebus, & aliquantò mira
bilius in angulis.Neque enim Euclides, aut
Archimedes, aut Apollonius, aut Heber,
aut alius quiſpiam, quod ſciam, de talibus
ſcripſerunt.

Anno verò intermiſsionis libros de Iudi 38
ciis aſtrorum auxi,ſcripſiq; alios xiij libros
Metopoſcopiæ, cuius operis initiũ eſt,Cor
poris totius ſignificationes ex totius etiam
habitu dignoſcuntur:magnitudo foliorum
clxxx.In primo igitur libro agitur de phy-
ſiognomia:in ſecũdo, de ſignificatis genera
liter omnium linearum: in ſequentibus ſe-
ptem libris, De ſignificatione linearum
iuxta planetarum loca,à Saturno incipien-
do,& ad Lunam deſcendẽdo per ordinem:
in decimo,de lineis plura loca poſsidẽtibus:

in vndecimo, de linearum mixtione, tum de lineis genuum, brachij, vmbilici, pedum: in duodecimo, de lineis in frõte mulierum: in tertiodecimo de næuis & ſignis alijs. Fuit hoc opus totum noſtræ inuentionis, præter primũ librum, obſeruationes tamen ab alijs ſumptæ, & congruentes. Docent autem ſolo aſpectu hominum vitam, naturã, mores, fortunámq; agnoſcere libri hi. Nec quiſquã alius quòd id faciat, animaduertere poteſt. Nam lineæ ac ſigna illa non in manibus, ſed fronte, quæ omnibus patet, obſeruantur. Non paruum eſt omnino opus, cũ vniuerſam artem amplectatur, atque eò maius, quòd ferme octingentis figuris illuſtretur.

39 Eodem tempore cœpi librum experimẽtorum, colligens quæ aliâs ſcripſeram, quẽ perpetuò auxi. continet nunc folia ccx. initium cuius eſt, Omnis qui gloriam ex medica arte conſequi deſiderat. Doceo quibus modis ſanauerim ſyderatos, arthriticos, vrinę profluuio tabeſcentes, ægrè ſpirantes, hęmoptoicos, vlcera praua, peſtem, quartanas, melancholicos, comitiales. Peculiaria & propria medicamenta, & quę regioni, & ætati noſtrę congruerent, deſcripſi.

Eodem quoq; anno condidi libros quin 40
que muſicę. quorum initium eſt, Muſicam
neque ab antiquitate: magnitudo foliorum
clxx. In primo libro agitur de generalibus
artis regulis atque principiis: in ſecundo, de
antiqua muſica, vbi de rythmis, carmini-
bus, choris, ſaltationibus: in tertio, de muſi-
ca noſtra: in quarto, de modo componendi
cantilenas, & dicitur Cõtrapunctus: in quin
to de ſtructura & vſu inſtrumentorum. Sa-
tis eſt in his libris nouarum conſonantiarũ
ſcientiam me tradidiſſe. Hiſtoriam quoque
rituum, & rythmorum, antiquarúmq; mo-
dulationum, tum inſtrumentorum muſico-
rum compoſitionem omnem, vocúmque in
eis quarundam nondum cognitarũ inuen-
tionem.

Contigit autem per eadem tempora res 41
mira admodum, & ſingularis exempli, cu-
ius in Libris de Subtilitate memini, atque
eo ſomnio xxj. libros eius argumenti ſcri-
pſi, qui ſæpius æditi ſunt. Eſt autem fo-
liorum cclxxx. Initium operis eſt, Propoſi-
tum noſtri negotij eſt de ſubtilitate tracta-
re. Librorum ſeries hæc eſt.

Tabu

Tabula librorum de Subtilitate.

Primus,de principiis naturalibus, materia, ſorma,vacuo, loco , corporum repugnantia,motu.
Secundus,de elementis.
Tertius,de cælo.
Quartus,de luce & lumine.
Quintus,de metallicis.
Sextus,de metallis.
Septimus,de lapidibus.
Octauus,de plantis.
Nonus , de animalibus quæ putredine generantur.
Decimus,de animalibus quę ex ſemine pro ueniunt.
Vndecimus,de forma , & neceſsitate hominis.
Duodecimus,de illius temperamento.
Tertiusdecimus , de ſenſibilibus , & voluptate.
Quartusdecimus,de anima , & mente.
Quintusdecimus, de inutilibus ſubtilitatibus.
Decimusſextus, de ſcientiis.
Decimusſeptimus,de artibus.

Decimusoct

Decimusoctauus, de mirabilibus, & ſpectris.
Decimusnonus,de dæmonibus.
Vigeſimus,de intelligentiis.
Vigeſimusprimus de Deo, & vniuerſo. atque ibi etiam de tonitru grandine, pluuia,& ſimilibus.

Conſcripſi primò vnico folio,inde quatuor,pòſt ſeptem,inde auxi ad quinquaginta,& octuaginta demũ cum editus eſt,nunc verò ad clx.integra folia peruenit. Vbi primùm excuſſus eſt Nurimbergæ(nam & Lutetiæ,& Lugduni,& Baſileæ) ceſſauit ſomnium illud, niſi quòd dum in Scotia eſſem ea nocte, quæ præceſsit cognitionem libri Micropresbyticō, cuius lectione maximè delector,tale quippiam,quod me iucundita te pertunderet, viſus ſum præ manibus habere.Itaque libri hi de omnibus generaliter tractant ſeu naturalibus,ſeu etiam artificio ſis rebus,aut his quæ ſupra fidem eſſe viden tur.Exempla quoque & rationes, non omnium quidem, ſed duntaxat rariorum rerum,atque effectuum, adieci. Docui autem præcipuè cauſas eorum, quæ in ſuperiore parte orbis fiunt,elemēta tantum tria, qualitates

litates verò tantũ duas eſſe, humidorum ſpecies, ac naturã tam aptè diſtinxi, vt nũc primum intellecta ea ratio dici poſsit. Ventorum cauſas etiam aperui, rerúmq; maximarum tum artificia mirabilia ac ſpectra in abditis ſemper non tritis rebus verſatus. Quod ſi quid vulgatum ſit, id eò admirabilius, cum in rebus adeò manifeſtis quantùm lateat occulti, & ad altiores res exempli, intelligis: nota tamẽ hi libri amplectuntur, vt dubia libri de Fato, & abdita omninò libri de Arcanis æternitatis. Tametſi enim libri de Subtilitate de abditis ſint, ad illorũ tamẽ cauſam experimẽto ac ſenſibili ratione ac quaſi, vt ita dicã, per manus peruenire licet. Non ita in aliis quæ in libris de Fato, & de Arcanis æternitatis tractantur. Pręterea hi ſucceſsiones rerũ humanarũ cõtinent, à quibus libri de Subtilitate, vt de naturalibus tantùm tractãtes, abſtinent. Qua de cauſa & de legibus, & de moribus quodammodo tractant, quodammodo nõ. Adieci autem demonſtrationes: nec ad ſingularia, niſi exempli loco declaranda, perueni, quòd hoc in libris de Rerum varietate perficere deſtinaſſem, ſed ſine demonſtratione. Itaq; hi libri & quid tractent, licet pauca

tantũ de multis loco exempli adduxerim,
& in quibus à cæteris philoſophiæ noſtris
libris differant, edocuimus, ne quis titulis
tantùm librorum ex hoc opere inſpectis,
quædam repetita exiſtimet, quòd ſimiles
tractationes contineri videantur.

Cæterum, vt ad ordinem redeam, ſequẽ- 42
ti anno Genuã inuiſi, & ne nihil in via con-
ſcriberem, cœpi quatuor libros De tuenda
ſanitate. In quorum primo agitur de his
quæ ad ſanos pertinent vſque ad iuuentu-
tem: In ſecũdo, de ſenibus: In tertio, de mor-
boſis corporibus: In quarto de his qui alicui
muneri addicti ſunt. magnitudo operis fo-
lia ccxxiiij. initium, Aſclepiadem ſi quem
alium mortalẽ. Plura ſunt in his libris quæ
Gal. aut non attigit, aut ſaltem ab eo edita
non extant, velut ratio coctionis in ventri-
culo, quies ſenibus vtiliſsima, aquæ cæleſtes
quas vocant Elyxir, & aurum potabile. Re-
gimen iter agentium, & eorum qui magnis
incommodis ſubiacent, humidorum diſcri
mina ex libris de Subtilitate ſumpta, præpa
rationes, quoq; ciborum, quas & ſi Galenus
tradiderit, liber tamen eius non extat. Omi
ſit etiam Galenus dicere quid tempus in ali
mentis faciat. Nec ſi quis libros de Tuenda

Sanitate,de cibis boni & mali ſucci, & de attenuante victu in vnum iungat, opus ſimile noſtro(abſit iactantia dicto)facilè efficiat: non ſolum quòd plura nos attigerimus,ſed quòd quibuſdam in partibus aliis principiis innitar.

43 Reuerſus ex Genua ſcripſi folia quatuordecim operis de præceptis ad filios: cuius eſt initiũ,Cum multi,ô filij,exiſtimauerint.Hæc omnem ſapientiæ rationem continent breuiter traditam,atque explicatam. neque enim exemplis,aut ratione, ſed ſimplici admonitione indigent pueri. Docent autem & quibus modis patresfamiliâs domeſticos cõtinere atque inſtruere debeant.

44 Anno xlix. ætatis meæ conſcripſi libros decem problematũ,quorum initiũ eſt, Cur luna magis de nocte lucet quàm de die. Foliorum eſt hoc opus lxx. In primo libro de inanimatis agitur: In ſecundo, de animatis:In tertio,de moribus.In quarto, de legibus generaliter: In quinto, de lege Chriſti: In ſexto,de lege Iudæorum: In ſeptimo de legibus Maümethi,& Idolorum:In octauo, de Repub.In nono,de ſucceſsibus: In decimo de flagitiis.Soluuntur autem problemata omnia quadrifariã, Theologicè,Aſtro

nomi

nomicè, Naturaliter & iuxta philoſophorũ Peripateticorum, Epicureorúmq; ſententiam, qui callidè omnia tractant. Propterea hi libri res varij argumenti continent.

Alium quoque librum materna lingua 45
ſcripſi foliorum cxl: cuius titulus eſt, Technarum calidarum ſeu De le Burle calde: Initium, Fu nela inclita cità di Pauia. Harum & fabularum vnum & idem videtur eſſe propoſitum, ſcilicet delectare docendo, vt illud Horatianum communiter eis conuenire videatur:

Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci.

Veruntamen magnum diſcrimẽ eſt inter fabulas ac technas. Nam technæ hiſtoria conſtant, & amicè inſtruunt, & prudentibus conueniunt, & virum quantumcunque grauem delectare poſſunt: at fabulæ ſimpliciter docent, & pueris aut calumniantibus ſcriptæ videntur. his quidem, vt reſpondeamus moderatius: illis, vt aptius moneantur.

Sequenti anno contigit res rara. laborabat iam decennio illuſtriſsimus vir Ioannes Amulthon patria Scotus, Archiepiſcòpus Eccleſiæ B. Andreæ, grauiſsima ſpiran-

di difficultate, quæ illum fermè ſingulis decem diebus inuadebat: cúnq; omnia tentaſſent fruſtra medici, ſui & affinis cuiuſdam, vt audiui, conſilio ſcripſit ad me, rogans vt ad illum curandum Lutetiam, aut ſaltem Lugdunum me conferrem, acciperem quantum vellem pecuniarum. Non leuem mihi futuram gloriam, ipſum venturum Lutetiam aut, ſi oporteret etiam Lugdunū. Ego, qui aliâs Gallias inuiſere vel nullo compendio deſtinaueram, occaſionem arripui, confiſúſque fœlicitati meæ in arte, confero me Lugdunum, neminem inuenio: tandem poſt xlvj. dies, ni fallor, aduenit medicus ſuus Gulielmus Caſanatus vir egregius, nō iam Lutetiam, ſed in Scotiam vſque deducturus: reluctor, tādem precibus victus, deducit in Scotiam. Sed dum itineri accingimur, atque in ipſa reluctatione plurimi periere dies. Vltima, qua diſceſſum parabamus, venit Ludimagiſter quidam ad me, conſilium petit pro morbo graui: do, offert pecunias: renuo: dicit ſe poſſe puerum oſtendere qui dæmonas in vrceo videat, accedo: inuenio nugas eſſe. inter hæc loquimur de Orontij ſpeculo ignem accendente, quod Archimedis inuentum eſſe ſciebam: oſtendit

dic librum Archimedis impreſſum, quem Antonius Gogaua verterat in latinũ. Tum ego librum inſpiciens video alium ſibi iunctum, ſcilicet Ptolomæi libros de Iudiciis. peto an venales ſint. ille cogit vt accipiam. accepi tandem. dies enim feſtus erat vt emere non liceret. quo pacto igitur commentaria illa à me conſcripta ſint, in ipſiſmet retulisse me memini. Scripſi igitur foliis ccc. atq; 46
amplius nec minus fœlix in edẽdo quã ſcribendo. Et quamquam ſemel tantũ editum, nullum tamen perfectius ex noſtris operibus hoc in lucem prodiit. Initium cuius eſt, Libros hos antiquorum more de iudiciis. Additæ ſunt præterea xij. geniturae exemplares. Et inter reliqua ſingularia præſtat Chriſti geneſis admirabilis. Quatuor libros hoc opus continet: in quo obſcuriſsimum autorem interpretatus ſum, & totam artem complexus generaliter. nam ſingularia & propria ad libros de Iudiciis, de quibus ſupra dictum eſt, tranſtulimus.

Paulò poſt perfeci libros xvij. de Rerum 47
varietate, quos iampridem inchoaueram. Sed tres tantùm erant. Viſum autem eſt cõmodius vt in xvij. illud opus diuiderẽ. Hoc fuit quod Regi Angliæ Eduardo ſexto ad-

modum adoleſcenti,dum redirem è Scotia, oſtendi. Folia cclx. continet. porrò de vſu eius ſatis dictum eſt ſuperius. Præcipua eſt tractatio de ventis,de piſcibus, de dæmonibus,ac prodigiis.Sed libet tabulam ſubiicere , quoniam hic liber etiam diuiſus eſt in multa capita,& quaſi totus continuus miro quodam ordine eſſe videtur.

TABVLA LIBRO-

rum de varietate Rerum.Liber primus eſt de vniuerſo,& partibus eius ſenſibilibus.

1 Vniuerſum,cometæ,ventorum ràtio.
2 Elementorum natura.
3 Terræ genera,& natura.
4 Loca,& regiones.
5 Terræ miracula.
6 Aquæ natura, & genera,ac motus.
7 Aquæ miracula.
8 Aëris natura & genera.
9 Aëris miracula.
10 Elementorum artificia.

Liber

Liber ſecundus, de mundi partibus diuinioribus.

11 Cælum.
12 Lux, & lumen.
13 Influxus.

Liber tertius, de mixtis generaliter.

14 Mixtorum proprietates.
15 Metallica.

Liber quartus, de Metallis.

16 Metalla.

Liber quintus, de Lapidibus.

17 Lapidum natura, generatio, differentiæ.
18 Gemmæ.
19 Lapidum miracula.

Liber ſextus, de Plantis, & productis ab eis.

20 Plantæ, & earum differentiæ.
21 Plantæ aquam ſubeſſe ſignificantes.
22 Plantarum miracula.
23 Plantarum cura.
24 Vinum, & acetum.

25 Succi alij,& mel.
26 Conſeruatio eorum quæ à plantis proueniunt.

Liber ſeptimus de animalibus & productis ab eis.

27 Animalium generalis ratio,ac differentiæ.
28 Animalia imperfecta.
29 Serpentes.
30 Repetilium fugandorum ratio.
31 Quadrupedia.
32 Quadrupedum cura.
33 Quadrupedum proprietates.
34 Aues.
35 Auium cura.
36 Auium proprietates.
37 Piſces varij generis.
38 Piſcium cura &proprietates.
39 Producta ab animalibus.

Liber octauus,de Homine.

40 Humana natura.
41 Senſus.
42 Mens.
43 Hominis proprietates.

44 Mor

44 Morbi mirabiles,curæq; ſuperſtitioſæ.
45 Communes calamitates.
46 Humanarum rerum finis.

Liber nonus,de Motibus.

47 Motuum generalis ratio.
48 Perennia.

Liber decimus,de Ignis artificijs.

49 Ignis vires,& alimenta.
50 Deſtillationes.
51 Chymica.
52 Vitri artificia.

Liber vndecimus, de Artificijs communibus.

53 Artes variæ.
54 Nauigandi ars.
55 Architectura.
56 Inſtrumenta,& vaſa.
57 Compoſitiones pulchræ.

Liber duodecimus,de artificijs ſubtilioribus.

58 Artificia mirabilia.
59 Ephemeridum compoſitio.

60 Chorographicæ deſcriptiones.
61 Occultatio.
62 Actiones mirabiles.

Liber decimuſtertius, de artificijs humilioribus.

63 Experimenta minima.
64 Scribendi inſtrumenta.
65 Iuci ſeu decoratio.
66 Deliciæ.
67 Colorum, odorum, ſaporúmque materia.

Liber decimusquartus, de diuinatione occultiore.

68 Diuinatio an ſit, & an in omnibus.
69 Ignea oſtenta.
70 Aëris oſtenta.
71 Aquæ oſtenta.
72 Terræ oſtenta.
73 Plantarum oſtenta.
74 Animalium agreſtium oſtenta.
75 Animalium domeſticorum oſtenta.
76 Hominum oſtenta.
77 Partuum oſtenta.

Liber decimusquintus, de diuinatione artificioſa.

78 Præſagia per ſingula genera rerum.
79 Chiromanticæ obſeruationes.
80 Striges, ſeu lamiæ, & faſcinationes.
81 Miracula.
82 Auſpicia.
83 Aruſpicia.
84 Soni ac voces præter naturam.
85 Vocum varia ratio.
86 Viſus falſa cauſa, & ſpectra.
87 Mentis præſagia, & oracula.
88 Præſagia tempeſtatum.

Liber decimusſextus, De rebus præter naturam admirandis.

89 Sigilla.
90 Magia naturalis.
91 Magia Arteſij.
92 Præcantationes.
93 Dæmones, & mortui.

Liber decimusſeptimus, de rebus dignis.

94 Gentium ritus.

95 Linguarum varietas.
96 Vrbes réſque aliæ inſignes.
97 Theſauri.
98 Bibliothecæ, & libri, ac vana vetuſtæ magnificentiæ exempla.
99 Reſolutio à fine vnde vſus inuentorum.
100 Cauſa ſcribendi hos libros.

48 Cum verò rediiſſem in patriam, libros de Subtilitate & de Rerum varietate Commentariáq; emendaui.

Sequenti anno Fabularum duos libros ſuccißimis horis conſcripſi. Fabulę penè trecentæ. magnitudo operis folia lx. initiũ eius, Fabülarum quidem originem. Puerulis hæ ſcriptæ ſunt, & etiam viris, vt tamen opportune eis vti diſcant.

49 Sub initio præſentis anni M.D.lv. conſcripſi librum de aquę vtilitatibus, quē iam ſcribere deſtinaueram. cuius initium eſt, Aquarum naturam ac genera: magnitudo foliorum xij. in quo doceo omnes morbos ſola aqua, velut efficaciſsimo auxilio, ſanare.

50 Cum verò nuper ægrotarem, Dialogum ſcripſi, cuius titulus eſt, Ἀλήθεια, ſeu De dedicatio

dicatione,foliorum xl.initium eius eſt, Cũ te,ô veritas.In quo doceo quàm ingrati ſint potentes nunc erga eruditos : quódq; idem ſit eſſe fœlicem,probum,& eruditum. Quęnam etiam ſit ab obitu felicitas noſtra,quæ vita,ac conuerſatio,multáq; alia pręclara.

Hęc itaq; ſunt opera à me ad hanc vſq; diem conſcripta perfectáque, licet, vt dixi, plurima exciderint.Pręter hęc autem innumera alia adortus ſum,quę tamen non perfeci:velut librum de facile parabilibus, vitã Galeni,librum de ſupernis, de quatuor linguis,de inſtrumentis Zelandinis.de purgatione,de vita Chriſti.de morte,Epiſtolę cæleſtes,grammatica gręca, Commentaria in ſeptimum collectaneorum.Multa prætereа quę nunc adhuc extant, è quorum numero ſunt duo conſilia de ſpirandi difficultate ſupra c.folia cõtinentia.Multa etiam alia conſilia ſcripta in Italia,Gallia,aliiſq; regionibus,Encomia Podagrę Neronis,Medicinę ac Geometriæ orationes plus minus xx. in laudem eorum qui laureã ſuſceperunt.Epiſtolę familiares,atque inter has,conſolatoria ad Franciſcũ Gadium, qui ex maximo ſtatu inter ſacerdotes, quos canonicos vocant, B. Auguſtini,in carcerem coniectus miſerè

miſerè vitam ibi finiuit. Epiſtolę etiam nuncupatorię de pręſtantia ſcientiarum, vita ſtudioſorum, laude librorum, atque dignitate diſciplinarum. Tituli librorum claſsicorum autorum pars libri ſecretorum. Ars magna alia in Arithmetica. Farrago ſeptẽ librorum aliorum contradicentium medicorum. Farrago alia magna omnis generis. Declaratio magnitudinis arcæ Noę. Conſilium an nocte homo hominẽ viſu dignoſcere poſsit, quod etiã impreſſum eſt. Quod verò omnibus maius eſt nullus liber minus quàm ter ſcriptus eſt, cũ aliqui etiã decies, plerique quinquies, vt Ars magna, libri de Subtilitate, ſed nullus maior labor quàm libri de Rerum varietate, quem cum ſæpius mutaſſem, demum traductis quibuſcunque inſignioribus rebus in libros de Subtilitate, ita illum exhauſi, vt totus denuo conſcribendus fuerit, atque ex integro reſtituendus. Videtur autem mihi hæc multitudo varietáſque librorum ſomnio quodam vſque ab initio, ſcilicet dum librum de Aſtrorum iudiiciis inchoaſſem, paulóque poſtquam aliud ſomnium videram quod me ad ſcribendum audendúmque impulerat, demonſtrata. Quadam enim nocte corpore exutus

in cælo

in cælo Lunæ cum patris anima eſſe videbar, ſed cum illam non viderem, dixit, ecce ego tibi ſocius datus ſum. Dum ego multa percunctari ab illo cœpi, ad quę reſpondens inter reliqua me monuit vbi nam eſſem, & quòd poſt vij. annorum millia in Mercurij cælum eſſem aſcenſurus. Inde poſt totidem annos in Veneris, ac deinde Solis, donec ad paradiſum, qui in mundi ſummo eſt, accederem. Hæc ego cum voluptate audiebam. Vanum ſomnium exiſtimare poteram, ni tot poſtmodum ſcripſiſſem quæ planetarum ſignificatis congruere videntur, vt omnia quæ ad ſomnij interpretationem pertinēt, complexus videar. Nam paradiſus libros de Arcanis æternitatis ſignificare poteſt. Multitudo ſtellarum quæ in octauo orbe eſt, Libros de Rerum varietate, & Subtilitate: Solis orbis, medicæ artis libros: ab Apolline enim ars ea originē ſumpſit. Arithmetica Mercurio Geometricáque, iocosáque Veneri, Moralia Ioui: Somniorū interpretatio Saturno & Lunæ, velut & reliqua quæ ad diuinationem pertinent. De ludis libri ad Martem. Sed iam tabulam librorum generalem ſubiiciamus.

Tabu

TABVLA GENERA-
lis omnium libro-
rum.

1 De locorum diſtantia. lib.j.
2 De immortalitate hominis. lib.j.
3 Commentaria poſteriorum. lib.j.fo.50.
4 Contradictiones logicæ. li.j.fo.10.
5 De Ludis. lib.iiij.
6 De morbis compoſitis. lib.j.
7 Epidemia. lib.j.fo.36.
8 De peſte. lib.j.
9 De pituita. lib.j.
10 De Venereis. lib.j.
11 De Chiromantia. lib.j.
12 De Fato. lib.iiij.
13 De Iudiciis aſtrorum. lib.x.
14 Elementorum Geometricorum. li.xv.
15 Arithmeticæ praxis. lib.j.
16 Commentariorũ in librum de Sphęra. lib.j. fol.40.
17 Commentariorum in Vitruuium. li.2. folio.30.
18 Commentariorum in Geographiam. lib.j. fol.20.

19 De

19 De Circulis ſphæricis & vmbris. liber j. folio. 8.
20 De malo medendi vſu. lib.j.
21 De vſu ſimplicium medicamentorum. lib.j.
22 Floridorum. lib.j.
23 De medicamentis ſimplicibus. lib.j.
24 De Indico morbo. lib.viij.
25 De Somniis. lib.x.
26 Arithmetica magna. lib.xiiij.
27 Arithmantia. lib.j.
28 De Conſolatione. lib.iij.
29 De Aeternitatis arcanis. lib.vij.
30 De ſapientia. lib.v.
31 De Animi immortalitate. lib.j.
32 Contradicentium medicorum. lib.v.
33 De libris propriis. lib.j.
34 Commentariorum in Aphoriſmos. lib.xiiij.
35 Commentariorum in artem medicam. lib.j.
36 Commentariorum in primam Auicen. lib.j.
37 De circulis. lib.ij.
38 De Metopoſcopia. lib.xiij.
39 Experimentorum. lib.j.
40 Muſicæ. lib.v.

41 De Subtilitate. lib.xxj.
42 De tuenda ſanitate. lib.iiij.
43 De præceptis ad filios. lib.j.
44 Problematum. lib.x.
45 Technarum calidarum. lib.j.
46 Commentariorum in Ptolomęum. lib.iiij.
47 De Varietate Rerum, lib.xvij.
48 Fabularum, lib.ij.
49 De aquæ vſu. lib.j.
50 Ἀλήθεια, ſeu de dedicatione dialogus. lib.j.

Horum qui ſuperſunt digeſtio à me in claſſes facta eſt.nam plures exciderunt, nec tam exciderunt quàm in alios libros traducti ſunt. Librum enim de locorum diſtantia, licet perierit, antè reſtitutum tamen in duodeçimum librum de Rerum Varietate tranſtulimus. Dialecticæ commentaria, in contradictiones non maiorę, ſed meliore parte. Canonũ medicinæ in librum de morbis compoſitis. De peſte, & pituita, & ręvenerea, in libros de tuenda ſanitate primum, ſecundum, & quartum. Chiromantiam in decimumquintum librum de Rerum Varietate, Commentaria in Auerroęm, in libros

con

contradicentium medicorum. Arithmeticę Praxim, in opus perfectum. Commentaria in Vitruuium, in Ptolomęi Geographiam, in ſphæræ librum, librum de ſupernis, vſum libri de circulis meliore, non maiore parte in libros de Rerum Varietate. Epidemia, orationes, encomia, conſilia de medicamentis ſimplicibus, Tituli librorum claſsicorum virorum, epiſtolæ familiares, & nuncupatoriæ, conſilium de nocturna luce, expoſitio arcæ Noæ adhuc extāt. Abſumpſi tanquam inutilia Arithmantiam, librum de Paranda immortalitate, & Epiſtolas cæleſtes. Quæſtiones in Biblia. Vt noſtrorum laborum minima pars certè perierit. Nam libri de quatuor linguis, & conſolatorius amantium, de vita Chriſti, de vita Galeni, de morte, Grammatica Græca, potius inchoati & farrago prępa rata quā conſcripti. Sicut & liber de facilè parabilibus, & quædam alia. Sed iam tempus eſt, vt quod propoſitum eſt abſoluamus.

*

TABVLA LIBRO-

rum, qui editione digni à me iudicati ſunt, in quinque claſ- ſes digeſto- rum.

Prima claſsis mathematicorum.

1 Elementorum Geometricorum. libr.x. folio.150.
2 De circulis. lib.ij.fo.24.
3 Operis perfecti. lib.xiiij.fol.320.
4 Muſicæ. lib.v.fo.170.
5 De iudiciis aſtrorum. lib.x.fo.200.
6 Commentaria in Ptolomęum.libro iiij. folio.250.

Secunda claßis naturalium.

7 De Arcanis æternitatis. lib.vij.fo.160
8 Fato. lib.iiij.fo.120.
9 De animi immortalitate. lib.j.fo.60
10 De Subtilitate. lib.xxj.fo.280.
11 De Varietate Rerum. libro xvij. folio. 260.

Tertia

Tertia claſsis moralium.

12 De ſapientia. lib.v.fo.70.
13 Præcepta ad filios. lib.j.fo.14.
14 De Conſolatione. lib.iiij.fo.26.
15 Ἀλήθεια. libr.j.fol.40.
16 Tabularum. lib.ij.fo.60.
17 Technarum calidarum. lib.j.fo.140.

Quarta claſsis Medicinæ.

18 Commentariorum in primam Auicen. lib.j. fol.150.
19 Commentariorum in artem medicam. lib.j. fol.163.
20 Commentariorum in aphor. libri xiiij. folio.400.
21 Floridorum. lib.j.fo.100.
22 De Sanitate Tuenda. lib.iiij.fo.224.
23 De aquæ vſu. lib.j.fo.12.
24 De experimentis. lib.j.fo.210.
25 De morbis compoſitis. lib.j.fol.100.
26 De morbo Indico. lib.viij.fo.220.
27 De malo medendi vſu. lib.j.fo.16.
28 Quòd nullum ſimplex medicam. libr.j. folio.16.
29 Contradicentium medicorum. libr.v. folio.400.

Quinta claſsis extra ordinem.

30 Metopoſcopiæ. lib.xiij.fo.180.

31 Somniorum. lib.x.fo.360.
32 Problematum. lib.x.fo.70.
33 De ludis. lib.iiij.fo.200.
34 De libris propriis. lib.j.fo.30.

Ex his autem atque etiam aliis in lucem prodiere ad hanc vſque diem hi ſolum.

1 De Sapientia. Nur.lib.v.fo.70.
2 De conſolatione. Nur.lib.iij.fo.36.
3 De Subtilitate. Baſ.li.xxj.fo.280.
4 De Varietate Rerum. Baſ. li.xvij.f.260.
5 De animi Immortalitate. Lug.libro j. folio.60.
6 Contradicentium medicorum. Lug.li.ij. folio.150.
7 De libris propriis. Lug.lib.j.fo.30.
8 De Iudiciis aſtrorum. Nur.lib.x.fo.140.
9 Commentariorum in Ptolomęum Lug. lib.iiij. fo.250.
10 Arithmeticæ Praxis. Mediol. libro j. folio.120.
11 Ars magna. Nur.lib.j.fo.83.
12 De Malo medendi vſu. Ven.lib.j.fo.16.
13 Quod nullum ſimplex Med. Ven.libr.j. folio.16.

Collectus igitur numerus librorum, qui edi

editi ſunt aut editioni parati, cxc. foliorũ autem V.M. Hucuſq; igitur nomina, magnitudines, tractationẽ, vſum, præcipuáque librorum conſcripſimus, ordinem quoque. Nã eo ordine legendi ſunt quo etiã in claſſes fuere diſpoſiti. Obiiciẽt quidã arguéntq; me, quòd cum minimam partem librorum propoſitorũ ediderim hunc librum tot pollicentem iam edam: quem poſt omnes editos aut ſaltem maiorem partem præſtabat publicare: nam facile cuique eſt ſcribere ſe multos libros compoſuiſſe, titulóſque eorum, ac etiam capitum publicaſſe. Vt vanitatis cuiuſdam hoc exemplum potius quã emeritæ laudis dici poſsit. Atque ita eſſet ſi non plus laboris ac tẽporis in libris de Subtilitate & de Rerum varietate quàm in omnibus aliis ſimul inſumptum eſſet. Itaq; nõ niſi editis libris de Rerum Varietate hunc in publicum emiſi. Sciens ad reliquorum abſolutionẽ vix tres mẽſes requiri. ita vt caſtigati omnes intra quadriennium ad ſummũ in publicũ prodire poſsint. Itaq; hactenus de his ſatis. Nunc verò cur ſcribendi munus hoc aggreſſus ſim, nec temerè, exponam. Primum quidem numinis impulſu, deinde etiam ipſa rei præſtantia, quæ me ad

hoc inuitabat, demum quod nihilo ditior aliud faciens euadere potuiſſem nec fœlicius viuere. Præſentiam quidem numinis mihi affuiſſe non dicam, ſed tamen haud abſurdè forſan id mihi perſuaſi: quandoquidem primum monitus toties per ſomnium multa peregi multáq; declinaui, quæ ſi eueniſſent, non hucuſq; peruenire potuiſſem. Quin etiam quaſi coactus & ab aliis negociis reuocatus ſum ad ſtudia. Neq; inter tot oppugnationes aut victum, aut oppreſſum, vel impeditum, in tantáq; paupertate nihil omnino defuiſſe maius mihi videtur, quàm vt ſapientiæ meæ tribuã. Sed hæc minora ſunt quàm vt forſan numinis vim atteſtentur: at toties ſeruatum diuina ope à peſte, ab inimicis, à deſperata intercute in infantia, nunquam cędi interfuiſſe, aut vbi quis vulneraretur, quamuis etiam accurrerem, imo nec in venatione, res mihi magna videtur. Denique natum hac ætate florida, tot mira occurriſſe, non ſine numine credam. Quod ſi quis adiiciat admonitionem patris per ſomnum. qua ad ſtudia literarum excitabatur, profectò res mira videri poſsit hunc caſum, ſi modo caſus eſt, tot attuliſſe, támque conſtanter præter

ter opinionem.Sed iam ad alia tranſeamus, quilibet de hoc ſibi,quod velit,ſtatuat.ego, quid credam,habeo.tum præſertim cum nõ monitus ſim tantum, ſed multa etiam edoctus fuerim per ſomnũ, de quibus necdum cogitaueram.

Sed & ſi numen omne abeſſet, quod tamen non tam abſq; ingratitudinis vitio admittere poſſum,quàm abſque iactantiæ ſuſpicione negare,cum quilibet nouerit,qui ea quæ de Arcanis æternitatis legerit atque in eis fuerit exercitatus,eſſe veriſsima, nihilominus vel ſponte hoc vitæ genus eligendo præſtantiſsimum elegiſſe videor. Vt enim de Anaxagora ad Eudemum ſcripſit Ariſtoteles, interrogatus ille quinam fœlix eſſet?Reſpondit nullum eorum quos exiſtimas,ſed qui à fœlicitate alieniſsímus tibi videatur.animaduerterat enim neminem niſi magnum,aut pulchrum,aut diuitem, fœlicis appellatione dignum illi cenſeri,cũ contrà ſibi fœlices beatíque haberentur, qui iuſtis honeſtíſque actionibus tranquillè incũberent, diuïnáque aliqua contemplatione participarent. Neque id congruere mihi quod ex Ariſtotele vulgatum eſt, exiſtimauerim:ſcilicet quòd pauperes diuitias, diui-

tes ſapientiam quærant. Etenim quamuis de numine,ſomniis,atque impulſu excuſari poſſem, oſtenſurum tamen ſpero, etiam ſi proponatur bonorum finis ipſa voluptas iuxta Epicurum, optimum vitæ genus me mihi elegiſſe.Atque id tam apertè facere poſſe confido, vt nemo adeò ſit huic cauſæ inſenſus,quem non in meam ſententiam traham. Id verò commodius factурus ſum ſi vtilitates ſcribentium aliquod dignum nõnunquam inuentum mortalibus edocuero. Itaque primum ab exemplis clariſsimorum virorum iudicium ſumendum reor, qui cũ tot laboribus ac difficultatibus huic muneri addicti ſunt. Quis enim Platone ſapientior? Ariſtotele prudentior? Theophraſto doctior?Hippocrate grauior? Galeno acutior?Cicerone facundior? Cæſare Dictatore potentior? Hieronymo ſanctior? Antiſthene pauperior? Zenone melior? Cleãthe ærumnoſior?Plinio impeditior?Sylla deterior aut imperitior?& tamen omnes conati ſunt imaginem ſuæ mentis poſteris ſcribendo relinquere.Quinimo alij ſumptibus ſuis & induſtria aliena nomen apud poſteros quæſiuerunt. Velut Iuſtinianus Imperator, Alphonſus Caſtellæ, vt vocant, Rex, &

Con

Conſtantinus Cæſar, ille leges, hic agricul-
turæ præcepta, horum medius tabulas aſtro
nomicas reliquit. Ingenui magis hominis
fuerat rem vt geſta eſt, fateri. Memorabile
quoque factum Soſtrati Gnidi fuit, qui cũ
turrim in Pharo regis nomine exædificaſ-
ſet, exterius quidem obducta calce nomen
regis inſcripſit: marmori autem, Soſtratus
Dexiphanes Gnidius diis nauigãtibus ſalu
tiferis. Quod etiã Mauſoli architecti feciſſe
ferũt. An ergo omnes hi deſipuere, qui nõ ſo
lum ſapientiſsimi, ſed etiam fœliciſsimi fue
runt? at dices, diuites hi erant & potentes.
nequaquam. Nam Zeno pauper, Antiſthe-
ni nihil fuit, Cleanthes verò noctu aquæ
hauriendæ operam dabat pro hortis irri-
gandis, aſsiduè verò ſtudiis incumbebat,
ſcribebátque de die adeò, vt lx. libros reli-
quiſſe feratur. Zenonis verò libri ſunt in-
numerabiles. Sed iam ad rationem acceda-
mus. primum quidem nihil eſſe delectabi-
lius ipſa ſapientia haud dubium, eſſe debet.
Vt tamen euidentius hoc ſit, ſcire oportet
omnem iucunditatem eſſe in voluptate, o-
mnem triſtitiã in dolore. Animalia igitur,
quòd ſenſu prædita ſint, delectationem ha-
bent: plantæ autem non habent: aut ſi habẽt,
exi-

exiguam ac quaſi inſenſibilem. Sed cum animalia rationis expertia non cognoſcant ſe affici voluptate, licet afficiantur, eorum longè minor eſt delectatio: hominibus autem maior, quoniã magis cognoſcũt. Quia verò ſe cognoſcere percipiunt, maxima. adeò vt harum fœlicitatum interuallũ pluries belluinam fœlicitatem contineat. Maximum igitur delectationis fundamentum eſt cognoſcere propriam fœlicitatem. Qui ergo adeò amentes ſunt, vt non cognoſcãt infœlicitatem, nec valdè fœlices, aut infœlices eſſe poſſunt. Non eſt tamen fœlicitas humana abſoluta quòd ſit cum metu doloris, quòd non ſit diuturna, quòd eodẽ momento non intelligamus & cognoſcamus nos intelligere, ſed paulo antè vel pòſt, quòd diſcrimen temporis, quamquam exiguum ſit admodum, vetat tamen nos omnino eſſe fœlices, adeò vt conueniant hæc duo tempora in vnum. Ob id igitur homines perfecta fœlicitate non fruuntur, nec cognitio etiam humana eſt de omnibus, neque omni modo, nec perfecta. Vltimò non efficit ipſas res. intelligentiæ autem abſque metu malorum, & ſemper, cognoſcũt, & dum cognoſcunt ſe cognoſcere, ſimul atque eodem

actu

actu intelligunt: híſque tribus modis ab omnibus differunt. inter ſe autem quoniam plura aut pauciora perfectius aut minus abſolutè cognoſcunt,non tamen faciendo cognoſcunt.Hoc enim Dei proprium eſt.ſunt & alia forſan diſcrimina quæ intellectus meus non aſſequitur. Eſt & aliud maximũ indicium quòd humana fœlicitas in operatione conſiſtat , quæ fit ſecundum cognitionem.nam veſperi diem ſequentem auidè expectamus,& ſi ſenes vna die fiamus ſenio res.Annos etiam perſæpe cupimus exactos, vt quòd cum ipſorum curſu perfici debere ſperamus, habeamus abſolutum. At mane diei finem non deſideramus, quoniam exacta die nihil ſupereſt quod agamus. conſtat igitur animæ cognoſcentis opus ſummum bonũ in ſe continere, & vt Claudianus inquit,Ipſa ſibivirtus pretium eſt.Cum igitur perfectio hominis ſumma ſit,cognoſcere ſe intelligere, qui ſcribunt legenda: hac voluptate fruuntur:éſtque hæc vera mentis æternitas , cùm eadem ſententia perpetuo tempore maneat , & noſtri pars melior. Ob id igitur ſapientes conati ſunt hanc meliorẽ ſui partem ſcriptis ad nos traducere: atq; id eſt commodum primum ſcribentium. Secundum

cundum eſt memoriæ ipſius confirmatio. Tertium eſt exercitatio honeſta per quam etiam multa ſcitu digna nobis occurrunt, quæ alioquin incautos pręterirent. Galenus verò cum principalem cauſam conſcribendorum operum prætermiſiſſet, honeſtiorẽ quidẽ, ſed longè minus efficacem ſubiunxit: ſcilicet preces amicorum quæ tamẽ nec nobis defuit. nam prædictiones ab Anglis, mathematica à Germanis, medica ab Italis poſtulabantur: naturalia verò ab omnibus. Gallis moralia placuere, quæ forſan vſui multis fuerunt. Si epiſtolas omnes clarorũ virorum, qui vt ederem noſtros labores, ſuadebant, in vnum congeſsiſſem, integra arca contineri non poſſent. Sed pertæſus multitudinis maximam partem earum ignibus tradidi. Verùm ad inſtitutum redeo. Maxima voluptas eſt hominibus, cũ ſeipſos velut in ſpeculo contemplantur. Nam ſpeculum cum corporis tantùm effigiem referat, magna tamen voluptate nos afficit, tametſi corpus pars nulla ſit noſtri, ſed tanquam vehiculum ſolum. Etenim homo totus verè anima eſt ſcripta. igitur noſtra cũ legimus nos ipſos intuemur velut in ſpeculo ipſo. Adde quod effigies corporis ipſo abſente

decedit

decedit, imago autem animæ manet in libris, etiam ſi homo ipſe non adſit. quare forſan melius libros picturis & ſtatuis compararueris: quæ tamen præter id quòd, vt dixi, non nos ſed noſtrum operculum repræſentant, nullus etiam Zeuſis, aut Apelles, vel Polycletus tam ad viuum referet imaginẽ noſtri corporis, vt ſcripta animæ. Diſtant pręterea ſcripta à picturis & ſtatuis, quòd in omnium conſpectu ſint: & vt immortale à mortali. nam ſcripta renouantur augéntq; autoritatem, tranſlata imagines amittunt. Atque id etiam ſcitu dignum, ſpeculum hoc mentis cum contemplamur, tam nos, quàm ſpeculum, meliores reddit: corporeũ autem ſpeculum & imago non ita. Quamobrem Ouidium non aliud occultaſſe ſub tam pulchra fabella Narciſi ſe ipſum in fonte intuẽtis reor, quàm vt depingeret ſapientem ſcripta ſua per legentẽ. hic enim verè ille puer formoſiſsimus eſt animus noſter ſui imagine captus. ſic enim inquit,

Cunctáque miratur quibus eſt mirabilis ipſe.

Se cupit imprudens: & qui probat ipſe probatur.

Dúmque petit, petitur: paritérque accendit,

dit,& ardet.

Quam putas eſſe voluptatem eruditi cuius ſcripta iam leguntur,& placent:cum cogitat quod in Regum ac principum cubicula penetrat,in manibus ſapientum ac potentiorum verſatur, diligitur à formoſis. nam & mulieres legunt:alij auro veſtiunt, commendatúrq; perēnibus bibliothecis, laudatur in publicis locis, ſuſpicitúrque à tot ſui ſæculi viris? Quod ſi cōtingat geniū adeſſe, bona eſſe quæ ſcribuntur, & rectè elaborata,ſubit ſpes tot futurorum ſæculorum quibus perpetuò reuireſcet: familiámque cum poſteris ac patriam illuſtrabit. Quas opes cum hac vita conferes? cum tot reges,ne dicam principes & opulentos, temporis diuturnitas obruerit,vt ex decem millibus vix vnus ſuperſit, Cleanthes autem qui dum viueret terram fodiebat,adhuc fama viuat innumeríſque in libris refloreat? Quid dicam de his quorum libri ad nos peruenerūt, qualis Plato,Ariſtoteles,Plutarchus, & abſque numero alij? Sed age ſi quid melius habes his,opes erunt, verum non tam facilè eſt parare opes,quàm nomen,ſi quis à natura ad hoc ſit inſtitutus.ſubiacent hæ fortunæ, & labores inexhauſtos, aut dolos, ſceleratáq;

faci

facinora requirunt: maximè his temporibus. Itaque etſi meliores forent, non tamen tam tuta earum acquiſitio eſſet. Prætereà & ſi bene ſuccedat alea, grauis tamen & abſq; voluptate eſt acquiſitio: nec licet ſimul acquirere & vti. Verum voluptas hæc ad poſteros transfertur: ſed forſan filiis etiam parum proderũt, cùm tot inſidiæ ob eas illis immineant, hinc affines ex hæreditate aucupium faciunt: diſpenſatores ac domeſtici ſubfurantur, tot lenones, ſycophantæ, inde magiſtratus, & cauſidici, atq; aulici, & quãdoque principes. Ipſi filij opibus inertes facti, nec ſe tueri, quin ſpolientur, poſſunt: nec ſpoliati, quid agant, habẽt ocio aſſueti. Deinde, vt de me loquar, ſi opes parandæ erãt, medica arte non aliter parare potuiſſem. at ea, ſi qua alia (gloria, quæ illam comitatur, excepta) tota ſeruilis eſt, plenáque laboribus, incommodis, ſolicitudinibúſque immenſis, ac ãnxietatibus, &, vt verè fatear, ingenuo viro indigna. vt non mirer olim ſeruorum fuiſſe hoc exercitium. illud potius malè habet quòd nimis etiam me illi dederim. nanquè ad hanc vſque diem ſupra decem millia egrorum curaui. Neque enim hæc vitæ meæ ratio lucro obfuit, quippe

quod ſolicitudini detraxi, autoritati adieci. Atque vtinam opibus comparandis non plus obfuiſſet prodigalitas ipſa, atque incuria iam partorum, quàm ſtudia literarum & conſcribendorum librorum voluntas. Si enim quantum auri ex arte accepi, referre vellem, vereor ne maior laude ſit turpitudo, quòd tantum profuderim. Neque tamē adeo me piget huius profuſionis & incuriæ contemptúſque pecuniarum, cum recordor Bionem Boriſthenitem adoleſcentem hæredem factum ab hero opulentæ hæreditatis tabulas teſtamenti laceraſſe. Cratem verò Thebanum ſupra cc. talenta patrimonij diuiſiſſe ciuibus, quod exemplum ſecutus eſt, vt ferunt, Apollonius Thyaneus & Peregrinus philoſophus. Sed dices, hi, philoſophi fuerunt, nos de ciuili homine ſermonem habemus. conſtat enim Socratem, & pleroſque alios, maximè qui ex eius ſchola fuerunt, contempſiſſe diuitias. Sed quid dices de Ariſtotele, qui ob veritatis ſtudium in Eubœam conceſsit exul, & magna bonorum parte mulctatus? Quid de Philoxeno poëta, qui cum nec philoſophus eſſet, nec ſatis bonis moribus inſtitutus, vt qui gruis collum optaret, quíq; obſcœne nimis vixit.

Cum

Cum tamen ſortitus in Sicilia domum eſſet & agros feraces, reliquit ea, dicens, μὰ τὸς θεὺς ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολλεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Sed adhuc pugnant aliqui, Opes meliores ſunt, eruditio & ſcripta vna hora parari nequeunt neque vnius anni ſpacio: opes, principis gratia, hæreditas, theſaurus detectus, inuentio quæpiam noua, vna hora parari poſſunt. Opes poſſum ſperare ſemper & ſi non habeam, delectet autem me illarũ poſſeſsio, ſpes vſque ad extremum lactare poteſt: At ſi opes habeam, quomodo ſperabo iam ſenex euadere doctior & cõſcripturum opera, ni prorſus inſaniam? Quamobrẽ meo iudicio & ſi numina nõ ſuaſiſſent, optimum tamen vitæ genus delegiſſe, & ſummum humanæ fælicitatis apicem appetiſſe mihi viderer, vt in iudicio ſaltem non aberrauerim: poſtquam maior fælicitas mortalibus contingere nequit, quã vt ſcriptis illuſtribus celebriter atque in omnium ore ſint. vt contrà nihil odioſius memoria ſcelerũ & dedecorũ. Quod verò ad Ariſtotelis ſententiam attinet, ſatisfecimus, cum ille tum dandam philoſophię operam ſuadet, cum ſe ipſum & ancillam alere poſsit: at ego & filios & equos & anagnoſtas plures ſemper

alui. At dices, artis auxilio nihil refert, quādoquidem hæc ſtudia ad autoritatem, reliquáque commoda quæ ex arte parantur, contulerunt. Denique illud conſiderandū, quod ſi vir fortis mortem ſponte ſubire debeat ob voluptatem ſolum momento temporis ante mortem ſpe gloriæ conſequendam, cur ego hos labores iucundos, hácq; pecuniolæ iacturam, ſi qua ſit, ſubíre dubito propter voluptatem multò ampliorē, qua iam multis annis fruor, & in poſterum fruiturus ſum, non iactura vitæ, ſed potius augumento, imo ne rei quidem familiaris iam in futurum, & forſan incremento? Conſtat etenim hac opinione ſtudiorum maximas & raras occaſiones ſplendidáq; lucra oblata, quorum quædam recepi, quædam contempſi.

Quin etiam aliâs regum & principum locupletiſsimas conditiones renui: non, vt plerique ſolent, iam quæſitas, ſed ſponte oblatas. Exiſtimans longè melius eſſe liberum viuere atq; in patria mediocribus opibus, quā extra patriam & in ſeruitute opulentum & diuitem. Stultum enim eſt in tam breui vitæ curriculo mori vt viuas, aliquando infælicem eſſe, vt ſis demum fælix. Multi dum

ti dum ſeruierunt mortui ſunt: plures eum habitum corporis ſibi comparauere, vt in poſterum miſerrimè ſemper cõflictati ſint. Plus etiam eſt non recipere, cum poſsis, quã voluiſſe, & accepiſſe. in hoc enim omnis ratio dignitatis manet illæſa, atque ideò honeſtius & honorabilius illud, forſan vtilius. Quęrere etiam principum gratiam his turbulentis temporibus adeò inutile & importunum exiſtimaui, vt oblatam, quod multi ſciunt, etiam hodie renuam. Quid enim inter tot bella pacatum, inter tot vectigalia & tributa tantámque rei pecuniariæ neceſsitatẽ ſperari facile, aut etiam ſi offeratur, honeſtè recipi poteſt? aut inter tot adulatores qualis virtuti locus, aut qualis gratia ſtudioſis inter imperitos? Mihi ſanè ſatis fælix eſſe videor, quòd metiar vires meas. Neque Alexandri gloriam, aut Augusti, optem. Nam prudentia eſt recognoſcere vires proprias, ſuámque conditionem, quãquam multò illi minus fuerint fælices, quã exiſtimentur. Nihil fælicius, nihil beatius ſtudiis ſapientiæ. cùm illa nec violenti domini (hi ſunt æſtuantes cupiditates, & animi perturbationes) nec neceſſariorũm defectus impedierint. Hæc cum mihi ſtudia pe-

pererint longè plus acquiſiuiſſe videor,quã ſi Lucullianas opes mihi paraſſem. Quàm dulce eſt atque iucundum ſcire quæ ante nos,& quæ ſupra nos ſunt, quæque futura ſint cum animus hinc diſceſſerit, neque moleſta vita,nec quæ poſt mortem formidoloſa,ipſe ſolus tranſitus naturæ lege grauis eſt.Cætera omnia,ſi ſobolem excipias, tam parum mouere debent hominem diuina amplectentem atque in ſupremo illo mundo tam pulchro omnes curas, omnes mentis actus collocantem, vt facile in Pyrrhonis ſententiam deueniam, qui omnia hæc indifferentia appellabat: adeò parum refert quomodo alea mortalium, horum bonorum,gloriæ,diuitiarum, amicorum, voluptatúmque, omnium cadat. Gratias tamen Deo ago, qui me penè quadraginta ſex perpetuis annis ſoſpitem ſeruauit, vt commodius ſapientię ſtudiis indulgere poſſem:quã occaſionem iuui vt nulla fermè hora perierit à reditu in patriam,qui iam annis vigintiduobus fuit, Horatianum illud aptè imitatus,

Ibam forte via ſacra, ſicut meus eſt mos,
Neſcio quid meditans nugarum totus in illis.

Vt multiplici commodo ſic frui contigerit,nam & meditata conſcribere potui, & delectatione contemplationis firmam ſanitatem in inualido corpore ſum conſecutus. & duplicem vitam egi: alteram qua anima cum corpore viuit & ſenſibus: reliquam, qua mēs ſupercœleſtia contemplatur. Itaq; mihi ſanè ſatis fœlix eſſe viſus ſum,tametſi paupertate tanta premerer quandoque, vt emptis libris ne obolus ſupereſſet: multíque malè dicerent, plures etiam contemnerent. quominus miror Galenum dixiſſe ſe fuiſſe gloriæ contemptorem. Vtq; crederem perſuaderi poſſem, ſi præſentis tantummodo meminiſſet. Verùm poſtquàm adiecit, & eius quę ex cōſcriptis libris paratur, neſcio quorſum tetenderint tam immēſi conatus atque labores,ſi glorię non cupidus erat. Illud certè contenderim eos qui opum & honorum pręſentium adeò ſunt ſtudioſi, non ſolum inſanos & malos,ſed etiam infœlices eſſe.Nam & Deum,fidem,pietatem, & honeſtatem,vitæq; quietem,imo vitam ipſam & omnem voluptatis ſenſum negligere coguntur.Et cum cætera vitia morbíque animi finem omnia habeant, ſola ambitio & auaritia infinita ſunt atque perpetua. Aua-

rus,ſemper malus,improbi alijquãdoq; etiã boni ſunt. Multum ergo his ſtudiis debere me ſentio,quæ à tantis calamitatibus libera runt. Ergo detractis à luxu & pompa pecuniis,commodis ac neceſsitati vitæ inſeruiui, anagnoſtáſque tres fermè ſemper alui. Sic in hac tam ſplẽdida paupertate quietus viuo.

Quamobrem malè agunt qui me tam imprudenter interpellant abſque vtilitate : vt Germani pleriq;,ac Itali.Nam de Hiſpanis, ac Gallis,Anglis,Scotis,ac ciuibus meis hac in re conqueri non poſſum: nec quiſquã horum à negociis abſque munere me auertit. At illi,dij boni,ab incognito tanquam familiariſsimo gratuitã operam tanquam debitam ſine vlla verecundia exigũt. Quaſi ego vnus illorum cupiditatibus explendis natus ſim:cum tempus ipſum ager meus ſit,& totum præmiis,& gloriç,tum animi relaxationi mancipatum.Itaque deſinant in poſterum,rogo,mihi negocium faceſſere.Omnis enim horula prædeſtinata eſt. Malignius quidã ciues mei faciunt,qui omnia velut & ius ciuitatis confundentes , conantur infimà ſupremis comparare ac permiſcere. Et homines ſola garrulitate,dolis ,ac patroci-

nio

nio ſuo elatos perſuaſi à quibuſdam grāmaticulis in mei inuidiam extollere conātur. atque hi meritò illorum imperitia caſtigati perpetuóque excarnificati iuſtas malignitatis & ſtultitię pœnas dant. Odi & tertium hominum genus quaſi mixtum, quòd verbis quidem me extollunt ac laudant (qui mos nunc vt reliqua flagitia, impudentiſsimus inualuit) factis autem, re, atque iudicio damnant. quos peſtiferos angues eſſe dixerim. Sed vt ad rem redeam, conatus ſum nō ſolum tranquillitate vitę meę, ſed etiā aliorum, quantum licuit in hac ingenij mei mediocritate, conſulere. Ob ídque cùm vita noſtra beata bonis animi, corporis, ac fortuna, tum voluptate conſtet, bonáque animi duplicia, alia quidem virtute & peritia rerū naturalium ſupernaturaliúmq;, alia humanarum meditationum ſcientia, in omni genere ſcripſimus, diuiſimúſque in claſſes. Prę cipua tamē omnium ſunt quę ad ſapientiā pertinent. Nam ſicut canis mediocris conditionis elegantiſsima planta beatior eſt, & homo mediocris fortunę cane nobiliſsimo, & dæmon mediocris ſtatus homine beatiſſimo, ita ſapiēs mediocri fortuna fœlicior eſt fortunatiſsimo cum mediocri mente. Si

quis enim beatus eſt, rex eſt: at non velles potius eſſe ceruum aut canem, quàm regem apum? Ita longe præſtantior eſt dęmon vulgaris conditionis opulentiſsimo quocunq; rege. Dęmon eſt autem quicunque ſapiens eſt cum corpore. Et vt breuiter dicam, ac clarè eloquar non ſolum quod ego ſentio, ſed quod veriſsimum eſt, & mihi planè perſpectum, hæc humana fœlicitas etiam cum ſapientia iuncta ſomnium eſt: ſine autem ea, fabula mera. Sed decipiuntur homines, cum non attingãt limites ſapientię. Donec enim hærent ſenſibus, ſunt auari, ambitioſíque, inde ob id rapaces, perfidíque, atque beatos ſe exiſtimant, non ſecus ac qui ſcabie graui tenetur, cum ſe affatim ſcalpſerit. Ob id ergo non bene iudicant homines de his quæ neſciunt. Optima igitur conditio humana animã habere pręſtantem, fœcundam, ornatam diſciplinis, rebus reconditis inſtructã. Credendum eſt autem in hoc his qui vtrãque conditionem experti ſunt. Nos enim per Deum fortunam noſtram exiguam atq; in ætate ſenili cum ditiſsimo iuuene, ſed imperito, non commutaremus. Multò minus Ariſtotelẽ, aut Ciceronẽ, qui hoc apertè negauit ſe facturum, exiſtimandum eſt.

Minime autem omnium Platonem,aut Socratem,imo nec Epicurum ipſum voluptatis laudatorem.Vt ergo neque equo, neque puero credendum eſſet præferentibus conditionē ſuam tanquam fœlicißimam,quòd aliam meliorem non norint:ita neque diuiti,qui ſapientiam non norit, ſapientibus fœlicitate ſe præferenti, quòd talem ſe exiſtimet ab aliíſque imperitis exiſtimetur.Nam & pueri à pueris, & equi ab equis ea ratione beatiores iudicantur, & ſi aliter eſſet, quid prohibet ne nos diis beatiores arbitremur, cùm quanta ſit & qualis beatitas illa experimento non aſſequamur? Voco autem ſapientiam eam quæ in libris de Arcanis æternitatis, de Fato, de Anima,de Subtilitate, déque Rerum varietate tradita eſt. Sed de his in libro de Dedicatione vberius atque plenius dictum eſt, quam ob rem ad alia tranſeamus.

Interim ergo viſum eſt mihi vt ante iudicium quod de me expectabam,aliqua in publicum darem,nō ſolum ob cauſas quas ſuperius retuli,& quòd difficile ſit admodum mortali non ſibi placere, ſed vt tempeſtiuè experirer,quàm grato animo eruditi noſtra excepturi eſſent. Neq; hac in parte fortunā

meam

meam adeò acerbam expertus ſum velut in aliis cauſis:nam cum primum in publicum prodiere , ſtatim in omnium manibus eſſe cœperunt:& tot eruditorũ teſtimonio comprobari:vt neſciam an in propriis an in alienis libris noſtra magis legantur : & an Galeno,aut Ariſtoteli,aut Archimedi id ſua ætate contigerit,vt viuorum ſententiæ in tot aliorum libris inſertæ forent. Et quod vix poſt fata paucis cõceditur , mihi vni multò ante à tot illuſtribus viris datum ſit. Vt Laberij ſententia illa bellè nobis conueniat, fortuna immoderata in bono atque in malo. Nam neque ego ſperare potui , imo ne optare quidem auſus,vt me viuo viri pluſquam quinquaginta , quorum maior pars inter claſsicos numerari poteſt , in ſuis libris noſtris ſententiis nominatim tanquam firmis teſtimoniis vterentur.Atque eo præſertim hæc maiora videri debent,quòd Galenus , qui nunc tantus habetur,ſua ætate contemnebatur:vt ex illius teſtimonio in libro de ordine propriorum librorum clarè videre licet.Inquit enim ibi: Mihi propoſitũ non fuit vt libri mei quaſi per manus ad poſteros peruenirent, quãdò nec hos quos emiſeram.iam placere multis viderem. Inde

de paulò poſt ſubiicit: Perſuaſum mihi eſt ſi vel muſæ aliquid conſcriberent, non id multò gratius futurum vel indoctiſsimi vi ri ſcriptis. Quam facilè etiam Galeno fuerit libros ſuos conſcribere, quàm nobis, qui libet intelligit, cùm non aliorum ſententiis nec experimentis, niſi perquam rarò inniteretur. Sed quicquid in mentem veniebat, propria fretus authoritate, & ſi cũ magno iudicio, literis mandabat. Vnde tot cõtradictiones in eius ſcriptis emanarunt. nobis autem illud Iuriſconſultorum maximè conuenit, dicentium, Erubeſcimus, cum ſine lege loquimur. Itaque tamen ob id, tum ob id, tum ob alias cauſas ſuperius enarratas laborioſiſsimo ſcribendi genere vſi ſumus. Nec etiam parum fuit in tot legis diſsidiis magno plauſu ab omnibus exceptos, paſsimque impreſſos: præſertim in tam vario argumenti genere, cum quorundam libri quos etiam ſolos ediderant, ſub cẽſura fuerint. Et eò magis cùm illis tot amici eſſent, nobis tot æmuli. Similiter & in grauiſsimo hoc bello liberè, vt ingenuum decet virum, locutum eſſe, nec quẽquã offendiſſe, maius eſt, quàm quod ſapientiæ meæ tribuã. Quid dicam de contentione accuſationibúſque

mutuis

mutuis cæterorum, Eraſmi & Budęi, Fucſij & Cornarij, Veſſallij & Syluij, Nizolij & Maioragij: nobis ad hanc vſque diem nihil tale contigit. Nam & ſi Nicolaus Tartalea libris materna lingua editis nos calumniatur, impudentiæ tamen ac ſtultitiæ ſuæ non aliud teſtimonium quęras, quā ipſos illius libros, in quibus nominatim ſplendidiorem vnumquenque è ciuibus ſuis proſcindit: adeò vt nemo dubitet inſaniſſe hominem aliquo infortunio. imo nec vel vnū accuſat dictum noſtrum, aut ſentētiam, ſed ſolum iniurias congeſsit. Scis etiam quo modo publicè victus à Ludouico Ferrario in æde Franciſcanorum palinodiam canere non ſolum ſit coactus, ſed & pollicitus ſcriptis mandare. quod tamen non præſtitit. verùm abſtinens à maledictis in poſterum, vt dixi, contra ciues ſuos exarſit. Et tamen ne quis forſan maiora exiſtimet quę non nouit, nō aliud in tot locis obiicit, quā quòd regulam vnam Arithmeticæ, licet etiam ſub ſuo nomine, tamen eo inuito, publicauerim. Habes igitur ſummam accuſationis, quam toties repetit, vt ſatis conſtet vel inimiciſsimi iudicio, neque errorem in ſcriptis, neque crimen in vita inueniri potuiſ

tuiſſe.adeò vt niſi notum eſſet quanta contentione id egerit,fictum à me hoc negociũ ad gloriam augendam ſuſpicari quis poſſet. Amatus verò Luſitanus,qui cum nomẽ prouinciæ pro familia ſuppoſuerit, hominem ignotũ ſe planè declarat(credo)vt nomen aliquod compararet,tam oſcitãter me calumniatur,vnóque tantùm loco,vt vel deliraſſe vel ebrium fuiſſe conſtet:cùm ea ſcripſerit imponátq; mihi,quæ ego neque ſomniaueram. Eſt ſuus liber impreſſus, eſt noſter De malo medendi vſu.Vt quiſque poſſit verba cõferre,ac videre temeritatem, ne dicam,an ſtultitiam: qui hominem accuſat de eo quod nec ille vnquam cogitauit. Itaque non ſolum ob hoc,ſed ob ea quæ de vena aiuga ſcripſit, exiſtimo hominem hunc egregiè mentiri,vt in cæteris,quæ ſi vera eſſent nõ eſſent cõtẽnẽda, velut mẽdaci viro fides nõ adhiberi debeat. Nam ſeu prudens mentitur,ſeu non aſſecutus eſt ſenſum, ſeu oſcitanter legendo deceptus eſt in tam clara re,quid ſperandum eſt de aliis? Tertius fuit Rondelletius, vir Gallus:qui nacta occaſione vno ex loco multis modis nos accuſat.Huic ignoſcendum, qui Ariſtotelem & Galenum nõ vno in loco,vt me,ſed in pluribus

ribus ſigillet. Quod conſilium modo verecũde fiat, & nõ aut contradicẽdi ſtudio, aut inanis cuiuſdam gloriȩ, haud improbo. Sed tam pauci id ingenuè faciunt, vt multo paucioribus & merito etiam res hæc benè cedat. Exiſtimant forſan hac in parte nos imitari, ſed longè aberrant plerique, nam nos vt principia rerum ſtatuamus, in vno vel duobus ad contradicendum Ariſtoteli & inuiti deſcendimus: tam firmis verò rationibus, tam claris experimentis, tot etiã conſequentibus, vt nõ dubitem apud poſteros noſtram hanc opinionem, in qua ab Ariſtotele diſsidemus, pluſquam probabilem futuram. Et tamen id tam verecundè, vt nemo nobis, quantumuis addictus Ariſtoteli, poſſit ſuccenſere. Sed, vt dixi, credamus hæc omnia ſyncero animo ab illo facta, vt veritas eluceſceret. Quid cauſæ eſt, vt nos accuſet, vbi literam videt manifeſtè eſſe corruptam, vt ipſemet fatetur? dicta mea quædam repugnantia continent, quomodo igitur in quatuor verſibus, niſi prorſus deſiperem, vult me mihi repugnare? Par igitur erat contextus corruptione cognita ad me ſcribere, nõ tot ex vno ſibi fingere ſolœciſmos. Quod enim echeneis echineus nõ eſſet, apertè decla

claraueram:quódque torpedo à remora dif ferret. Sed vir gloriæ cupidior anſam damnandi arripuit libenter. Verum decebat hominem tam in redarguendo acrem, culpa, vt Cicero inquit, omni carere. cum enim nos tam exiguis in rebus accuſet, & quæ nihil ad noſtrum faciunt inſtitutum, & quæ ſolum ſupremam manum expoſtulabant, quàm nuper omnibus noſtris operibus admouimus, cũ anteà ob intempeſtiuas quorundam preces nonnulla, vt etiam Ariſtoteli, & Galeno, excidiſſent inemendata: velut & Ciceroni qui procœmium Academicarũ quæſtionum libris De gloria præpoſuiſſe ſe imprudenter fatetur, decebat illum ſolum caſtigata emittere. At tantum abeſt vt emendata ipſe in medium protulerit, vt tum præpoſtero iudicio, tum mendaci hiſtoria, tum propriis diſſenſionibus omnem fidẽ à libris ſuis abrogauerit. Cupiebam ab illo iuuari. nunc quam fidem adhibere poſſum homini in tota tractatione oſcitabundo, leuiáq; ſolum ſectanti, & inconſtanti? Quod quidem qui hiſtoriam noſtram de piſcibus in libris de Rerum Varietate traditam leget, & in ſuis editis libris quæret facilè vera eſſe comperiet: nec credo illum mihi iraſci

debere,ſed vix edita pro ſuis volet agnoſce re:adeo mendis innumeris & intolerabilibus ſcatent.E quibus vnum quod excuſatione omni caret,quódque, quia extra propoſitum eſſet, in eo loco prætermiſi, hîc pro exemplo ſubiicere ſtatui.Inquit enim,Tiburo piſcis eſt,quem ego è vitulorum aliquo genere eſſe puto. Dij boni quid vnquam abſurdius dici potuit?Ita fato quodã natus ſum,vt qui me calumniantur ,inſanire videantur.Quid enim Tiburonicum Vitulo marino idem aut ſimile? Tiburo capite piſcis,vitulus quaſi felis. Tiburo cum branchiis & ſine pedibus , vitulus cum pedibus & ſine branchiis.Tiburo maſculus cum duplici genitali & ſimplici lingua , vitulus cũ vnico membro & duplici lingua , vt autores referunt , ſed ego , quanquam in Scotia & tractauerim & diſſecuerim & comederim, duplicem illi eſſe linguam non animaduerti.Tiburo ſine vno vel pilo,vitulus totus,vt quadrupes, piloſus. Tiburo velociſsimus, Vitulus piger admodum. Deniq; Tiburo membris internis diſsimilis vitulo, & illi inimiciſsimus eſt.Adeò vt ſi quis vellet,vt dici ſolet, ex vngue leonem æſtimationem libri eius ex hoc facere,fabulam potius

tius quàm hiſtoriam poſſet exiſtimare. Sed ego non ſic, verum potius illud Horatianũ de illo dicã. Quãdoq; bonus dormitat Homerus. Itaque cum in his libris Grammatici potius, quàm Philoſophi vices gerat, contineat ſe ſuis limitibus, nec aliorum gloria illum adeo torqueat, vt iracundè ſcripſiſſe videatur: non cum iudicio, ſed editos libros ad limam & incudem reuocet. Hæc communis vtilitatis cauſa dicta, non noſtra, exiſtimet. quippe quod nos nihil niſi appoſita demonſtratione protulimus. quam ſi quis penſitauerit diligenter, vix à nobis diſſentire poterit. Ad hoc forſan ille non intelligit. quoniam non eodem in loco concluſio & demonſtratio conſcribuntur. quod ſi hæc non aſſequitur, non pondus ſententiarum, non connexum rerum, non ſuccedẽtia, per quæ res ipſæ comprobantur, quomodo Galenũ, aut Ariſtotelem, aut claſsiſsi alicuius viri ſcripta percipiet? cum ſæpius & illi, & nos multò magis concluſiones in præmiſſis, & præmiſſas in concluſionibus non explicatas reliquerimus. Par enim hoc eſt facere vbi connexio ſit neceſſaria ob infinitatẽ rerum quæ comprætenduntur, quas explicare penitus fuerit ἀδύνατον, ſeu impoſsibi-

le. Quod ſi in his ſe cupit exercere, & an vera ſint, experiri, legat noſtra commentaria ſeu in Ptolomęum, ſeu in Hippocratē. Nam nullibi melius docebitur, quàm reconditè quámque altè repoſitæ fuerint ſententiæ veterum, çum in illis explicandis neruos omnes intenderimus. Quamquàm forſan par labor in commentariis ipſis planè intelligēdis relinquatur, Quā rem viri eruditi intelligentes & quanti ſit laboris & artis, plus iam mihi in re literaria tribuerunt, quàm ego expoſcere verecundè auſus eſſem. Etenim cum noſtris inuentionibus ſenſiſſent ſe nō parū in ſcribēdo iuuari, iuuabuntúrq; Deo dante multò magis in poſterum, cum, vt ex ordine editorum librorum liquet, minus vtilia & minus elaborata prius ediderimus, ſeu diſsimulent, ſeu prætereant, pauci tamē ſunt qui non malint in re adeò manifeſta potius fateri debere ſe nobis, quā furti nomine notari.

Sed iam hos criticos viros mittamus, neque enim illis, ſed ſolum veritatis ſtudioſis ſcribimus, & ad ordinem reuertamur. Propoſitum enim nobis ab initio fuerat rationem noſtri inſtituti reddere. quod ſanè, qui noſtra legerint, laudabunt: neq; ob id illis

ſe

ſcribimus,ſed eis tantum qui fructum aliquem gloriæ & diuitiarum ex tantis laboribus repoſcunt:tanquàam quæ hic habentur aut haberi poſſunt, poſsit & noſtra eſſe: cũ tamen non ita ſit. Sed poſtquam exemplis id comprobare conantur. nam Hippocrates Perdicæ Macedonum Regis, Eraſiſtratus Antigoni, Galenus Antonini philoſophi & Commodi Imperatorum, medici fuere, Plato à Dionyſio, Ariſtoteles ab Alexandro, Archimedes ab Hierone principibus quantum voluerunt, accepere: Zeno quamuis aduena opinione philoſophiæ apud Athenas ſtatuas & ſummos honores meruit,& Antigoni Regis familiaritatem, & munera maxima. Reſpondeo non id mihi licuiſſe, quòd vitæ genus à ſtudiis non abhorrens ſolum mihi deligere poteram. Placuit igitur publicũ profitendi munus quod non laborioſum & ſeruile eſſet, vt exercitatio: nec tam anxium, vt aula. Nam alioquin ſeruitutis impatiens moribus ipſis ac vitæ integritate, tum ſcopo mihi præſtituto multum ab aulica vita alienus eram, & præſertim quod non in Adrianum, vel Antoninũ philoſopos, neque Hieronis pacem incideram, aut fœlicitatem Alexandri, aut Perdi-

cæ ſecuritatem, aut Dionyſij gloriæ ſtudiū, ſed in bella & ſeditiones, ac principes à philoſophiæ ſtudiis omnino alienos. Sed cum in ipſo curſu profitēdo ſatis fœliciter verſarer, ita vt mihi omnia ex voto ſucceſſura videretur, properarémq; ad id quod nō ego, ſed cæteri maximè optare ſolent, abrupit fortuna iter. Etenim Gallo Rege vrgente commota eſt Italia, Eluetij, Turcæ: omnibus ergo ad interitum ſpectantibus deſerui legendi munus, melius eſſe ratus, quod etiā tutius eſſet. Nam etſi omnia, vt poſtmodū ceſſerunt, proſperè euenirent adiecto præter omnem ſpē Regi noſtro Angliæ regno, maximo tamen in periculo verſabamur, ne ſtipendia non numerarentur. Acceſsit & mors duorum præſidum Senatus, quibus noſtra virtus perſpecta erat. Verùm id potius Fatis volentibus eueniſſe, augurio maximo, vt ſuo loco ſcripſimus, id oſtendente, credendum eſt. Etenim ſi munus id non deſeruiſſem, nunquam commentaria illa in Ptolomęū conſcripſiſſem (vt lucra, & peregrinationem prætercam, & honores habitos in itinere, tot tantáque viſa) quę mihi cariora ſunt quàm vel ſtipendia annorum decem, & ſi ampla futura eſſent. Erui præclariſsimam

riſsimam artem ex tenebris, & ab iniuria vindicaui. Fieri nunquam potuiſſet, vt legendo id negocij, aut ſaltem tam abſolutè, expleuiſſem. Dic mihi, quid perierit è re? imo ſuperlucratus etiam ſum. at in honore maiore eras? ita profectò, ſi res agerentur prout agi deberent. Sed poſtquam à diſcipulorum ſeruitute & famæ periculo Genius quidam bonus etiam aduerſus fauores principum me vindicauit: adeò vt ſine labore ſine cura aliqua auditorium noſtrum tot eruditi viri frequentarent, floreretq; academia noſtra, ſatis eſſe duxi ad glorię apicem perueniſſe. Cum enim eò peruenerit ſi quis ſe abdicet, Quintilianus docet id ſumma cum laude fieri.

Iam verò expleueram ea quorum gratia me in academiam contuleram, ſcilicet exercitationem docendi diſputandíq; : vt quæ quaſi in vmbra cõceperam, palam excutienda proponerem, filium ac nepotem erudieram, animum iam à medicis rebus diſtractum ad ea ſtudia reuocaueram, nomen in arte comparaueram, multáque interim conſcripſeram, quod plus ocij legendo ſolum ſupereſſet, ſed ſi perſeueraſſem, haud dubiũ erat, cum vtrunque munus mihi incumbe-

ret & legendi & medendi, multo ſerius libros perficiendos. Ex hoc igitur quod malum videbatur non leue commodum eſt conſecutum. Quo fit vt nunquam alicuius rei quę euenerit, pœnituerit, tum quia fatale mihi eſt omne bonum ex malo initium habere. Adde etiam quod quæ eueniunt, euentura ſciam, ſalua tamen liberæ voluntatis poteſtate. Et quoniam quod factũ eſt fieri non poteſt quin factum ſit: animatúſq; ſim ad perferendos fortunæ impetus, tum natura tum ratione, quòd non lateat me omnia humana in finem redigi, in animum induxi vt nunquam voluerim quicquam aliter accidiſſe quàm acciderit. quod etiam qui nolunt planè ſtulti ſunt, cum, vt dixi, in irritum conentur. Hoc ſolum doleo, ſi Deum aliqua ratione offendam, quod autorem omnium bonorum, & tantam maieſtatem lęſerim. atque hoc vnum eſt quod aliquando me torquet & angit. Itaque & ſi nullam aliã dignitatem eſſem conſecutus, ſatis feciſſe viderer eam mihi vitæ quietem parando nominiſque immortalitatem, non dicam acquirendo (hoc enim haud mihi dicere conuenit) ſed ad id annitendo & vt in tot virorum illuſtrium ac ſapientum animis effi-

giem

giem meam reuiuiſcentem videam. Vt habeant qui velint ſua prædia villáſque,& arcas nummis plenas, non tamen niſi vno ſedebunt equo, vnóque in lecto dormient ſepulti veterno, obrutíque Chao, pœna inexpiabili.

Verum de ſcriptis poſteri iudicabũt, vnũ hoc ſatis ſit præclaram mihi famam in artis operibus hac conſcribendi aſsiduitate peperiſſe. Sed rem ipſam, prout geſta eſt enarremus: atq; publicè recitemus quæcunque acta ſunt. Illud primum præmonentes omnia hæc quæ ſubiungam in ciuitate noſtra, Mediolano ſcilicet, facta fuiſſe: ſuperеſséque pleroſque: vt ſi quid falſum adiicerem, meritò à tot æmulis coarguerer. licentia etiam hac illis præſtita, vt ſi vel aliquid horum falſum inuenerint, aut amplificatũ, aut aliter geſtum quàm hîc ſubiunxero, exiſtiment nihil omnino geſtum: méq; in omnibus non ſolum mendacem eſſe, ſed egregium ſycophantam. Verum non omnia expedit enarrare quæ mihi ſupra fidem euenerint, imò ne decimam quidem partem. Prætermiſſurus ſum etiam quæcunque mihi extra vrbem contigere. Videntur etiam quæ facta ſunt non abſque numine peracta eſſe.

Nam præter viros probos & modeſtos neminem ex deploratis caſibus ſanare potui. Cúmque mihi aliquando ambitioſi viri in curãdo ſocij eſſent,omnia,ſecus quàm optarem,euenerunt.Adeò vt ſi quis fortunã propriam meam,& cum quibuſdam egregiis viris iunctam conferat,non parua detineatur admiratione. ſed iam tempus eſt vt ſeriem rei exponam.

1 Veneram Mediolanum ſecunda vice ex oppido Gallarate rediens menſe Octobris anni M.D.xxxiiij:neque ad eam vſque diẽ quicquam inſigne feciſſe in arte medica me memini,quamuis plures ęgros quaſi deploratos curaſſem. Sed caſui illa tribuo, cũ hi non iam à veris medicis tractati eſſent.alios etiam plures qui ad vigorem morbi ſummũ peruenerant,curaui.quod etiam contigit,vt reor,ferme medicis omnibus. Iã igitur exactus erat octauus annus quo artem cœperã exercere. Veneram in vrbem ſine amicis,ſine affinibus,ſine opibus,autoritatéq; medẽdi. Obtigit autẽ ſors vt ſacerdotes hi quos canonicos regulares vocant (Sunt autẽ omnium monachorum nobiliſsimi ac ſyncerißsimi) me in medicum eligerent. Erat eius collegij princeps , quem priorem ap-

pellare

pellare ſolent, Franciſcus Gadius vir prudens,ſed acer:quem Regem, ob potentiam inter ſuos,nuncupabant. Is cum biennio & atrabile & lepra Græcorum detineretur adeo graui, vt nec à clariſsimis medicis ſanari potuiſſet, imo neque iuuari vel modicum,& ipſe dicere ſoleret, malle ſe eſſe mortuum,quàm tam acerbè conflictari, in ſex menſibus à me plene curatus eſt & quamuis poſtmodum in Diomedea inſula obierit, multi tamen ſuperſunt teſtes huius primæ & tam præclaræ curæ, quam in patria egi.

Deinde cum in vrbe eſſet Branda Scotus 2
frater Octauiani illius amici noſtri & ipſe mihi familiaris,deduxit me in viam Sozzæ numeratæ,vbi ingreſſus ad mulierem natã circiter annos xxx.quæ iam xiij. vt ipſa referebat,annis ſuper cathedra ſedebat, quoniã vlcus in crure ſiniſtro patiebatur, quod etiam tabefactum erat atque debile,adeò vt nullo modo ſe ſuſtinere poſſet. Erátq; in ea tabes alia quædam totius corporis,& dolores per circuitus eam vexabant, vocabatur Martha Motta quæ etiam nunc viuit: cum iam exacti ſunt anni xx.habitátq; extra portam orientalem nũc marito coniuncta. Eã

curare aggreſſus biennij ſpatio ſanaui. atq; in poſterum ambulauit, núncque crus elongatum eſt, nō tamen adeò vt non claudicet aliquantulum. Peperítque filium quamuis parum ſuperuixerit.

3 Poſt duos autem annos contigit vt Cæſar Palauicinus comitiali morbo & furore alternatim fere detineretur, adeò vt per ſeptem menſes fruſtrà a medicis curaretur, vbi verò me vocaſſet ita intra xv. dierum ſpatium eum liberaui, vt nunquam in poſterum de hoc morbo conqueſtus ſit.

4 Poterat autem fortuna quadam contigiſſe videri, ſi non paulò poſt patruelem Aloyſij Palatij Iuriſconſulti egregij intra quinque dies liberaſſem. Hæc tamen licet ita contigerint à cura illorum, qui ſimilibus morbis detinentur, quantum poſſum, abſtineo: non quod ſint adeò contumaces, ſed quod neſciam vnquam quando dicere tuto poſſim me illos curaſſe.

5 Dū vero ſub porticu portæ Tonſæ eſſem, venit ad me faber lignarius, conqueſtúſque eſt quod filius ei tabe mortuus eſſet, duos verò, ni fallor, haberent qui eodem morbo laborarent, quos facile ſanaui.

6 Venerunt & alij, ſimilitérq; curati ſunt.

Sed

Sed ex hac fama motus Hieronymus Tibol dus mercator,cum iam diu langueret in le-ćto,multúmque ſanguinis & ſaniei expuiſ-ſet, cum febre lenta aliáque putrida dedu-ćtus ad extremum oſsibus ſolum ſuperſtiti-bus,miſit ad me,relićtíſque aliis medicis cu ratus eſt. pinguis quoque fáctus in admira-tionem omnes qui eum agnouerant, tra-xit filiámque paulò pòſt ſuſcepit. Itaque medici dicebant eum non vera phthoe labo raſſe,tantùm poteſt inuidia,vt mentiri non pudeat, dummodo gloriæ detrahant eorũ quos virtute ſibi & artis experimentis præ-ferri putant. namque cum plures ſanaſſem eiuſmodi, adeò vt auſus ſim ſcribere me phthiſicos &difficultate ſpirandi ſanaſſe,in phthiſicis & medici ipſi & ego mendaces fuimus.ſed ego bona fide hæc ſcripſerã de-ceptúſque,fui ſpe mea,illi verò malo animo mentiti ſunt,quod poſtmodum ita depre-henſum eſt. Poſt quinque annos hic quem ſanatum ſperabam, die quadam cum ad ſo-lennia eccleſiæ iuiſſet, totus aqua, quæ per pluuiam confertim cadebat, perfuſus eſt:re diens autem domum, cum ſe ſanum exiſti-maret interpellatus à ſociis non curauit vt ſiccaretur,ſed à veſpera ad diluculum ludẽs

dein

deinceps correptus eſt febre, curatúſque à me primum, deinde me diſcedente ab alio demum me redeunte rurſus à me ſanari non potuit, ſed reiecto pulmone more alio rum phthiſicorum mortuus eſt. Cum verò interrogarem poſt obitum vxorem, reperi tuſsim nunquàm ex toto ſublatam.ex quo appater ſiccatũ vlcus diſtuliſſe interitum, non quòd verus phthiſicus non eſſet.

7 Ante verò quàm hic obiret, Donatus Lanza pharmacopola, qui è regione ædis Beatæ Mariç ad ſcalam habitabat, audiens me de huiuſmodi morbo differentem, interrogat eum cum quo loquebar: cùm verò audiſſet quæ in huiuſmodi morbis feciſſem,& quod multos maximè pueros tabeſcentes, non tamen verè phthiſicos liberaſſem, cum ipſe iam diu eo morbo laboraret, communicato affectu auxilium petiit. Itaque viſus eſt leuari, prædicabátque ſe à me ſanatum, vt facere ſolent qui aliquid im modicè cupiunt, cum de hoc ego non fiderem: Præferebat autem me omnibus aliis medicis ſuo iudicio. Verum planè apparuit nec hunc verè ſanatum. Nam poſt quatuor annos cum lictores eum compræhendere vellent, è feneſtra deſiliit, inde in piſcinam

febre

decidit,latuítq; totus madidus, correptúſq; febre in manibus meis, vt alter conſumptus eſt.

Huius quoque affinem Simonem Lanzã cum iam duobus menſibus calculo laboraret,accerſitus ſpatio dimidiæ horæ ſanaui protruſo arte mea calculo (ſiquidem adeſſe intellexi)ex renibus in veſicã. Sed hic egregius vir, quod nemo alius fecit, cum bis à me ſeruatus ſit in vita, immemor beneficiorum quod negligentius viderer in aliis morbis eum inuiſere ad alios ſe contulit, nouẽ illos imitatus de quibus Chriſtus dixit, nonne decem ſanati ſunt,nouem vbi ſunt? 8

Sed hæc multò poſt contigerunt, velut & illud Martiano Donato qui ad portam Buleuterij habitat, duo pueri ægrotabant, quorum natu maior cum ſenſum amiſiſſet, factus eſt etiam mutus, cúnque multis iam rationibus deſperata ſalus eſſet, nam & vires debiles erant,& vrina aquea,& ipſe iam decem diebus extra ſenſum,vt dixi, ac mutus,conualuit tamen, & frater natu minor periculum euaſit. cognoui enim abſceſſum factum in capite. qua ratione etiam nuper duas ſeruaui mulieres, quibus tempeſtiuè ſuperueneram. Sed redeo vnde diuerteram 9

ob

ob nominis vnius cum alterius prænomine ſimilitudinem.nec tamen ab re fuit.

10 Donatus dum adhuc in viuis eſſet, dimiſſa officina in domum Franciſci Sfondrati ſenatoris ſe contulerat, conabatúrq; in gratiam illius me nihil tale requirentem nec etiam cogitantem inſinuare, nitebatur etiam illi perſuadere vt opera mea vteretur:non ſolum vt mihi benefaceret (erat enim vir admodum officioſus) ſed ſuo iudicio magis, vt illi prodeſſet, verum medici alij reſiſtebant.Contigit interim vt puellus ni fallor xviij. natus menſes febre egrotaret:aderat autem Lucas Cruceius famoſus medicus,dixerátque non eſſe periculũ xiiij. die ſuperueniente comitiali morbo ſubito correptus eſt.Aduocatur alius celebris medicus: hæret,& meritò, nam in decretorio die aduenerat, & à febre, erátq; admodum validus affectus, tum Donatus perſuadet patri vt me aduocet,ille vt videbat periculi magnitudinem,ſimul & alterum medicorum attonitu,alterum hærere, miſit ſtatim ad me.non inueniunt.paulò pòſt bona quadam fortuna rediens domum intelligo me vocari.accedo illico,non ſolum quòd vir illuſtris eſſet Sfondratus, ſed quod etiam de

me

me bene meritus. ibi inuenio medicos: reſpicio puerulũ, animaduerto contortũ collũ retro habere, dico coram omnibus laborare alio morbo etiam grauiore quàm comitiali. quærunt, quo? reſpondeo, Opiſthotono: Ad vocem inſolitam omnes ſilent, coniiciúntq; in me oculos. tum Cruceius exponit quid hoc nomine ſignificetur, deinde rogant quare id dixerim, tum ego puerulum attolli iubeo. vident retortũ collum retrò, velut arcum, nec hoc contentus admoneo vt conẽtur dirigere. nihil proficitur. tũ Cruceius, vt erat vir minimè malus, ſeu numine impellente, inquit, Ecce non eſt ſimilis Hieronymo in dignoſcendis morbis. Ad hæc verba obſtupuerunt omnes, vt qui ſcirent quanta apud medicos laborarem inuidia. Tum pater, eſt ne modo auxilium huic morbo? ſiluerunt ſocij. At ego ne gloriam partam ſcientia artis, fortunæ arbitrio cõmitterem, reſpondeo me tentaturum omnia, nihil poſſe polliceri, quòd morbus natura lethalis eſſet. Medici reliqui coniiciũt totũ onus in me, ne ſi puer interiiſſet, quòd ſcirent notum omnibus eſſe quã mihi aduerſarentur, ego in illos culpam reiicerem, poſtquã iam perſuaſum eſſet aſtantibus me

ſolum morbũ agnouiſſe. Hac igitur in parte fortunam propitiam habui, ſanauiq; puerum, & ſatis breui, qui nunc à dignitatis cuiuſdam nomine Baro vocatur. Itaque ex ea hora tantum gloriæ mihi accreuit, vt ſi vel integro anno Sfondratus Mediolani manſiſſet, tota vrbs opera mea vſura foret. Sed Deus qui me ad maius munus vocauerat, effecit vt nondum expleto bimeſtri ſpatio Sfondratus abierit: & interim etiam mortuus eſt Donatus Lanza. Tantum tamen mihi profuit hoc factũ, vt nunquam deinceps coactus fuerim cogitare de moderando expenſas, ſed ſolum ſi oporteret vt laborẽ, augere vellem. Quomodo autem curauerim, iam teſtatus ſum me non hîc dicturum, ſed alibi ſuis locis.

11 Per eadem tẽpora multos ſanaui ſputo ſanguinis laborãtes, inter quos Iuliũ Cariũ ludi literarij magiſtrũ, cũ iã tabe ſumma cõfectus eſſet. etenim phthiſi correptum iam fuiſſe reor. Sed hic quod meliore viuendi ratione vſus ſit, etiam nunc magis valet, quàm vnquàm aliâs, cum iam anni decem præterierint. Et nuper tenellam ætatem Ducis Mantuæ inſtituit.

12 Cæſarem etiam Bozium ſanum adhuc

viuere

viuere ferunt,qui cum Mediolani non maneat, neſcio quid referam. Hoc vnum ſcio illius duos fratres phthoe poſt immodicũ ſanguinis ab ore exitũ, periiſſe antequam ipſum curaſſem.

Aloyſium Puſianum certè cum pluri- 13
bus menſibus ex ſputo ſanguinis & ſpirandi difficultate laboraſſet,fruſtráq; à duobus medicis tentata fuiſſet cura ita ſanauimus, vt omni ſuſpicione,non ſolũ periculo exutus ſit,vitámque fœlicem iam multis annis agat,erat enim tunc adoleſcentulus.

Sed non contentus hoc curationis gene- 14
re aliud adortus ſum in Io.Ambroſio Serono equite ſtrenuo. Nam cum amicus eſſet, & iam diuturna tuſsi & per multos annos laboraſſet,quatriduo verò ſanguinem ſpueret,viſus eſt cura diligẽtiore indigere. Atq; ita ſanatus eſt vt omnibus morbis potius obnoxius videretur quàm huic. Qua arte & alium poſtea ſeruauimus qui pluſquã centum ſanguinis vncias reiecerat,cuique iam ter vas ruptum erat, & iam tabem cum eſſet adoleſcens, inciderat. Eſt autem è familia Apianorum venditor veſtium veterum, ſed tamen ambo hi paucis poſt annis quadã tabe obierunt.

15 Quæ verò in hoc genere morbi acciderunt in filiis Laurentij Gadij,tempus eſt vt exponam.Hic tabellio eſt, contigit autem anno,ni fallor,M.D.xlvj.vt duo filij morerentur ex ſimili fermè morbo. ad tertium autem adoleſcentulum vocatus, qui & ipſe eodem morbo laborare videbatur iudicio parentum & domeſticorum,cum iam fluxu ventris & tuſsi & ſumma tabe detineretur, iudicaui celerrimè moriturum.Itaque cum alij quatuor filij & ipſi eodem morbo detineri viderentur,territus pater quaſi de veneno ſuſpicabatur.At ego verecundè petij, vt cum mortuus eſſet qui iam grauiter laborabat,liceret corpus diſſecare, vt aliis proſpiceretur.Annuit pater, diſſecuimúſque. Sed hac in cura & actione aderat iuuenis quidã medicus.peracta eſt res,inueni in iecore puſtulas velut ciceris grana candida,rotunda, in pulmone quoque alias & partem oblongam liuidam atq; fuſcam.Ex quibus coniectura aſſequuti ſumus non eſſe venenũ, curæq; modum. Itaque hac ratione ſeruati ſunt omnes qui ſuperſtites erant,filij:& nũc etiam viuunt.

16 Sed poſtquàm in veneni mentionem incidimus dicam quid euenerit Baptiſtæ Syrtiro

tiro mercatori diuiti, vxoriq; , & filiis eius. Nam primum vxor ęgrotauit, cúnque nihil proficerent auxilia familiaris medici, antequàm illa obiret, ęgrotauit & ipſe coniux, ob ídque alium quendam Themiſonē turgidum, & multa deblaterātem, maledicum, in medendo infœlicisſimum áduocauit. Is licet medicamenta multa ſuo more, vt eruditus videretur, adhibuiſſet, multáq;, vt ſolitus erat, diſſerendo adduceret partim falſa, pleraq; ex ignobilibusquibuſdam empiricis cōtra alios medicos, nihilo fælicior in cura fuit. quippe ęger defunctus eſt. Interim iam omnes filij ægrotabant: ego autem ſolitus eram tres fratres defuncti mederi Paulum, Euangeliſtam, Benedictum. Itaque videntes hos nihil profeciſſe, & quia res arbitrio eorum agebatur, defuncto fratre aduocant me. Ego perpendens rem diligenter, cognoui veneno illos eſſe affectos. doceo patruos. iubeo aduocari ſocium eū qui primus in cura vxoris fuerat veluti teſtem. præſtitis auxiliis, ſcilicet copioſo lactis potu, quamuis febrirent, omnes conualuerūt. Inter has erat puella minor natu annos agens circiter octo, quam auia exiſtimabat ſub occaſu Solis perituram, quòd iaceret vt mor-

tua, irridebátq; adhibentem auxilia: minúſque ob hoc mihi fidebat, quoniam crederet quadam iuuenili ac prorſus temeraria ſpe me ad curandum acceſsiſſe. memini autem quòd pueri ipſi conuellebantur etiam præter reliquos morbos. ſed & illos poſtmodũ curaui ſolus. viuunt etiam nunc omnes præter infantulum, qui poſtquàm ſanatus fuit, à nutrice dormiente ſuffocatus eſt.

17 Per idem tempus contigit vt filia Io. Angeli Linati habitãs in via magna portę Ticinenſis cùm dolore cruris tremoréq; ſimul iam biennio laboraſſet, tentaſſet, autem non ſolum medicos, ſed circulatores atque omnia fruſtrà, acrius ſæuiente morbo vt in xv. diebus eam liberauerim. concepítque filios nec amplius morbus is rediit.

18 ſ Eodem quoque tempore fermè Agnes vxor Claudij Galli (atq; hic ſolus mercator Gallus in vrbe noſtra remanſit) habitat autem iuxta buleuterium vetus, nunc in vico Magdalenæ, quinquagenaria iã nouẽ menſibus perpetua febre laborans, poſtquàm vltimam ſumpſiſſet vnctionem, deſtitutáque eſſet à medicis, à me ſanitati reſtituta eſt.

19 Aqua intercute laborantes multos etiã ſanaui, præcipuè pueros, inter quos Bianzardi

zardi filios duos, ſed tamen nondum confirmato morbo.

Verum præteritis his quæ ab aliis fieri 20
poſſe videbantur, pauca è multis exemplis ſubiiciam; quæ in matronis ac viris toti ciuitati cognitis iã paucis annis exactis peregi miraculo proximiora, quàm artis medicæ operibus. Et primum referam quid contigerit de Iacobo Clauenzano adoleſcente patricio. is laborauerat iam ſeptemnio difficultate ſpirandi tanta, vt cum expertus eſſet præcipuos vrbis medicos, non ſolum nihil profecerit, verum ad ſummam tabem redactus eſt vt malum quod ſingulis xv. diebus ſemel & vnica die vexare ſolitum erat, iam toto triduo ſingulis octo diebus detineret. Itaque aduocant me: cúnque curando per duos menſes continuos nihil profeciſſem, contigit vt pater videret vxorem mihi pecunias de more numerantem, riſítque, quaſi diceret, vt reor, non eſt hæc ſolutio, ſed profuſio: aberat enim omnis ſpes ſanationis, cum in deterius res laberetur in dies. Adeo vt iam pœniteret me prouinciæ ſuſceptæ, deliberauerámque mecum ægrum derelinquere tunc: ſed mater pro filij ſalute ſolicita hortabatur, vt non deſererem. Statui

igitur adhuc per tres dies illũ inuiſere nulla cum ſpe. Neque enim tempus quod mihi ſupererat, vel minimo morbo curando ſuffeciſſet: nec & ſi profeciſſem, poteram intelligere an profeciſſem, quòd tempus illud recurſu morbi minus eſſet. prætereà etiam quandoq; per xv. dies abſq; morbo fuerat; nec tamen curabatur: vt nullam certam ſanationis ſpem inuenire liceret. Interim vado ad inuiſendum vxorem Annibalis Cruceij, quam Iſchiæ morbo per quatuor menſes laborantem nuper liberauerã, vt multos alios. Cum verò crus debile remanſiſſet, non poterat ire: adhibueram dropacem Pauli, & contulerat. Tum mecum recogitans dicebam, cum morbus Clauenzani non leuetur, ex cerebri imbecillitate eſſe debet. Nam Auicenna dicit tales non curari. quid igitur ſi experiar imponens dropacem capiti? ſed quid ages, inquam, & quando? deliberaui igitur duo alia medicamenta adiicere: quæro in ciuitate, nam difficilia erant inuentu: inuenio apud vnum ſolum. iubeo confici medicamentum. erado capillos. applico ſequenti die poſtridie reuertor. inuenio libras duas aquæ effluxiſſe per ſuturam coronalem: admiramur omnes. Atque

cò

eò magis quòd non ſauciata cute vlla ex parte hoc factum fuit. quid plura? repetitur ceratum, aqua effluit, paucior tamen in ſingulos dies. liberatúrq; antequã cogerer ire Papiam; quæ occaſio me premebat tunc. Viuit hic iuuenis pinguis admodum & ſanus magna cum admiratione omnium. Occluſítq; hic caſus ora medicorum, vt illuſtriores iam deſierint obiicere. tenet enim admiratio ac ſtupor tantæ rei. Quinimo cum ægrotaſſet difficultate ſpirãdi regens Pyroanus, miſerunt medici ad patrem huius adoleſcentis nam ego tunc in Scotia eram, omniúmq; medicamentorum deſcriptiones petierunt, ſed non auſi ſunt adminiſtrare. quia ordo deerat: nec quid prius quid poſterius adhibitum eſſet, interpretari poterant. abſtinuerunt itaque, & forſan quòd eiuſdem generis morbum eſſe non credebant. atque ita ille mortuus eſt. Narrabat etiam pater adoleſcentis maximo labore potuiſſe illas deſcriptiones redimere, quòd quidam ſimularent amiſſas eſſe. Vtcunque ſit, poſt aliquot menſes tandem recepit. nam illi chariores eò ſunt, quòd præter omnem ſpem filium ſanatum viderit. Illud & magno teſtimonio eſt, quòd cum ſepties vrbem reliquerim,

quotieſcunque redij, hic opera noſtra vſus eſt, ſed non ſolum hic, ſed omnes fermè de quibus dixi, dicturúſq; ſum teſtantes fide ſua ac perſeuerantia quæ à me ſupra fidem geſta ſunt, ſimúlq; eorum gratum animum, vt appareat noſtros ciues non ſponte, ſed errore malos eſſe: cum ex mille vix vnus me reliquerit eorum, apud quos ſpectatæ virtutis effectus apparuit. Eſt etiam hoc exemplum pro teſte non tam mea ſapientia quá numinis cuiuſdam auxilio adiutũ eſſe. Tũ maximè quòd frequenter tali modo profecerim. Et erant ęgri ipſius parentes, vt coniicere potui, mirum in modum probi.

21 Poſt ſucceſsit vt Ioannes Antonius Scazoſus biennio arthritide laborans nequicquam tentatis auxiliis me aduocaret, quem breui ſanaui.

22 Quo exemplo motus Ioan. Baptiſta Mareſcalcus à Senatus libellis cum grauiſsima arthritide quatuor iam menſibus laboraret menſe Decembri cum duplici febre continua & intermittente, immobilis penè, & appetentia cibi ſublata, nec virtute ſatis conſtante, me vocauit. Itaque & hunc cum tot difficultatibus intra menſem curaui plenè.

Poſt

Poſtmodum quod ſucceſsit de Io. Paulo 23
Negrolo toti vrbi notum adeò eſt, vt ple-
rique obſtupuerint, omnibúſque maledicis
ſilentium ſit impoſitum. Pertranſibo autem
breuiſsimè rem omnibus notã, vt poſteri eã
ſciant. laborabat igitur hic dolore grauiſ-
ſimo cum tuſsi & difficultate ſpirandi iam
biennio, & vt erat liberalis admodũ & inge
nui animi, tres medicos primo ciuitatis
abſque dubio aduocauerat: cúnque illi curã-
do nihil profeciſſent, in eam opinionem, vt
audio (neque enim ab ipſis hoc accepi) deue
nerunt, vt eſſet phthiſicus, & omnino inſa-
nabilis. ſpe igitur omni deſtitutus ad me ve
nit: rogat vt opem afferam. fuit dies illa Io-
uis. iubeo vt ſequenti mane opperiatur me
in lecto. adeo illum: omnibus bene penſita-
tis pronuncio ipſum ſanãdum: facturúmq;
vt die Mercurij ſequente intelligat ſe poſſe
ſanari. Deſcribo igitur quædam in rem fa-
cientia. ſequente die admonet eum pharma
copola Caſtellinus vt deſiſtat. tam calida
enim eſſe medicamenta quæ ſcripſi, vt ſi eis
vtatur, vitæ periculum ſubeat. quo conſilio
id egerit; tibi æſtimandum relinquo. Die
dominico cum diu ſortem ſuam lãguẽs de-
fleuiſſet, decreuiſsétque abſtinere ab his au-
xiliis

xiliis nec amplius fidere conſilio meo, ad-
moneor ab Ambroſio Serono, quem poſt-
eà, vt ſuperius recitaui, ex hæmophthoe cu-
raui. accedo ad ęgrum. poſt multa impetro
vt pharmacopola vocetur. aduenit, interro-
go quænam ſint illa medicamenta calida.
tandem, vt breui rem peragam, fatetur ſe
ignorare ſingula medicamenta cuius natu-
ræ ſint, hócq; pertinere potius ad me, quod
& verum erat. Itaq; conuictus propria con-
feſsione, accerſitur alius pharmacopola.
quid plura? die Mercurij accedo ad illum.
lętum inuenio. Proh ſuperi, inquit. vera pol
licitus es, quomodo tam celebres medicos
tam diu latere hic morbus potuit? tum ego,
non latuiſſe puto inquam, ſed quiſque iudi-
cio ſuo vtitur in medendo. Hinc fit vt ego
in te fortunatior ſim, alius in alio. Vt verò
rem paucis peragam, poſt eam diem cura-
tus dimidij menſis ſpatio conualuit per-
fectè.

24 Huius ſororem, cũ febricitaret iam duo-
bus perpetuis menſibus, vt primum vidi,
quia aliorum medicamenta nihil profece-
rant, dixi in vtero habere: ſanauíque intra
quinque dies. Enixa autem eſt puerũ qui e-
tiam nunc viuit: éſtq; eius primogenitus.

Atq;

Atque hæc, antequã irem in Scotiam, ſed
vbi reuerſus ſum, optabam aliquo egregio
facto gloriam partam iam anteà, florentem
reddere. Aperuit fortuna viam.

Erat quædã mulier nobilis Iulia Rota no 25
mine, quæ iã quinque aut ſex menſibus lan
guebat febre primum nunquàm intermit-
tente, ſed tamen quæ augeretur tertia die ad
veſperam: prætereà duritie in latere dextro
magno cum dolore, adeò vt ſuper illud la-
tus decumbere non poſſet. aderat prætereà
tuſsis & ſpirandi difficultas tãta, vt ob ſpu-
mam oris conjectarent illam duobus aut
tribus diebus haud ſuperfuturam, cum ita-
que aliorum auxilium non profeciſſet, ad-
uocatus intellexi multum adhuc viriũ ſu-
pereſſe. terrebat tum me durities & pondus
lateris dextri, quod hepar iam affectum eſ-
ſe intelligerem. Itaque diligentia ſumma
vſus, & vere ineunte, ſanaui: cum tempus
anni, quod in aliis ægris aduerſabatur, fa-
uiſſet.

Succedenti æſtate curaui Clementẽ po- 26
cillatorem illuſtris mulieris Violantæ Ben-
tiuolæ, qui ex vertigine cadebat, adeò vt
domum egredi non auderet. Erat autẽ mor
bus difficilis ſanè, ſed neſcio an prius alio-
rum

rum auxilia tentaſſet.

27 Similiter & Sacerdotem Franciſcum de Puteis, cum laboraret annis iam xxvij. dolore capitis acerbiſsimo, fruſtráque omnia tentaſſet, leuaui, ſed non ſanaui. Nec ſcio quid maius fuerit an ſperare poſt tot annos, an leuare tantam morbi magnitudiné. Sed hæc mittamus.

28 Autumno Octauianum Robiam & ipſum à Senatus libellis iam ſecundo hecticæ genere tabeſcentem, inſomnem, & acerbiſsimis doloribus vexatum reſtitui, ita vt ſanus videretur. Media autem hyeme Protaſium Rœllum, & Iacobum Zampanam ſacerdotem, ambos ſenes cum tumidis cruribus difficultate ſpirandi laborantes, ita curaui, vt & ipſis & aliis omnino ſani viderētur: manſerántque multis menſibus. ſed cum ex mala victus ratione in eoſdem morbos incidiſſent, duo ſenes à me amplius ſanari non potuerunt: iuuenis diu reluctatus morbo nunc viuit. Itaque in his me grauiter peccaſſe intelligo, qui poſt tam graues morbos, & in quibus iam eò peruenerant, vt deſtituti à medicis nihil reſidui haberent, niſi vt efflarent animam, non imperauerim exactā viuendi normam, ſaltē vſq; ad annum.

Sed

Sed ad eos qui ſuperfuerunt, plenéque ſanati ſunt, de quibus eſt inſtitutum, reuertamur. Quanquam non abs re hos tres ægros adiecerimus, vt intelligant medici, eos qui à grauiſsimis morbis liberantur, ſaltem per annum, donec vires firmentur, exquiſito victus genere vti debere. At tantum abfuit vt exquiſito victus genere vterentur, vt etiam peſsimo. Vnus enim fructus horarios ſupra modum comedit, immodicóque cibo, quem fames inſatiabilis expoſcebat, repletus eſt. Alter prandebat hora xviij. benéque perpotabat, cœnabátque ante veſperam: vt inter prandium & cœnam vix quatuor horę intercederent. tertius moderatius vixit, ſed cum ſe exercuiſſet, & calefactus eſſet valde, in æde B. Laurentij, quæ frigidiſſima eſt, ſupra duas horas conſedit: adeò vt pulmo abſceſſum ex hoc conceperit. Sed, vt dixi, omiſsis his ordinem ſequamur.

Gontigit eadem hyeme res prorſus admirabilis. Laborabat Gaſpar ῥȣλλα (nam ſi 29
latinè ſcribatur proferri non poteſt, quòd diphthongus hæc græca vicem literæ inter o, & v, latinum obtineat, vt conſtet literam natura mediam eſſe, pleniorémque quàm v, tenuiorémq; quàm o) hic eſt caupo triũ tibi

ci

cinũ è regione arcis noſtræ iã per annũ inte grũ:ſed à quinq; mẽſibus citra penitus iacebãt immobilis, nõ pedẽ,non caput,aut brachiũ mouere poterat, neque aliud quicquã. præter dolorẽ enim ingentẽ membra vt lapis rigida obduruerant.Et erat media hyẽs. conſtat hunc à me intra xl. dies plenè ſanatum, non admiratione, ſed ſtupore maximo eorum qui illum viderunt. Alij enim ſyderatum,alij perculſum diuina ira, alij reſolutum,alij dæmone correptum dicebãt. Ita vt non deeſſent ſupplicationes & coniurationes. Hunc itaque ita curauimus.

30 Hac demum æſtate Nicolaum Siccũ militem illum præclarum, affinémque tuum, quàm graui,quàm diuturno morbo liberauerimus,& quàm bene feliciterque, & tota ciuitas nouit, & tu teſtis locupletiſsimus es:cum tamen ab omnibus medicis deſperaretur, hecticus, arthriticus, tabefactus,regio morbo, & intercutis aquæ vitio etiam non carens.

31 Quartanis etiam captos, velut Hyſabellam Lomatiam in vij. acceſsionibus ſub fine Autumni liberaui. Atque ita liberaui,vt poſtquã vocatus fui paulatim febris minueretur,quæ ſolebat augeri,quod certum erat

veræ

veræ curationis indicium. Nam & in aucupandis occaſionibus & diiudicando morbos non fui oſcitans.

Itaque vt Cæſari Barbauaro nobili viro 32
cum laboraret vlcere in veſica, nihil polliceri volui, & morbũ agnoui, & vitam duobus annis produxi. Sed ad eos quos plenè curaui, reuertor.

Laborabant vxor ac filius Bartholomei 33
Creſsi Piſtorienſis ciuis, iam ſeptem menſibus duplici quartana filius, mater difficultate inteſtinorũ, curatíq; diu à duobus clari nominis medicis cum nihil profeciſſent, ad me venit ipſe Bartholomeus. incredibile eſt quanta celeritate illos liberauerim.

Atque hæc in dies exempla adeò augen- 34
tur, vt nunquam ſi ea proſequi velim, me viuente finem facturus ſim, cum maiora perpetuò ſuccedant. Nam & nuper Petrũ Antonium Beſucium ſub hyeme ab arthritide difficillima, & in qua alij diu perperam fatigati erant, breui liberaui.

Et Io. Dominicum à melancholia in tri- 35
bus diebus. Multa quoque alia ſupra fidem diuino, vt video, afflatu, & mihi ſupra ſpem contingunt. Itaq; ſi velim hanc hiſtoriã proſequi, quótq; podagricos medicamento illo

meo tetrapharmaco curauerim,vt poſteà non redierit morbus, aut ſi redierit,leuiſsimus,quótq; comitiales,ſtupidos, frigidos, doloribus ventriculi,vteri,inteſtinorũ, ramicibus diuturnis laborantes, aliiſque diffi cillimis morbis, veluti etiam cephaleis & diabete,diuinóq; quodam præſidio,tum vrigine meiendi nouo & admirabili inuento, atque in angina duobus præſentibus auxiliis ac certis,necnon alui profluuio ſanatos adiicere velim,adeò vt in contumeliam appellent me incognitorum morborum medicum,quaſi non curandi ratione præcellam, ſed quia ſolus cognoſcam,ſolus etiam liberare eos poſsim,nullus propemodum erit finis.Sed decet gratias Deo agere, quòd non ſolum quæ ſperaueram,conceſsit,ſed etiam multa ſupra fidem.Inter reliqua medicamẽ habeo ad cordis palpitationem, quo plurimos in perpetuum curaui ſola vnica exhibitione.Quo ego ſanatus etiam ſum cum eſſet mihi morbus hæreditarius. Nuper verò rogante Iulio Salmæ Principe ad Maximilianum Bœmiæ regẽ illud tranſmiſi, quòd ipſe Rex eo morbo detineatur. Eiuſmodi autem ſunt omnia auxilia de quibus memini,quæ vel vnica vice vel ſtatim liberãt.

Sed ad ordinem redeo.

Duas memini me aliquando mulieres cu 36
raſſe,quarum alteram aſcite conſtabat labo
rare,adeo vt toto anno in lecto cubare non
potuiſſet, aqua ſpiritũ cohibente: alteram
quam elephantiaſim pati dicebant,ſed has
mitto:nomen enim excidit.

Bartholomeum autem Marianum qui 37
phthiſi laborare exiſtimabatur hoc eodem,quo & illas, anno,quamquàm pro deplorato relictum morbi intellecta ſede intra xx.dies liberaui.

Franciſcum etiam puerum duodecim an 38
norum filium Philippi Peragalli, ſed hunc cum alio medico hecticum,aſciticum,lepro ſum, putridáq; febre laborantem ſanauimus, quòd ſocius ille non ſolum eruditus, ſed etiam veritatis, vt videbatur, amator eſſet.

Denique & ab imminenti cæcitate An. 39
tonium Comitem,& Antiſtitem Boromeũ. ſed hic iam obiit.innumeróſque alios è longis inſanabilibus morbis.

Elyſabetam Pagnanam patritiam mulierẽ 40
difficultate ſpirandi laborantem, perfectè quamuis & ſenem,& multis annis cõflictatam ſanaui, & nunc illa iucundè viuit.

41 Ex tremore Maſſiū de Adobaris in xv. diebus.

42 E ſtrumis puerum in domo Andreæ Cremonini auritextoris.

43 Filiam cauponis Pauonis ex tympanitide.

44 Bernardum Gemmarium è lapide auellana non minore in quatuor diebus, erat autem renalis.

45 Ex diabete filiam Palauicinæ, quæ habitat in foro piſcario.

46 Ex vteri antiquo dolore, vxorem pharmacopolæ trium tibicinum atque in perpetuum ſanaui. Viuit enim: & iam anni ferme viginti preteriere.

47 Ex conuulſione (ideſt craſsis humoribus) diuturna, ex qua collum iam peruerſum erat, ſororem Antonij de Laude.

48 Ex ſanguinis mictu Antonium de Caio in domo Antonij Maioraggij. Erat enim aduena.

49 Ex aqua in oculo, Bartholomeum Tornerium.

In acutis verò non minor affulſit fortuna, cum vix è trecentis vnus ex febre antequàm in Scotiam irem, in manibus meis periret. Poſt reditū è Scotia aliquāto plures

quàm

quàm anteà ſolerent, obiere. In vniuerſum autẽ ex articulari morbo quantumuis difficillimo neminem curaui, qui non perfectè ſanatus fuerit. Vt ſi deploratos ex hoc morbo velim enumerare, pluſquã centum ſint. Ex phthoe autem eorũ qui curati ſunt, nemo præter Catium vltra ſex annos ſuperuixit. Itaque ſi ad fœlicitatem medendi reſpicio, haud piget fortunæ meæ. quandoquidem videam Galenum tam paucorum meminiſſe quos ex deploratis morbis ſanauẽrit. In libro enim de prædictione ad Poſthumum meminit Eudemi ſenis in hyeme à tribus quartanis curati, & vxoris Bœthi, cuius morbum reliqui medici ignorare videbantur, Tum Demadis Rhetoris & familiaris Charilampi cubicularij, ſed horũ duorum caſus haud inſignes fuiſſe reor. Meminit & iuuenis eius, decimo artis curatiuæ, quem Teſſalici medici inedia penè perdiderant, & fermè tota hæc ſumma in tres redigatur. Verum Galenus non tantum curandi arte, quantum ſcientia diſſectionis & prædicẽdi inclaruit. Admirabilem enim in hoc genere fuiſſe ſcripta eius de pulſibus tã egregia teſtãtur. In curando vero ſi maiora exempla edidiſſet vir gloriæ cupidiſsimus,

qui toties de prædictione gloriatur, quíque etiam minima ſcriptis ſuis inſeruit, exiſtimant aliqui non prætermiſſurum fuiſſe. Verùm cõſcripſiſſe multa talia credo, atq; etiã maiora in libris de cura vniuſcuiuſque morbi propria, ſed hi libri magna humani generis iactura, vt reor, periere. Verumtamen neque ipſe cum tam illuſtri ſapientia & eruditione egregiiſque factis artẽ ipſam ab iniuria tot nebulonum & ſycophantarũ vindicare potuit. Iacebat enim gloria artis vt etiam nunc. Propterea conqueritur tertio Methodi medendi hunc in modum: Itaque nos quamquàm à principio recuſantem, orando tamen impuliſtis vt omne hoc opus tractando ſuſciperem: quod Deos precor aliis quoque hominibus ſit vſui. Certè minimam ſpem habeo propter eum qui nunc regnat, bonarum artium contemptum, diuitiarum verò ac exiſtimationis & ciuilis potentiæ admirationem. Fœlicior fuit quòd Cæſari aliquando placuerit. ſolet enim dici, quòd principibus placuiſſe viris non vltima laus eſt, quamquàm hæc obſequij, ambitionis, aſtutiæ, ac fortunæ cuiuſdam benignioris argumenta potius ſint, quàm excellentiæ artis. Nihil tamen mirum eſt de Ga-

leno

leno, quòd ab Antonio vocatus. Is enim ſolus inter omnes imperatores philoſophus extitit. Qui & omnibus eruditis fauit. Dein de Romam iam primum ſe contulerat ſpõte: Andromachóq; Antonini medico conficiendæ theriacæ nomine in amicitiam ſe inſinuauerat: vt ea cauſa ab Imperatore Demetrio mortuo, quod & euenit, vocaretur. Vt forſan nobis glorioſius ſit iam ter, nullis peregrinationibus ſponte ſuſceptis, aut officiis talia quærentes, à regibus è patria ob ſolam artis opinionem eſſe auocatos. Et profectò vt video, longè facilius patuit nobis ad reges aditus quàm Galeno. nec hoc dicimus vt nos illi conferamus: ſed vt intelligant homines, Galenum longè maiore dignum fuiſſe fortuna, quàm cum tot laboribus, tantáq; induſtria ſit conſecutus.

Sed vt ad propoſitum redeam, non operibus tantum inſudaui, ſed etiam vt in prædicendo minime aberrarem. Memini inter reliqua, quòd cum laboraret Ludouicus Madius puer annum agens circiter vndecimũ, aduocatúſque eſſem cum alio celebri medico, cum videretur puer non grauiter laborare, quòd & febris remiſſa foret, & puer facilè morbum ferret, dixi matri futurum vt

aliquando hic puer repentè ex hoc morbo in grauiſsimum affectum incideret, à quo vix euaderet. cum illa cauſam ſciſcitaretur, reſpondi me ex venarum pulſu id intelligere. nunciauit hoc illuſtris fœmina alteri medico, qui cùm eadem hora, qua ego ſolebã, ſcilicet ſub noctem puerum non inuiſeret, dixit, quod & verum erat, hanc tantam mutationem ſe non percipere. nam aliis horis non tanta erat inæqualitas quæ vel ab ipſo vel à me ſi tunc ſolum tetigiſſem, percipi potuiſſet. Cúmq; ego hanc diuerſitatem augeri in dies viderem, affirmaui ſemper hoc futurum. Quod & contigit. nanq; repentè poſt dies ferme xx. cum grauiſsima ſpirandi difficultas inuaſiſſet, miſerunt ad me, & venienti occurrit mater flens ac dicens, heu quàm verus vates magno meo malo fuiſti! Itaque obiit puer altera die. ob id verò tum etiam alia experiméta cum toties abierim, nunquã me deſeruerunt: cum verò reuerſus eſſem in patriam ęgrotabat Io. Iacobus Reſta, duóque aderant egregij medici. aduocor. vt vidi, laborare abſceſſu cerebri dixi. rudior contradicebat, alter nõ negabat, ſed poſſe adhuc ſanari ſperabat. Sequenti die cũ adhuc conueniſſemus, qui pridie negauerat

laborare abſceſſu, credo immemor eorum quæ dixerat, abſceſſu cerebri iã quatriduo laborare faſſus eſt:ob ídque mittendum ſanguinem. quod & alter medicus cenſebat. tum ego nihil obiiciens de priſtinę diei cõtentione, reſpondi non laturam virtutem, cum verò ipſi concordes contradicerent vt viderant me dicentem ſtatim caſuras vires, etiam dum ſanguis mitteretur, admirabantur. neq; enim cauſam adiiciebã vllam, cur id ego expectarẽ: quamobrem ſurrexerunt diligentius pulſum exploraturi. Cúnq; vnà ad ægrum iremus, tentatis venis iam prorſus cecidiſſe vires cognouerunt: & admirantes abiere. At ille pòſt paulò mortuus eſt. Tum qui doctior erat, quendam ſubmiſit, qui me interrogaret qua ego arte id deprehendiſſem? cum reſpondiſſem ex pulſu. at & nos, inquit ille, pulſum percipimus. quaſi idem ſit pulſum ſentire, & omnes illius differentias exactè aſſequi. Nuper verò cum ad quendam ingrederer, neque lotio neque vlla alia re viſa, nec ægro interrogato pronuntiaui ex ſolo ægri aſpectu illum magna ſpirandi difficultate laborare, non poſſe dormire, & pedes tumidos habere. Ille admiratus prædictionem, inquit, non

ſolũ pedes, ſed & crura tumidà habeo, iámque ſex diebus noctibúſque vigilo, & ſpirãdi difficultate maxima laboro. Tum ego ſuis moriturum breui dixi. Mortuus eſt ſexta die poſtquàm illum inuiſeram. Quomodo autem id aſſequutus ſim, quatuor verbis explicabo. Cum acceſsiſſem, ſedebat in lecto egrè ſpirans, omoplatáſque trahens, quod maximè difficultatis ſpirandi argumentum eſt, & faciem tumidam habebat. Vnde clarum erat qui ſic afficiuntur, ſomnum capere non poſſe, debilitatis inde viribus aqua intercute à pedibus veluti remotioribus à corde corripi, quod & tumor faciei apertius oſtendebat. Denique ne ſingula proſequar, in prædicendo adeò fœlix fui vt neminem mihi vel æmuli ipſi præferant. cum quidam vel plus mihi tribuant quàm res ipſa expoſcat. Alij facilè ceſſerint, modo laudis in arte aliquid remittere velim. Non enim exiſtimant prædicendi partem medicæ arti propriam eſſe, ac medico, vt reliquas, conuenire. Verùm non tam eſt prædictio hæc noſtra ad oſtentationem (vt plerunq; eſſe ſolet) ſed potius ad ægrorum ſalutem. Non pigebit autem ſubiicere quod Auguſtino Fornario Genuenſi nobili viro

conti

contigit. Is nanque Indica lue aliquando cum laboraſſet, correptus eſt febre lenta, qualis ſolet affectos illo morbo comitari. atq; ita ſenſim in hydropis genus illud incidit, quod vocāt Tympanitē. Aderat & alius medicus: cúnque maxima diligentia ab vtroque curaretur, nihil tamen proficiebat. Mulieres aſsiſtentes & amici collaudauerunt quendam alium medicum turgidum & glorioſum: & vt fit cum res ad vota non ſuccedunt, facilè obtinuerunt vt ſuperuocaretur. Is vt conſpexit hominem diuitem, & liberalem, ſimúlque quòd inuideret mihi tametſi iuueni, exiſtimauit è re ſua eſſe vt me abacto præda ſolus potiretur. itaque ſtatuit vt coram omnibus Genuenſibus nobilibus contra morē & decreta Collegij verba faceremus. Inuitauit autem, vt credo, illos, nam alioquin non tam communi conſenſu præſentes adeſſe potuiſſent ad audiendum quod inſtituerat. Aduenīūt itaque, & prior ille, cum dixiſſem demonſtraſsémq; morbi genus, rogat autoritati ſuæ conſulens, licet iunior eſſet, vt vltimo loco ei dicere liceret. aſsenſus eſt ſenior. quid plura? Vt tum ſolebant ambo in vnum conſenſerunt, ſcilicet in ægri perniciem, vt me explode-

rent

rent. Ita ſunt mores hominum. Tunc ſenior lætus pronuntiat ſalutem futuram die ſequenti, multáq; alia addit amentium more. itur deinde ad ægrum. ibi multa gloriatus pollicitúſque dicit communi conſenſu ſtatutum, vt medicamentum ſumeret, rogátq; me an verum ſit. ego qui mentiri non didici, reſpondi placuiſſe hoc maiori parti. Intellexerunt aſtantes, intellexit & æger, rogat igitur æger me an medicamentum ſumere debeat? fidebat enim plurimum mihi. Reſpondi vocatos eſſe tres medicos: hanc ſententiam eſſe maioris partis: medicamentum eſſe natura innoxium. erat enim caſsia nigra, hieræ ſpecies, & rhabarbarum: illorũ maiorem eſſe autoritatem. Non audebam vlterius progredi. Erat enim is collegij procurator. Hæc nanque officia plerique quærunt vt vi retineant & metu, quod bonis operibus, aut eruditione comparare non poſſunt, ſimul & vt apud imperitos autoritatem aſſequantur. Tum ille acrius inſtat, vrget, ſanitatem pollicetur: tãdem medici amicique recedunt. Tum aſtantes mulieres rogant, vt ſi exiſtimem obfuturũ medicamentum, ne exhibeã. At ego, qui non ſolum rerũ naturæ ſatis peritus eram, ſed etiam diui-

ni

ni iuris, in hæc verba reſpondi: Si è re fuiſſet vt non propinaremus, non eſſet aduocatus hic tertius medicus. nam iam diu nos ab hoc auxilio volentes abſtinuimus, verùm poſtquàm vos aduocari illum iuſsiſtis (leges autem Collegij iubent, vt qui vltimò aduocatur, ſententiam ferat) non decuit me pluſquàm par eſſet contrà obniti. omnes enim ſciunt, me quantum licuit, obſtitiſſe. multò minus verò iam conſtituta re mihi ſoli licet à conſtitutis diſcedere. hoc enim improbi & fallacis hominis eſſet, aliud pertinacis: nec hoc etiam, ſi vellem, facile eſſet facere ſine magno meo periculo & iactura famæ. ſi vos ita voluiſtis rectéque conſuluiſtis, nõ eſt cur ego obſiſtam: ſi erraſtis, haud par eſt me pro alieno errore pœnas luere. Acquieuerunt inuitæ: vt quæ intelligerent non placere determinationem. Datur itaq; medicamentũ veſperi (hæc enim mane acta erant diluculo) ius quoddam. Tantũ verò abfuit vt conferret, vt noctem inquietã duxerit, mane obſtreperet regmone. aduenit medicus ſenior. audit ſtrepitum, videt plorantes mulieres. interrogat an is eſſet eger. reſpondent eum eſſe. adiiciunt verba more mulierum. Ille pertinacia adeò amens erat,

vt

vt non crederet eum eſſe ægrũ, ſed dubitabat, credo, ne ego illi ludos facerem. Caput introducit. erat enim apertum oſtiũ de more, vt morientibus fieri ſolet. Videt ęgrum eſſe. ſtatim abiit dicens, mortuus eſt, mortuus eſt. Venit & alter medicus: videt ęgrũ. ſolatur. Veni ego hora prandij. Tum æger ad me, Ecce vides hominem in te confidentem, age ſi potes vt me reuoces à periculo præſente: non ego illum, ſed conciues mei ad me adduxerunt. Itaque hortatus hominem vt bono animo eſſet, aliquid dedi. iuxta veſperam redij: nec diſceſsi prius quàm illum perfectè ab omni medicamenti noxa liberaſſem. Tum Genuenſes omnes vſi ſunt opera mea deinceps, præter duos qui addicti erant nomini illius. ſuperuixit autem æger menſibus ſeptem, & cum videretur liber, ſurgerétque, repente diaria obiit. vix enim ſuperuiuere poterat vel cum optimo regimine, quanto minus ſurculis lapathij crudis aſsiduè vtens. Atque hæc in patria contigerunt. Quamobrem ne mireris ſi talibus atque his ſimilibus crabrones, vt dici ſolet, irritauerim, vnde tot cõſpirationes, tot oppugnationes, maledictiones ortæ ſunt. Adagium enim Veritatis eſt, Qui in tene-

bris

bris ambulat, odit lucem. Nec verò ob ſolã ignorantiam plerique peccant, ſed quoniã ſanctiſsimam artem non legitimè tractent. Vnde diuino deſtituti lumine maxima peccata perpetrant.

Verùm his omiſsis, cum haud ignorem quàm multi hiſtoriam illam, cuius toties meminimus, quæq; contigit extra patriam, tamen exitum ſcire cupiant, eam hic ſubiicere decreui. Adiiciam autem non verba, ſed literarum ipſarum exemplum. Primæ igitur quæ ad me ſcriptæ ſunt (nam aliæ ad mercatores prius de negocio tranſigendo omittuntur) à medico ſuo in hãc formã ſcriptæ ſunt: S.P.

Cum in omnibus nouis coniunctionibus plurimum interſit, Vir eruditiſsime, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione amicitiæ fores aperiantur, æquum exiſtimo huius mei ad te ſcripti (hominis & ſi tibi incogniti, tui tamẽ ſtudioſiſsimi) rationem reddere. Pleriſque iucundiſsimæ amicitiæ cauſa eſt geniorũ quædam veluti ſympathia & ſimilitudo. Aliis ea amicitia ad vitæ ſuauitatem non parum facere videtur, quæ ſtudiorum ſimilitudine conciliatur. Magnam certè vim habet ad alliciendas &

coniungendas amicitias ſtudiorum ac naturæ ſimilitudo. Nihil quippe eſt appetentius ſimilium ſui, nihil rapacius quàm natura. Haud difficile nihilominus accidit vt huiuſcemodi amicitiarũ nexus diſſoluãtur. Præſertim cum mores educatione, colloquiis, commerciis varientur, ſtudiorum ſimilitudo in diſsimilitudinem pro occaſione facilè permutetur: mihi verò cum Cicerone maxima conciliatrix amicitię videtur virtutis opinio. Eſt enim proprium virtutis conciliare animos ſibi hominum, & ad ſuos vſus adiungere, atque amicitias conſeruare. In ea nanque conuenientia rerum, in ea ſtabilitas, in ea eſt conſtantia quæ cum ſe extulit, & lumen ſuum extendit, & idem aſpexit, agnouítque in alio, ad id ſe admouet, viciſsímque accipit illud, quod in altero eſt: ex quo eorum exardeſcit ſiue amor ſiue amicitia. Vnde nihil eſt amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum. Quippe propter virtutem & probabilitatem eos etiam, quos nunquam vidimus, amamus. cuius ea eſt vis vt (quod maius eſt) eam in hoſte etiam diligamus. Quare quemadmodum deſpicimus eos qui nec ſibi nec aliis proſunt, in quibus nul-

lus,

lus labor,nulla induſtria, nulla cura eſt: ſic ſuſcepit vita conſuetudóque communis vt beneficiis excellentes viros in cælum fama & voluntate tollamus,eos ſuſpiciamus, maximíſque efferamus laudibus,in quibus exiſtimamus excellentes quaſdam & ſingulares perſpicere virtutes, atque eos quorum vita perſpecta eſt in rebus honeſtis atque magnis, & benè reipub. facientes, quorum virtus & ſtudia fructuoſa ſunt aliis, ſibi autem laborioſa, aut periculoſa, aut certè gratuita. Qua parte tanto pleroſque maximæ famæ, nec minoris ingenij, aut eruditionis ſuperaſti, quanto te variarũ artium ſtudioſos tibi tuo iſto indefeſſo ſcribendi ſtudio deuinxiſſe, vel ſatis norit is qui tantorum tuorum monumentorum laborúmque vel minimum(ex vnguibus leonem æſtimo)deguſtarit. Ego ex tot, tantíſque immenſi laboris ſcriptis,quorũ in libello de libris propriis catalogum recenſes, ſolum vidi libros de Sapientia, & de ſubtilitate, & de conſolatione, qui vnà cum libris de ſapientia annexi ſunt. Hos mihi anno M.D.XLIX. dum Toloſæ medicinam facerem, amicus iuris peritus humaniorum admodum ſtudioſus dedit.illos autem de ſubtilitate hoc

anno M. D. L I. in Scotia vbi nunc ago, ab illo amico accepi. Hi ex tā multis ſoli apud me ſunt: ex quorum lectione tanta mihi reliquorum cupido inceſsit, vt niſi ſpes eſſet iis aliquando, imo etiam breui frui, eorum carentia mihi longè grauior eſſet. Quemadmodum enim ſumma laude & gloria dignum eſſe lectione digna humanóque generi vtilia ſcribere, ſic aliorum vigiliis ac literariis frui laboribus, maxima mihi voluptas videtur: qua tandiu me tuis caruiſſe vt doleo & moleſtè fero, ſic futuræ lectionis expectatione conſolor. Tua nanque in ſcribendo copia, varietas, multiplex lectio, rerum obſeruatio, ſententiarum ornata grauitas, pura caſtáque narratio, facit vt in tuis monumentis profundiſsimam memoriam, expertiſsimā induſtriam, & acerrimum iudicium quiſque deprehendat, laudet, colat, atque veneretur. Me verò plurimum delectauit quòd librum de Sapientia quintum euoluens, viderim quod tibi iure vendicas experimentum, vbi inter cætera ſic ſcribis: Sed quid ſi ars ipſa non alat, nec vllus ad aliam detur tranſitus, nouum aliquod inuentum excogitandum eſt (ſemper enim nouitas rei gratiam parit) quod in

quacun

quacunq; re magnã affert vtilitatem. Cum in hac vrbe inuidia diu laboraremus, nec lucrum ſuppeditaret impenſis (ſic durior eſt ſpectatæ virtutis, quàm incognitæ conditio, & nemo propheta in patria ſua eſt honoratus) multa vt noua inuenimus, tentauimus in arte: nam extra artem nihil non ceſſit. Tandem phthiſis quam phthoe vocant, multis ſæculis curam deploratam excogitaui, ſanauíque multos, qui nunc ſuperuiuunt, nec difficilius quàm Gallicum morbum: rationem etiam curandæ aquæ quam intercutem dicunt, multis iam ſanatis inueni. Sed pro inuentione ratio duxerit, experimentum autem magiſter, aliorum opera incitamentum. At pro experimento ſi periculum ſit tentandum, leuiter ac paulatim. His duobus à te inuentis experimentis non minus homines tibi deuinxiſti, quàm medicinam auxiſti. Nam ſi non leuis eſt momenti artem quamuis præclaris magnificíſque operibus exornare, & ei incrementa adiungere temporum excurſu, ad quę priorum nunquam vel ingenium vel induſtria penetrauit, quantò magis in arte omnium præſtantiſsima, & quæ in totius humani generis ſalutem comparata ſit, abſtruſum

quiddam & reconditum depromere, quod à vulgari genere philoſophandi & popularibus ſententiis abhorret, immenſæ vtilitatis videtur? Non pauci iccirco falluntur, qui medendi artem veterum labore inuentam, ſatíſque conſummatam rati non vltra progredi contendunt. Volúntque poſteros omnes vno quaſi filo deductos iiſdem inſiſtere ſemper veſtigiis, de quibus nefas ſit vel tranſuerſum (quod aiunt) vnguem decedere. Viam illi prorſus obſtruunt inueniendis nouis, & illos impudentiæ grauiter accuſant, quod in eo omne ſtudium collocarunt, vt aut nouum quippiam conderēt, aut traditas ab antiquis artes iam quaſi vetuſtate collaſpas fulcirent, aut illis adderent, quæ partim diligentia, partim experientia, partim ætate eſſent progrediente cōſequuti, & quæ tēpori magis, quam ſcriptoribus defuerant. Huiuſmodi moroſiora quorundam ingenia noſſe oportuit, nihil ſimul & inuentum & perfectū eſſe. Omnium enim rerum principia parua ſunt, ſed ſuis progreſsionibus vſa augentur. Quippe nihil eſt in natura rerum omnium quod ſe vniuerſum profundat, & quod totum repentè euolet. Sic omnia quæ fiunt, quæque aguntur

acerri

acerrimè, leuioribus principiis natura ipſa pretexuit. Et quod ait Comicus: Nunquam ita quiſque bene ſubducta ratione ad vitam fuit, quin res, ætas, vſus, ſemper adportet aliquid noui, aliquid moneat, vt illa quæ te ſcire credas, neſcias, & quæ tibi putaris prima, in experiũdo repudies. Itaq; vt cum D. Fernelio Medico Lutetiæ claro loquar, tam peccant qui à veteribus perueſtigata omnia comprehensáque eſſe contendunt, quàm qui eiſdem primam rerum cognitionem detrahunt, illóſque de veteri diſciplinarum poſſeſsione deiiciunt. Sed fortaſſe prolixius quàm epiſtolæ alteri negocio deſtinatæ vſus requirat. Ego, vt ad rem reuertar, tuæ eruditioni, virtuti, & ſapientiæ, qua cum aſsiduo ſtudio de ſtudioſis literarum omnibus bene mereri non deſinis, ita me addictum, ita deuinctum ſenſi, vt iam diu nihil animo æquè optatius habuerim, quã vt mihi ſeſe offerret occaſio, qua quàm gratus eſſet erga te animus meus, poſſem declarare. Quæ res tametſi ſerius quàm voluiſſem, ſucceſſerit; nunc demum tamen tam grata cum opportunitate ſe obtulit, vt tibi & mihi non mediocriter gratuler. Mihi tum ob R. AR. D. & Mœcenatis mei à te

vno tanquam ſibi propitio Aeſculapio expectandam & expetendam ſanitatem, tum ob mutuam & mihi exoptatam tuam conſuetudinem qua frui hac vna me poſſe ſemper ſum confiſus. Tibi verò gratulor quòd hæc res & vtilitatem tibi non paruam, & laudem, vt ſpero, longè maiorem allatura ſit, cuius amor (cum & virtutis ſequax ſit gloria) generoſis animis veluti ſtimulus ad præclara facinora eſt innatus. Vnde hoc ingratum tibi futurum tantùm abeſt vt exiſtimen, quin potius maximè optandum putem. Rerum enim expetendarum, vt Cicero ſecundo de inuentione teſtatur, tria ſunt genera. Nam eſt quoddam quod ſua vi nos allicit ad ſeſe non emolumento captans aliquo, ſed trahens dignitate: quod genus, virtus, ſcientia, veritas eſt. Aliud autem non propter ſuam vim & naturam, ſed propter fructum atque vtilitatem petendum, quod pecunia eſt. Tertium eſt ex horum partibus iunctum, quod & ſua vi & dignitate nos inductos ducit, & præ ſe gerit quandam vtilitatem, quo magis expetatur: vt amicitia, bona exiſtimatio. Hæc tria vna hoc negocio, vir optime, haud admodum difficulter potes maxima cum voluptate cōſequi. Quippe hinc

pe hinc tuę virtutis ac ſcientię ſumma apud exteras etiam orbis partes erit prædicatio: hinc facultatum domeſticarum nõ mediocris prouentus: hinç multorum bonorum amicitia accedet, & incredibilis exiſtimatio. Quibus te moueri patiare æquum eſt: præſertim cum omnes expetamus vtilitatem, ad eamq; rapiamur, nec facere aliter vllo modo poſſumus, vt autor eſt in Offic. Cice. Nam quis eſt qui vtilia fugiat, aut quis potius qui ea nõ ſtudioſiſsime perſequatur, potiſsimum quando cum dignitate & honeſtate coniunguntur? Sed quorſum hæc omnia tendant, accipe. Regni Scotiæ Gubernatoris humaniſsimi principis frater Illuſtriſsimus Sancti Andreæ Archiepiſcopus, cui iam exactis circiter quatuor annis ſum a Medicina, annum agens plus minus quadrageſimũ, anno ab hinc decimo, aſthmate periodico, ex repentina immenſi caloris ex paruæ ſphæræ reticularis ſub canicula ludo contracti in frigus permutatione & frigida ac humida victus cum temporis ratione vexatur. Prima autem morbi acceſsio fuit cerebri in pulmones deſtillatio, cuius etiam tum temporis comes fuit raucedo, quæ præſentis medici præſidiis pro tempo-

ris occaſione ablata eſt, relicta tamen mala frigidiori & humidiori cerebri temperatura, à qua materia præter naturam in capite aggregatur, quæ ideo paulatim aſſeruatur, quia cerebrum nec proprium alimentum probè concoquere(pręſertim cùm ſanguine pituitoſo nutriatur) vel vapores ad ipſum ex inferioribus partibus delatos præ imbecillitate valet reſoluere.quę quidem ex pręcedenti acceſsione derelicta facit,vt quoties reperitur in toto corpore materia,quæ propriam ſubſtantiã, vel vaporẽ, aut qualitatẽ, cerebrũ impetere valeat, noua ſuperueniat acceſsio: defluente nẽpe in pulmones eodẽ humore.Hinc iã dicta periodica deſtillatio, cuius cum aliarũ cauſarũ ſigna præteream, ea potiſsimum eſt nota, quòd in totum fere citra febrem comitantibus propriis etiam deſtillationis indiciis,illi veluti ſano ex manifeſta cauſa confeſtim accidit. Quæ certè acceſsio ſingulis fere lunæ coniunctionibus, & oppoſitionibus, imo etiam quadris veluti certis circuitibus aggreditur: hanc quidem ſpreto, vt hactenus, aut ſaltem ſedulo nõ adhibito medicinæ auxilio,in continuum tandem fluorem abituram(ita tempore ſubripere vires corporis vires morbi

poſſ

poſſunt)periculum eſt, potiſsimũ cum iam ferè continuo maximè noctis tempore non nihil defluat. Atque hinc non mediocriter pulmones imbecilliores redduntur. Seroſus enim, liquidus, aquoſus, pituitoſus, & dulcis, aut inſipidus (alioqui ſi acris, aut ſalſus fuiſſet, & pulmo exulceratus, & morbus Tabes dictus, Græcis φθόε, dudum ſubſequutus eſſet) eſt defluẽs in pulmones. Vnde initio tenuis & paucus tuſsi magna excernitur. Nã tuſsi leuatus ab expirato aëre diuulſus ac diſſectus in pulmones refluit. poſtea coctus & modicè craſſatus, qualis tenuis & craſsi medius fuerit, à viribus thoracis valentioribus cum mitiore tuſsi copioſius expuitur. Qui idem rurſum paucus ſi craſſus & lentus euaſerit, tum tuſsi validiſsima foras mittitur: quare tenacius hęret humor quàm vt per hanc poſsit auelli & leuari ad fauces vſq;. Hinc dyſpnœa, ſeu ſpirandi difficultas cum ſtertore mox vbi pręcepta eſt anguſtia à qua caliditas in corde & pulmone augetur, quæ quidem reſpirationem, magnam, vehementem, velocem, frequentem magna ex parte facit; ac exufflando (quod caloris aucti propriũ eſt) per os ſpiritum calidum & feruẽtem per quam

quoq; aër parcior quàm per ſanitatẽ trahitur, etiam multum dilatato thorace. Cæterum pulſus arteriarũ mollis illi eſt, paruus acceſsionis initio creber, frequens, inordinatus, & inæqualis anguſtiam & dolorem partium reſpiratoriarum & calorem natiuum auctum demonſtrans, cum aër attractus anguſtiæ viarum cauſa cordi refrigerando & pulmoni, vt iam dixi, nõ ſufficiat. Itaq; vrina, vt ex ea indicia nõ prætercam, ſubrufa, & vt plurimũ mediocriter tenuis, ſed inſtante acceſsione longè tenuior & alba, cruditatem per ſe ferens cum hypoſtaſi pauca, aliquantulæ obſtructionis nota, & bullis quandoque in media ſuperficie deſidentibus, humorem ad pulmonem defluxum ſignificantibus, quandoque ſolam coronam integra ſerie occupantibus, vrinæq; concoloribus capitis affectionem indicantibus. Acceſsionis vero tempore ſubrubra, & poſt acceſsionis vigorem longè rubrior & frequenter micta & pauca ob dictam ſuperius rationem, vrina cernitur. Totus corporis habitus admodum gracilis: & cum tabidis Hippocratica facies maximè accedat, nihil tamẽ illi proximum habet præter collapſa tempora ob muſculorum (quos à tempor-

porib

poribus crotaphitas appellant)ſubſtantiam diminutam:reliquæ faciei partes à ſana ferè nihil abſunt. Itaque dum morbus dat inducias, ita habent totius corporis robora vt hominis penitus ſani munia obire valeat. qua maximè ratione tanto morbo idonea præſidia & ipſi eo tempore adhiberi,& ipſe valide perferre queat. Habes morbi integrã rationem, quem hactenus vt lenirem, & ne in deterius rueret prçcauerem:quibus remediis, quo labore, qua induſtria fuerim vſus aliquando fauẽtibus ſuperis intelliges. Ego enim abſolutam illius curationẽ neque vnquam expectaui, nec quantumuis efficaciſſimis præſidiis contingere poſſe confido, tum propter cæli humiditatem (& ſi nõ nihil ſalſedinis ex maritima participet) & ventorum impetũ, tum ob illius perpetuos laborum cruciatus, quibus reipublicæ cauſa, quæ ferè tota ex eo tanquam tenui filo pendet, noctes diéſque diſtorquetur ita, vt vix in tanta negociorum vaſtitate interſpirare liceat, multo minus ſanitati indulgendo ea præſtare quæ bonus noſter Hippoc. non ſolum in medico, ſed & ægroto & cæteris ſummè deſiderat. Iam vero quibuſcũq; negociorum tumultibus relictis, Lutetiam

omn

omnium diſciplinarum genere, & maximè medicina Ciuitatem florentiſsimam profecturus eſt, totam ſanitati operam ibidem nauaturus. Quoniam autem a me de tua ſingulari virtute, eruditione eximia, & exercitatiſsima in re medica experientia, frequenter monitus eſt, ſuppetias tuas tanquã morbi validiſsimum propugnaculum auidiſsimè Archiep. exoptat: quibus iam ita confidit (quod ad reſtituendum ſanitatem non parum conducere videtur) vt inde ſibi acceſſuram ſanitatem tãquam ex Apollineis propitiis manibus perſuaſum habeat. Itaq; non ſolum hac in re cõſilio tuo vti, ſed tua præſentia frui tam cupidus eſt, vt nulli cuiuis ſumptui, quo te Lutetiam poſsit ad aliquod dies allicere, velit parcere. Quamobrẽ fac, obſecro, vt te tam multorum & magnorum philoſophorum alumna Lutetia ſemel videat, tam multi docti amplectentur & admirentur: & cuius ſcripta magna cum religione voluunt, cum maiori honore ſuſcipiant, colant, & venerẽtur. Itaque quantum temporis viæ peragendę voles, quem comitatum, quos ſumptus, quãtum nummi, tantùm ab eo qui has perfert, accipies. nec ſi ætas, corporis valetudo patitur & adſit voluntas,

lūtas, quo citius res peragatur, angariarum præſtatio deerit. nec etiam ſi opus fuerit, principum commeatus, ſeu vtriuſque patriæ fides publica. Hoc denique vnum ſcito, vir optime, tibi cum humaniſsimo & liberaliſsimo principe negocium eſſe: de quo non minus tutò tibi ipſi polliceri potes, quã ipſe de te expectationem concepit. Ille à te corporis bonum expectat, tu nõ mediocris fortunæ accipies: imo non fortunæ ſed potius laboris tui, & ſingularis doctrinæ ac virtutis merita præmia. Quod ſi ætas, muſæ domeſticæ, penates, tempus, negocia, amici, vel aliud quoduis eò te adduci non patiantur vt Lutetiam accedas, ſaltem Lugdunũ tibi viciniorẽ & famoſam ciuitatem venias. Hoc ad te pro tua humanitatę contendimus, honoris boníque non vulgaris cauſa optamus, non vni etiam optimo principi hac ratione ſolum obſequuturus, ſed totam vnam Rempub. & regnum tibi plurimum deuincturus. Quod ſi petitorũ neutrum (quod non expectamus) conceſſeris, interim prudentis tui conſilij morbo dicto (qui in phthiſim aut deterius, quod Deus auertat, ruere promptus eſt) oppugnando idonei nos integerrimè, obſecro, mone: &

quod

quod viſum fuerit, accipe, nihil omittens quod in illius demolitioné facere poſſe deprehenderis. Quod quidem pro tua ſyncera fide facturum non dubito. Quemadmodum enim tu inter tam multa & magna tua & nunquam interitura monumenta quæcunque ad humani generis ſalutem non profutura exiſtimaſti, ſi nocere cum hoc etiam poſſent, nullo modo ſupereſſe voluiſti: vt in libello de libris Propriis teſtaris: ſic quàm ſis, vt profiteris, conſequutus in quibuſdam deſperatis multis præcedẽtibus ſæculis morbis à D. O. M. curandi rationem, aliquando promulges, non ſepelias æquum eſt. Iniquum ſiquidem eſt in vtiliſsimis toto humano generi præceptis aliquid aut perpetuo recondere: aut aliud ſentire, aliud ſcribere. maximè cum, vt in adagio eſt, expertes inuidentiæ ſint muſarum fores. Sed ecce dum his literis ſummã manum admoueo, occurrũt duo à te xviij de Subtilitate libro qui de mirabilibus inſcribitur, commemorata, quorum alterum ad impinguandum homines mirifice facere teſtaris, alterum à te inuẽtum mirum in modum conferre anheloſis & ſuſpirioſis aſſeris. Horũ neutrum nobis experiri hic contigit, tametſi vtraque

in rem

in rem noſtram non parum facere videantur. Itaque quantum ad ozimum attinet, in referẽdis ipſius facultatibus ita inter ſe diſſentiunt Dioſcorides, Galenus, & Plinius, vt nullo pacto illorum ſententiæ conciliari poſsint. Sed de his nunc ſatis. Denique mãdauit Illſ. AR. vt tempus tibi conſtituerem menſem Ianuarium, quo veluti ſtato & conducto die Lutetiam venias. vereor certè ne hyemis iniuria veniendi opportunitatẽ remoretur, aut voluntatem adimat. Sed occaſio quæ Hippocrati præceps eſt, facit, vt vrgeam. Vale, vir excellentiſsime. D. O. M. te diu incolumen ſeruet, & genium tuum ad ſcribendum in dies extimulet, vt rei medicæ literarúmque bonarum ſtudiis diu prodeſſe poſsis, & nominis tui hac ratione immortalitatẽ comparare. Edenburgi xxviij. Septembris. M. D. L I.

Hæc Gulielmus Caſanatus Medicus ſanè eruditus, de quo in commentariis aſtronomicis mentionem fecimus. Itaque perſuaſit vt irem: petij autem ſolum cc. coronatos pro viatico Lutetiam vſque. ibi enim Archiepiſcopum eſſe exiſtimabam, ſed non aderat. vbi igitur literas noſtras accepiſſet, ſtatim iuſsit numerari pecunias. acceſsi itaque

que Lugdunum. Alibi autem quomodo res geſta ſit, enarraui. Illud ſane admiratione dignum, cum nũquam mentitus ſim, iſtam qualemcunque bonam fortunam tamen ex mendacio ortam fuiſſe. nam neque verum erat me phthoe laborantes ſanaſſe. neque tamen conſultò mentitus eram, aut ex toto. Tunc enim ſanare illos poſſe ſperabam: verùm animaduerti eos ſolum à me ſanatos eſſe qui ex caſu aliquo in ſanguinis ſputum, inde in tabem incidiſſent. Eos verò qui ex acri deſtillatione multam ſaniem reiicerẽt, minimè. Ita fatum me impulit: quaſi fortuna nunquam veræ virtuti faueat, vt egregiè nolens mẽtirer, hócque ſolum mendacium quod me inuito excidit, tantùm mihi vtilitatis & voluptatis afferret. Literas itaque accepi & ccc. alios coronatos, vt irem in Scotiam. literarum exemplar hoc fuit. Erat autem Archiepiſcopus ipſe qui ſcribebat. & ego interim Lugduni plura conſilia conſcripſi pro nobilibus qui diuerſis morbis laborabant.

Redditæ ſunt nudius tertius medico noſtro mihíque perlectæ tuæ literæ xxiij. die Nouembris ſcriptæ. His autem vt ſingularem eruditionis abſconditę, & perfectę virtutis

tutis tuæ opinionem noſtram, Doctiſsime Cardane, æquaſti, ſic per te præcipuè reſtituẽdæ nobis certò ſanitatis expectationem auxiſti. Qua iam antea ſtimulatus medico noſtro maximè ſuadente, ad te tanquam mihi propitium & propoſitũ Aeſculapium morbi profligandi cauſa recurrendum exiſtimaui. Non de aliorum doctiſsimorum medicorum prçſidiis diffiſus, verùm de tuis auxiliis mihi plurimum pollicitus. Cum autem ipſe iam aliquot exactis menſibus, vt ex medici noſtri literis abunde ſatis intelligere potuiſti, hac ſolum ratione Lutetiam petere ſtatuiſſem, grauiſsimis certè & vrgentibus ineuitabilibúſq; tandem negociis interceptus ab inſtituto deſiſtere ſum coactus. Quare dum aliam viã hîc proximam mihi ſtudiosè apparandã duco, inceſsit cupido virum hunc qui has perfert mihi iam elapſis quatuor annis à medicina, tui ſtudioſiſsimum, quíque in iam dictam tui opinionem nos coniecit, ad te mittere, vt tuo deinceps conſilio prudentiſsimo, atque, vt Deo ita diſpenſante expectamus, ſaluberrimo, cuius ſemper ſitientiſsimus fuit, armatus, expeditus, morbo profligando præſidia exquirat, adferat, atque adhibeat. Scripſit is ad te ſatis amplè iuſſu meo, de mei ipſius tẽ

peramento, morbi origine & progreſſu, omnémque ferè eius rationem tibi meo iudicio ob oculos propoſuerat. Sed quoniam hoc etiam ipſum haud facere ſatis videbatur, quo hoc quicquid eſt negocij, facilius, fidelius, ac fœlicius exequeremur, dictum noſtræ valetudinis ſtudioſum & fidelem miniſtrum tibi deſtinauimus, ex cuius ſermone mutuáq; collocutione ſpero tibi meã morbíque vniuerſam rationẽ ita perſpectã fore, vt poſteà nihil ad abſolutã eius cognitionem merito poſsis deſiderare. Nihilominus, quia vt ait Poeta, Nec retinent patulæ commiſſa fidelius aures, Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta: & quę cernũtur certiora sũt, quàm quæ audiuntur, inuentáq; (quod prudentiſsimè dicis) in inuentorum ipſorum manibus mirum in modum relucent, hoc vnum pro ſingulari tua humanitate atquę erga nos capta beneuolentia contendo, vt qui Lutetiam ſcripta tuis literis cõditionę venire deſtinaueras, Scotiã quoque qua voles conditione adire ſemel ſtatuas. fidem publicam, viaticum, comitatum præſtabit qui has perfert, dabitque, ſi quod pactum inter te & illum initum fuerit, P. Franciſcum Reſtam aut alium trapezitam Mediolani ſpõſorẽ. Hoc deniq; vnum tibi, Cardane optime

me atque eruditiſsime, pollicebor recto pectore, nullam te temporis vel laborũ iacturam facturum, non mediocrem autem facultatum prouentum, maximum honoris famæ atque exiſtimationis fructũ inde conſequuturum. Quare tibi perſuadeas velim me lõgè plura velle, & poſſe præſtare quàm polliceri. Quod haud dubiè ſi noſtra cauſa tantùm laboris inſumpſeris, reipſa atq; experientia deprehendes. Vale Doctiſsime Cardane laréſque noſtros, non vſque adeò, fortaſſe vt putas, Scythicos inuiſe. Edẽburgi iiij. Februarij, M.D.lij. De cæteris autem his literis non commemoratis Gulielmo Caſanato qui eas tibi reddet, fidem dato.

Hæc ille perſuaſit non ſolũ epiſtola, ſed medici ſui preces. tãdem acceſsi Lutetiam. ibi regij medici conuocati de morbo diſſeruerũt, me audiente quidem, non tamẽ loquente, quòd ipſi, cum regij eſſent medici, locum dicendi vltimum poſtularent: ego cum poſt illos eſſem vocatus, nec eum curaſſem vnquam, vt illi, deberi mihi intelligebam. tandem vbi ſimul pranſi eſſemus, actum eſt de negocio. Poſtulabãt autem & votum meum, ſed interponere, quanquam honeſtiſsimo tunc loco nolui. Diceſsi, iui in Scotiam, Londino tranſiens, & Regem

Anglorum conueniẽs. Vbi veni ad Archie-piſcopum, quæ propoſita erant à medicis Regiis exequi ſtudens, nihil profeci. atque ita xl. dies triui abſque vtilitate; imo cum ia ctura. Erat enim corpus tabidũ, ſenij tabe. quod vbi animaduerti admonitus à familiari meo Io. Paulo Paladino, qui tum opta bat diſcedere, videbatúrque hac cauſa *ſuo* voto fauere: mutaui conſiliũ, & cauſam erroris illi declarans ita effeci vt intra xxxv. dies reliquos, quibus ibi manſi, morbus miteſceret, caro reſtauraretur. Interim autem concurrebant multi, imo penè tota nobilitas, adeò vt meminerim aliquando ex duabus medicamẽtorum deſcriptionibus vna die accepiſſe xix. coronatos aureos. Cúmq; hyems ſuccederet, decreui ſecedere, ac in patriam reuerti. neque enim tutum omnino ibi manere exiſtimabam, ſeu ob aëris intemperiẽ, ſeu ob vnius è meis familiaribus improbitatem: quippe quinq; mecũ duxeram, ſed vnus ſatis erat maledicus, inuidus auariſsimus, Dei contẽptor. Importunè igitur miſsionem quæſiui, quam vix impetraui. Nam rationes multas Archiepiſcopus adducebat, morbum non curatum, imo vix leuatum, paruam moram pro tam longo itinere, bella quantum ſæuiebant, ingruentem

hyem

hyemem, poſſe me mora quinquē aut ſex menſium omnibus ſatiſfacere. Atque hæc omnia ego vera eſſe intelligebã: ſed id me torquebat, quòd ille neſciret in quanto periculo verſarer, vrgebat etiam me filiorum amor. Et certè neq; ego illius liberalitatem, neque ille me nouerat. Diſceſsi itaque vt ita dicã, re infecta vix dũ inchoata, relinquẽs tamen conſilium ſatis prolixum, quod partim in itinere, partim ibi confeceram. Rediens itaque, cũ animus eſſet per Celtas reuerti, ob latrones, tametſi principum auxilio adiutus, nũquam potui. Intellexi autem ab affine meo Gaſpare Cardano medico, quem illuc tranſmiſi, quique in latrones incidit, tum ex literis Lutetiam Præſidis Ranconeti multos illuſtres viros aduẽtum meũ Lutetiæ operiri, ſed fata non ſinebant. Reuerſus itaque per Belgas, & Germaniam in patriam tandem me cõtuli, ccxxv. diebus in itinere, lxxv. apud Archiepiſcopum conſumptis. Ita longe maior fuit impenſa illi quàm mihi lucrũ, tametſi in itinere vbi moram duxi, non irrita ea fuerit. Certum enim eſt pro hoc aduentu meo Archiepiſcopum paulo minus quatuor aureis talentis impendiſſe. Audiui etiam principẽ Lutetiæ fuiſſe, qui me operiebatur, daturum duo

penè talenta,id eſt,aureos coronatos mille, ſi curando illi aſsiſtere voluiſſem. Sed hoc non tam certum eſt, vt affirmare auſim de pecuniarũ multitudine. vbi verò in patriã ſum reuerſus,penè biennium interceſsit ex quo nullas literas ab Archiepiſcopo accepi.Itaq; illum vel mortuum vel bellis implicitum, vel pertæſum aduentus mei rebar. Tandem poſt biennium vix vno mẽſe exacto, quod tempus ipſe ſibi ad ſcribendum prçſcripſerat, aduenit vnus ex ſuis intimis cum his literis: Binas tuas literas accepi ſuperioribus mẽſibus mihi etiam gratiſsimas per quendam Angliæ mercatorem, alteras verò per dominũ Epiſcopum Dun Rordẽſẽ, vnà cũ balſamo Indico.Poſtremas tuas literas accepi à Scoto cum elegantiſsimis tuis cõmentariis in difficillimũ opus Ptolomæi. Quibus omnibus amplè & abundè ter quater reſponſum eſt. Permultas enim ad te dedi literas: incertum mihi tamen an tuas in manus deuenerint. Nunc autem famulo tibi noto Romam proficiſcenti mandaui,vt excellẽtiam tuam inuiſeret,& meo nomine ſalutaret, gratiáſq; ageret nedũ de tuis munuſculis variis & gratiſsimis, ſed etiam de ſanitate magna ex parte reſtituta, morbo propemodum depulſo, viribus au-
ctis,

ctis, vita denique quodámodo recuperata. Iſta nãque omnia atque corpuſculũ ipſum tibi acceptum fero. Quandoquidem à tempore tuorum medicamentorum tanta arte & dexteritate præſcriptorum & compoſitorũ, morbus ille mihi peculiaris & rarius & leuius multò me inuaſit: quãdoque enim accesſiones ſolitæ vix in menſe ſemel, aliquãdo verò bimeſtri ſpatio me opprimũt. Nec tum quidem vrgent, neque premunt more ſolito, ſed ſolummodo perſentiſco leuiſsimè. Ingratitudinis vitio me inſimulari liceret (quemadmodum ingenuè fateor) ſi iſta tot & tanta beneficia non recognoſcerem, & gratias referrem. Sed iam epiſtolam ad te mitto viuã (nempe hunc Michaelem) idcirco oro, ex animóque precor excellentiam tuam, vt ſi vſui tibi eſſe poſsim ope, opera, aut opibus, iſti renunciaueris: qui me quamcelerrimè certiorem faciet. id vbi ego reſciuero, in promptu rem factam eſſe exiſtimato. Preterea Dominus Gulielmus Caſanatus medicus anno ſuperiore lares inuiſit paternos, neque adhuc reuerſus eſt. Vir ſanè multis nominibus & honore dignus, cuiúſque neceſsitudo & cohabitatio iucunda fuiſſet. Multũ tuam tamen excellentiam præmonere volo atq; obſecro, ne à munere

ſcribendi ſolito mihi deficias, & ne ſeiunctis corporibus, animi fiant diſiuncti, ſed præſentes perpetuò. Famulos & tuos domeſticos meo nomine ſalutatos opto. Vale, ex noſtra Metropolitana ſede Sancti Andreæ kalend. Octobris. M.D.L I I I I.

Has ipſemet Archiepiſcopus ſcripſit. ego verò curaui vt adiicerentur; quoniam ſcio multos & iuremerito de exitu rei dubitaſſe. Poſt has etiam alias ſuſcepi literas tanto principe támque perhumano dignas, quæ à me ſeruantur, vt intelligant homines, nec eum nobis grauem, nec illi inutilem fuiſſe amicitiam noſtram. Sed ſi velim illuſtres viros quos ab inſanabilibus propemodum morbis ſanaui, tum fœminas hîc aſcribere, forſan non id rectè facturus ſũ. Multi enim ſunt quibus non tam iucundum eſt vt intelligatur eos à grauiſsimis morbis eſſe plene liberatos, quàm graue ſciri, aliquando his morbis laboraſſe. Nuper enim illuſtrẽ virũ iam quinquennio ægrotantem in duobus mẽſibus perfectè ſanaui, cũ iam in medicis ſupra duo forſan talẽta conſumpſiſſet. Atque hæc hiſtoria cùm pleriſque nota ſit: ab ea tamẽ enarranda tũ aliis virorũ illuſtriũ qui nõ pauciores sũt quã decẽ, ob eã causã quã diximus, abſtinere decreui. At verò

hæc

hæc ex arte,illud autem neſcio vnde: quòd amicorũ nullus præter vnũ Proſperũ Marinonũ in manibus meis obierit. Sed dum ægrotaret abſens ſemper fui, aliquãdo vel leuiſsimo morbo(quod tamẽ rariſsime accidit)detinebar,atque ita vt neq; adeſſe poſſem,& viderer lãguere ob id ſolũ vt amicus abſq; culpa mea periret. Adiiciã autẽ quod nuper cõtigit in M. Antonio ſeu Antonio Maria comite,viro ob eruditionẽ omnibus noto.Is quã mihi eſſet amicus,in endecaſyllabis aliiſq; carminibus noſtris libris adiectis declarauit.Seruauerã autẽ eum ter aut quater à maximis vitæ periculis. Verũ cũ nũc ægrotaret primis quatuor aut quinque diebus illũ curaui cũ altero medico,viſúſq; eſt planè leuari, adeò vt ſocius illũ extra periculum eſſe omnino diceret. Ego tamẽ & tũc & ab initio ipſo prædixerã certò moriturũ aut vix ſpẽ eſſe ſalutis,ſi modo phlegmone nõ adeſſet. Verùm ille alter cũ iã eum extra periculũ eſſe arbitraretur, & illi magis Maioragius fidere videretur,ita ſe geſſit vt ego ægrotantem deſeruerim.Cũ verò xviij.die purulẽta multa & fetida expuiſſet, medicus ille vt audiui, morbo liberũ arbitrabatur,affinibus verò qui rem viderũt, è quibus Primus & ipſe eruditus admodum

vir,rē mihi vt acciderat narrātibus,dixi exi tium imminere.Itaq; mortuus eſt xxiiij. die à diſceſsu meo:xxx. verò ab initio grauioris morbi:ſeptē enim diebus antea latuerat. Atq; hæc toti vrbi iam nota eſſe ferme reor ob hominis excellētiā. Quæ quomodo accidere potuerint niſi fato meo magno non video,cùm ferme ſupra fidē ſint. Nec talia fortuitò contingere crediderim oīa,neq;, vt dixi aliàs,nūq̄ fera aut homo coram me vulnus accepit. Quod quāq̄ caſu accidiſſe fateamur,ſimilis tamē effectus ordine natu ræ,ſed diuinior ab eiſdē cauſis ꝓcedit,vnde quæ dicta ſunt medēdo,ſcribēdo,agēdo, tolerādo mirabilia oriūtur.Scio aūt quid obiecturi ſint qui paradoxa hæc legēt: nā oēs ad me cōcurſuros ſi ita eſſet,tāquā ad ſacrā anchoram dicēt:cōcurrūt ſanè plurimi, nō tñ oēs,ob duas cauſas:altera quòd iam medici ex erroribus decreta fecerunt,dum nimis potētibus blādiri atq; obſequi nitūtur, atq; is vſus adeò inualuit vt ſi quis decretis ſuis aduerſetur,aut inſanus, aut imperitus, aut parū ſaltē exercitatus habeatur. Sic olim Theſſalus & Themiſon in arte medica,& vt quiſq; imperitior ita audacior. Ergo ſi quis cōtra conſuetudinē agat,ꝓ imperito,verſo rerū ordine,habebitur. Sin autē

conſue

conſuetudinē ipſam euertere ſtudeat, magnū ſibi malū cōparabit. Neq;.n. Xp̄us ob aliud cruci affixus, Socrates ad cicutā dānatus, q̄ quòd cōſuetudines euertere voluerūt. Multis nāq; cōſuetudo per ſe placet, alijs ēt vtilis: pleriq; verētur ne cū illa autoritas ſua cōcidat. Altera cā fuit: quoniā contingit in medica arte quod & in mulierum forma: multæ.n. formoſioribus pręferūtur aut ꝓpter fucū aut veſtiū ornatū aut mores aut ob amicitiā, aut quia potiri hac nō illa ſperamus, vel quia nō eadē oībus formoſiora videtur. Nōne Galenus inquit in libro de prędictione ad Poſthumū: Boni medici nō ſolū calumnijs & inſidijs obnoxij ſunt, ſed ēt veneno? recitátq; de quodā medico q̄ Romę cū duobus ſeruis extinctus eſt. Quintus verò, vir in arte excellēs tanq̄ ægros interficeret Roma pulſus eſt. Quis maiora miracula fecit q̄ Xp̄us? quis vita ſanctior aut doctrina melior? & tamē pauci dū viueret crediderūt, multi calūniabantur, populúsq; in necē eius conſenſit. An ego melior Xp̄o aut potētior? Quid mirari debet quisq̄, homines ſibi malle bene eſſe quā alijs? & quod ab vno vel duobus fieri nō pōt, multorū cōſenſu effici? talia enim ſponte hominū ingenia ſunt. Accedit etiā quòd fatale nobis eſt

ciui

ciuitatũ collegiis odio eſſe, iudiciiſq; oppugnari. Nam & pater meus vt ab eo accepi, diu in ingreſſu collegij Iuriſcõſultorũ laborauit,& ego vt aliàs teſtatus ſum,bis à medicorũ Patauino,toties filius meus natu maior à Ticinẽſi, vterq; à Mediolanẽſi reiecti fuimus. Sed in illis peruicimus. In hoc indulgẽtiã pariter vterq; , ſed ſerius expertus eſt: cũ iniciora ſint dãna iudiciorũ quã ſcelerũ. Nã Romæ & Venetiis cũ nulla ſit ſpes pellẽdi per leges,ad vim ſe recipiunt. Itaque in malo bonũ & viciſsim in bono malũ latet. Fateri tñ cogimur,plus eſſe odij vbiq; in operibus admirãdis q̃ in iniuria, plus piculi quã in improbitate,plúsq; iacturæ q̃ in imperitia. Verùm quãq̃ nũc nõ intelligã quorſum tetẽderit hæc tãta oppugnatio , cũ tamẽ reliqua omnia quę olim mihi putabam aduerſa,videã ſalutis meæ & egregij cuiuſdã boni atq; felicitatis cauſa contigiſſe: cur eſt vt nõ etiã de hoc idẽ exiſtimẽ? Sed vt vt res ceſſura ſit,malui Deo obſequi q̃ ꝓpriæ vtilitatis rationẽ habere. Itaq; cũ tot difficultatibus q̃uis neminẽ vnq̃ læſerim,ob ſolius veritatis ſtudiũ viximus. Verũ nõ hoc tã demiror q̃ quòd cũ pleriq; ex his liberali ſint ingenio,& non vulgari eruditione, vt modico adhibito ſtudio ac diligentia, nul-

la fa

la facta lucri iactura,famę verò ẽt incremẽ-
to,cũ ego ſolus his moribus tãtis reſiſtã,nõ
lint potius ſpõte amici eſſe quã hoſtes? atq;
vnà nobiſcũ artẽ ad legitimã exercitatio-
nis rõnem reſtituere?rẽq; literariã ſimul ad
iuuare?Illud ſanè eos moueat exẽplũ quod
cũ ſepties è patria tãq̃ nõ rediturus diſceſſe
rim,id valde parũ ad clientũ multitudinẽ
cõparandã obfuerit. Atq; id ẽt teſtimoniũ
prębet quod addicti & deuoti mihi fuerint
multi ex ciuibus meis. Quãtũ verò autori-
tas valuerit noſtra, hi videre poſſunt, qui
quãtũ mutata medẽdi rõ ſit à paucis annis
citra,correctiq; abuſus, de quibus in libro
de malo medẽdi vſu diximus, intelligunt.
Quamobrẽ neq; piget mei inſtituti, neque
pœnitet,cũ & per omnes gradus digniores
vel ſic agẽs trãſierim,vel trãſire potuerim,
& primario loco ꝓſitẽdo & electione prin
cipũ,nec quicquã ꝙ medico vt artẽ honeſtè
ac glorioſè exerceat , cõtingere ex artis o-
peribus ſeu virtute,ſeu fortuna poſsit,mihi
defuit:neq; opibus parãdis inſtitutum hoc
ſcribẽdi,ſed volũtas ipſa obfuit, ſi modo di
uitiæ inter vera bona numerãdę ſunt.Cúm
que his oĩbus vitã vixi ſatis diuturnã & ſoſ
pitẽ.In ipſo verò inſtituto nõ mediocrẽ fe
licitatẽ adeptus,vt Deo gratias maximas,q
me

me ad hoc accenderit, forſan magis cæteris mortalibus, debeã. Nã & hãc cõſpirationẽ ac famã malã quibus ab initio ab artis operibus illis vſq; ad ſatietatẽ retrahebar, quis non videt non iacturę meę cauſa, ſed glorię perpetuæ parãdę tanq̃ vincula ſolida mihi à numine quodã iniecta fuiſſe? Quã etiã ob cauſam cũ aliq̃ñ ad nobilẽ matronam, aliàs verò ad mercatorẽ q̃ me tenuiter perſolue bãt, ingreſſus, negaſſẽ me rediturũ, illis cauſam intelligẽtibus, matrona q̃dẽ multa pol licita nõ potuit efficere vt redirẽ, mortuáq; ex illo morbo paucos ĩtra mẽſes: mercator aũt obiiciebat auaritiã, quòd nemo ex primariis aliis (tres aũt primos adduxit qui & verè primi habẽtur) hoc feciſſet. at ego vera dicere poſtq̃ ſãctè deierabat, credidi: ſed me cũ reputãs ꝙ ſi tã vili pretio cõducerer, neceſſariò futurũ eſſet vt vel laboribus ĩmẽſis meipm̃ perderẽ, vel cęptũ inſtitutũ de eden dis libris in medio curſu abrũperẽ, aut oſci tãter curãdo Deũ offenderẽ, & ægros ſimul & partã ſtudiis ac tãta induſtria gloriã non potui perſuaderi. Atq; hæc fuit vitæ meę ratio, hæc ſtudia animíq; trãquillitas, tũ fortuna in curandis morbis, cõſciẽtiáq; tot ſecretorũ ferme in quolibet morbi gñe, quę mihi plus ſatisfaciũt quàm ſi Crœſi Lydi diuitias

poſ

poſsiderẽ. Quod ſi ſtatuto caueretur ne niſi ꝓ ſanatis ægrotis medici prēmia acciperẽt & humano gñi optimè cõſultũ eſſet: & medici ꝓ cõſpirationibus ſtudia bonarũ literarũ xercerẽt, & iidẽ eſsẽt principes eruditione & autoritate q̃ etiã optimates: quod niſi qñq; fiat, omnia circa artẽ tandẽ ruere neceſſe eſt. Nobis aũt ſatis fuerit, rebus ꝓpriis ita cõſuluiſſe, vt hãc admonitionem priuati commodi cauſa factam quis non exiſtimet. Pridie nonas Septẽbris M.D.L IIII.

Appendix.

Pagina 77 poſt ſextã lineã Hoc verò anno M.D.L VII. duo admirabilia opera cõſcripſi, vnũ quod Ars curãdi parua inſcribitur, quatuordecim foliis artẽ totã medicam ita apte cõplectẽtẽ vt neq; ea pars deſit quę ad manuũ operationẽ pertinet: Chirurgiã nomine Gręco appellamus, & diffuſè ſatis, cuius initiũ eſt: Corpus noſtrũ Hippocrate teſte. Id eo cõſilio effecimus vt & ad exercitationẽ prõptiſsimè haberẽ ſigna & cauſas paratáq; auxilia p̃cipua queq;. Et ad diſputãdũ rõnes, inuẽtionũ modos & autoritates. Res ſanè dictu incredibilis, niſi modum quo id fieri in vnaquaq; arte poſſet, in libris de Subtilitate nuper adieciſſemus. Alterum de vrinis, quod ĩ quatuor libros diuiditur:

ma

magnitudo fo.cxx.Initiũ:Cũ prȩcipuarum triũ. docemus in primo gña & cauſas vrinarũ,in ſecũdo verò ſignificata ex cauſis per ſe deprõpta.In tertio ſignificata ex morborũ qualitate.In quarto cõpoſitarũ ſpecierũ indicia,tũ ea quȩ nõ adeò ad artẽ ipſã pertinẽt,necnõ q̃ ſupra fidẽ ex hac cognitiõe habẽtur. Tota tractatio demonſtratiua eſt,noua nec à quoq̃ medico alio ſcripta, cũ alia principia habuerimus. Eouſq; autẽ ꝓceſsimus, vt ex hac ſola cognitione doceamus morbos,tẽpora,exitus,ad miraculũ vſq; prȩcognoſcere, vt vel hoc ſolo acerbiſsimũ genus hominum deuinctũ ſaltẽ in poſterũ habeã.nã artẽ paruã edere minimè propoſui.

Pag.78.linea quarta ante illud tituli librorũ Actio in Theſſalicũ medicũ prima, cuius initium eſt:Laudo prudẽs conſilium tuũ.Oratio in laudẽ Collegij Mediolanenſis: cuius initium eſt: Cùm in omni.Hæ ambæ foliorum ſunt xxx.

Pag.82.poſt duodecimam lineam,

51 Ars medendi parua. Lib.j.

52 De vrinis. Lib. iiij.

Pag.85.poſt vigeſimamquartam lineam,

30 Ars Medica parua. Lib.j. fol.14.

31 De vrinis. Lib.iiij.fol.120.

FINIS.

A01 1467646